

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut

I KLASSI ÕPILASTE TEADLIKKUS *ONLINE-*
RISKIDEST NING VANEMATE
KÄITUMISPRAKTIKAD LASTE
INTERNETIKASUTUSE KUJUNDAMISEL
TARTU KOOLIDE NÄITEL
Bakalaureusetöö

Kersti Karu
Juhendaja prof. Veronika Kalmus

Tartu
2010

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	3
2. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD	5
2.1 Lapsed ning globaalne tarbimis- ja infoühiskond	5
2.2 Internetiajastu lapsed	6
2.3 Interneti ohtude ja võimaluste kaardistus	7
2.4 Laste internetikasutus	11
2.5 Olulised agendid laste internetikasutuse mõjutajatena	16
2.6 Vanemate käitumispraktikad laste internetikasutuse kujundamisel	19
2.7 Lapsevanemate online-järelvalve strateegiad	20
2.8 Laste Interneti riskikogemused ja nendega toimetulek	22
2.9 Internetikasutuse õiguslik raamistik	24
2.10 Uurimisküsimused	27
3. METOODIKA JA VALIM.....	28
3.1 Meetodid	28
3.2 Valim	30
4. TULEMUSED	32
5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON	47
5.2 Meetodikriitika	55
5.3 Praktilised soovitused	58
6. KOKKUVÕTE.....	60
7. SUMMARY.....	62
Kasutatud kirjandus:.....	64
LISA 1 INTERVJU KAVA.....	68
LISA 2 INTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID	71
Lisa 3 ANKEETKÜSITLUSE NÄIDIS.....	96

1. SISSEJUHATUS

Eesti lapsed kasvavad üles e-riikide lipulaevaks peetavas riigis, keskkonnas, kus e-kool ja Internet on loomulik osa elust. Eesti laste internetikasutus on Euroopa riikide seas stabiilselt esimese viie seas - 93 protsenti kõigist 6-17 aastastest lastest kasutab Internetti (Hasebrink et al 2009). Internet pakub lastele laialdasi võimalusi mängimiseks, teadmiste ammutamiseks, koolitööde tegemiseks, uue info otsimiseks, sõpradega suhtlemiseks, mõtete avaldamiseks, kirjutamiseks ja paljuks muuks. Ent piiramatute võimalustega keskkond on turvaline vaid juhul, kui kasutajal on piisavalt oskusi seda õigesti kasutada.

Läbi aegade on olnud tavapärane, et vanemad õpetavad lastele väärtusi, käitumist ja annavad muid eluks vajalikke teadmisi. Täna oleme aga jõudnud olukorda, kus lapsed on sageli internetimaailmaga rohkem kursis kui nende vanemad või vanavanemad. Internet annab võimaluse esitada oma teadmisi või arvamusi ning sõltuvalt kasutaja tarkusest ja kogemustest ollakse suutelised eristama võrgukeskkonna võimalusi ja ohtusid. Kuid tulenevalt noorest eest, teadmatusest ja kogematuses võib lastel olla probleemide korral raske leida vastust küsimusele, mis on õige ja mis on vale, mis on hea või halb, ning kuidas tegelikult käituma peaks.

Kui laps on Internetis, jagab ta võrku enam kui miljardi inimesega üle maailma. Nõnda pakub Internet ka võimalusi riskidega kokkupuutumiseks. Üha enam on juttu erinevatest küberkiusamise vormidest, vägivaldse, seksuaalse või rassistliku sisuga materjalidest, digitaalse meedia kasutamisest laimamiseks või alandamiseks ning isegi kommertshuvides laste ärakasutamisest. On paradoksaalne, et ühest küljest on Eestis Euroopa kontekstis kõrge internetikasutus, kuid teisest küljest kuulub Eesti koos Norra, Hollandi ja Suurbritanniaga rahvusvahelise uurimisvõrgustiku *EU Kids Online* (2009) projekti raporti järgi internetikasutuse kõrge riskiga maade hulka ning vajab ühtlasi kiiret riskide teadlikkuse tõstmist. Nimelt on väga vähe noorte laste internetikasutust analüüsivaid uuringuid ning veelgi vähem on uuringuid, mis puudutavad laste internetikasutamisega seotud õpet, oskusi ning pettumusi, või probleemidega toimetulekut ning turvalise internetikasutusega seotud praktikaid (Hasebrink et al 2009).

Käesoleva töö peamine eesmärk on kaardistada Interneti riskide teadvustamine I klassi õpilaste seas ning vanemate käitumispraktikad laste internetikasutuse kujundamisel. Eesmärgi täitmiseks on läbi viidud kvalitatiivne uuring mitmikintervjuudena 16 Tartu lapsega ning kvantitatiivne uuring ankeetküsitlustena 62 lapsevanema seas. Töö kesksed uurimisküsimused: kas ja kuidas kasutavad 7-8-aastased lapsed Interneti; kas ja kuidas nad mõistavad *online*-riskide olemasolu; missuguseid ebameeldivusi on nad Interneti kasutamisel kogunud; missugused on nende reaktsioonid riskidega toimetulemisel ning missugused on laste ja vanemate ootused Interneti suhtes ning missugused on vanemate käitumispraktikad ja strateegiad laste internetikasutuse kujundamisel.

Kuna noorte laste teadmisi ja kogemusi on seoses Internetiga on veel väga vähe uuritud ning veelgi vähem on uurimisel keskendunud uue meedia võimalikele riskidele, võiks töös läbi viidud uuringud olla edaspidi abiks sügavamal tasandil sarnasel teemal kvalitatiivuuringu uurimisküsimuste koostamisel või hüpoteeside püstitamisel.

Töö esimeses osas antakse ülevaade lapsi ning kaasaegset info- ja tarbimisühiskonda puudutavatest teoreetikute seisukohtadest. Samuti esitatakse Interneti riskide ja võimaluste klassifikatsioon ning antakse ülevaade Euroopa Liidu projekti *EU Kids Online* (2006-2009) uuringute tulemustest, mis puudutavad lapsevanemate strateegiaid ja käitumispraktikaid laste internetikasutuse vahendamisel (*mediation* i.k.), piiramisel ning järelvalve teostamisel. Töös ei uurita küberkiusamist ega Interneti võimalikku negatiivset mõju laste tervisele. Teoreetilise osa rõhk on laste internetikasutusel, selle vahendamisel ning kasutusega kaasnevatel võimalikel ohtudel ja riskidel. Seejärel vaadeldakse laste riskikogemusi, nendega toimetulekut, samuti vanemate järelvalve strateegiate rakendusvõimalusi. Teooria osast võib leida ka ülevaate värskematest laste internetiohutust ja –kasutust puudutavatest uuringutest Euroopas. Töö teises osas analüüsitakse läbi viidud intervjuude ja ankeetküsitluste tulemusi. Lõpetuseks järeldused ja diskussioon, milles tuuakse välja ka meetodikriitika ning esitatakse praktilisi soovitusi ja ideid edasisteks teadusuuringuteks kõnealuses uurimisvaldkonnas.

2. TEOREETILISED JA EMPIIRILISED LÄHTEKOHAD

2.1 Lapsed ning globaalne tarbimis- ja infoühiskond

Kuna tänapäeva lapsed ja noored saavad tarbijateks rutem kui varasemad generatsioonid ning kasutavad meediat järjepidevalt ja oskuslikult, on ka üha enam hakatud rääkima laste ja noorte tarbimispraktikatest ning turu ja meedia mõjust. Ühelt poolt ühendab noorema põlvkonna lapsi asjaolu, et nad on sündinud maailma, kus infotehnoloogia on tavapärane nähtus, kuid teisalt eraldab see asjaolu nad teistest põlvkondadest (Dunkels 2005; Prensky 2001). Uue, globaalse põlvkonna saabumisega on paraku seotud ka uued võimalused ja riskid, mistõttu on ka teadlastel erinevad käsitlused seoses meedia mõju, tarbimise ning lastega.

Lihtsustanuna võib esile tuua kahesugust lähenemist: proteksionistlik ning optimistlik. Neist esimese vaate järgi on lapsed globaalse tarbijakapitalismi ja meediakultuuri poolt manipuleeritud ning vajavad kaitset. Selle käsitluse järgi arvatakse meedial olevat võim valitseda laste käitumise üle, vormida seisukohti ning konstrueerida ja defineerida laste identiteeti (Buckingham 2000: 145). Ka Livingstone (2003) kirjutab, et vanemad generatsioonid näevad uut põlvkonda ühelt poolt küll uutele võimalustele esimesena avatuna, kuid teiselt poolt kergesti haavatavana ning silmitsi meedia ja infotehnoloogiakasutusest tulenevate riskidega.

Toetudes Schori (2004) uurimusele, mille järgi kannatab üha enam tarbimisühiskonna lapsi depressiooni, ärevuse ja madala enesehinnangu all, järeldab ka Piachaud (2008), et lastel on raske tarbimiskultuuriga kaasas käia, tõdedes, et reklaam pole küll ainus tegur, millel on laste elule märkimisväärne mõju, kuid kuna mõju-uuringud selles valdkonnas on veel puudulikud, on vajalik piirata kommertsliku tööstuse poolt tekitatud survet lastele.

Seevastu teise äärmuse, optimistliku lähenemise järgi on lapsed aktiivsed subjektid, kes orienteeruvad vabalt meedia- ja tarbimismaailmas ning on sageli isegi kompetentsemad kui täiskasvanud ega vaja otsest kaitset (Keller & Kalmus 2008). Küllap ongi asjaolu, et tänapäeva lapsed saavad võrreldes varasemate

generatsioonidega üha nooremas eas tarbijateks, andnud põhjust uurimaks lapsi kui kompetentseid ning valivaid tarbijaid (Ekström & Tuftte 2007, Etti 2008: 13 kaudu). Sealjuures ei avalda meedia mõju mitte ainult laste tarbimisele, vaid ka nende varajasele sotsialiseerumisele, kuigi seda on raske tõestada. Seda osaliselt protsessi pikaajalisuse pärast ja ka selle tõttu, et mis tahes meedia mõju toimib koos muude sotsiaalse tausta mõjudega ja erinevate perekonnasiseste sotsialiseerumisviisidega (McQuail 2000: 411).

Ka on seoses laste järjepideva internetikasutusega üheks levinumaks mureks, et võrgukeskkond võib põhjustada lastel raskusi tavaelus sotsiaalsetes suhetes hakkama saamisel ning eduka koostöö tegemisel. Seevastu leiab Tapscott (1998), et sageli on sääraseid muremõtteid alusetud ning rõhutab, et lastele tuleks anda just rohkem vabadust ja vahendeid, et iseseisvalt interneti-maailma avastada.

2.2 Internetiajastu lapsed

Seoses laste internetikasutusega võib märgata huvitavat paradoksi: erinevalt tavaelust, kus lapsi õpetavad eelkõige nende vanemad, leiab Tapscott (2009: 8), et käes on eriline inimajaloo periood, mil laste Interneti kasutamise oskused ületavad nende vanemate omi, ning noorem põlvkond võib esimest korda õpetada enda vanemaid.

Samale ideele toetudes räägib Prensky (2001) noortest kui digitaalsete pärismaalaste põlvkonnast ja nende vanematest kui digitaalsetest immigrandidest. Digitaalpärismaalased on sündinud Interneti ajastul, mis tähendab, et nende loomuliku elukeskkonna juurde kuulub ka Interneti kasutamine (Montgomery 2007). See põlvkond veedab palju aega Internetis, otsides informatsiooni, mängides oma kaaslastega veebipõhiseid mänge, luues kontakte ja ehitades üles sotsiaalset võrgustikku, avaldades oma mõtteid blogides või vahendades tekste, pilte ja filme oma mobiiltelefonide kaudu (Prensky 2001).

Sealjuures on kõnealuse noorema põlvkonna kirjeldamisel muu hulgas kasutatud mõisteid nagu “digitaalne põlvkond” (Buckingham 2000), “netipõlvkond” (Tapscott 2009), “küberlapsed” ja “järgmine põlvkond” (Tapscott 2009), “veebipead” ning “klaviatuurilapsed” (Montgomery 2007). Livingstone (2009a) väidab sealjuures, et lapsed peavad end enamasti lihtsalt “internetipõlvkonnaks”.

Ent säärase terminite kasutamise põhjus noorema põlvkonna kirjeldamiseks ei peitu vaid nende sünniajas. Nimelt väidavad teadlased (Livingstone & Haddon 2009: 3), et Euroopas kuuluvad lapsed esimeste ja entusiastlikemate informatsiooni ja kommunikatsioonitehnoloogiate kasutajate hulka ning on saanud ligipääsu uutele *online*-tehnoloogiatele märkimisväärse kiirusega.

Sealjuures on ka Internet Eesti laste jaoks muutunud igapäevaelu lahutamatuks osaks, mõjutades peale meediakeskkonna ümberkujundamisele ka üldise elumaailma aspekte (Kalmus 2008). Oluline on siinkohal rõhutada, et Internet pakub palju erinevaid võimalusi, kuid lapsed võivad internetikasutamisel puutuda kokku ka erinevate riskantsete ja negatiivsete aspektidega, mille suhtes neil eelnev kogemus puudub (Hasebrink et al 2009).

2.3 Interneti ohtude ja võimaluste kaardistus

Tänapäeval ongi laste meediakasutuse võimalused ja ohud kujunenud üheks keskseks uurimisprobleemiks uues meediakeskkonnas. Senised uurimused (Bober & Livingstone 2004) on toonud esile tõsist dilemmat tekitava seose: laste kasutatavate *online*-võimaluste ja kohatavate riskide vahel valitseb tugev positiivne korrelatsioon, s.t võimaluste kasv kaldub suurendama riske, samal ajal kui väiksema arvu riskidega kaasneb võimaluste vähesus.

Interneti riskidest ja võimalustest aitab ülevaate saada Tabel 1:

Tabel 1: *Online*-riskid ja võimalused. Allikas: Livingstone 2009: 30.

<i>Online</i> -võimalused	<i>Online</i> -riskid
Ligipääs globaalsele informatsioonile	Ebaseaduslik sisu
Hariduslikud ressursid	Pedofiilid, <i>online</i> -peibutamine, võõrad
Sotsiaalne võrgustik sõprade vahel	Äärmuslik või seksuaalne vägivald
Meelelahutus ja mängud	Muu kahjulik või solvav sisu
Kasutaja-loodud sisu	Rassistlikud, vihkamist õhutavad materjalid ja tegevus
Kodaniku- või poliitiline osalus	Reklaam ja mõjutamine
Privaatsus identiteedi väljendamiseks	Kallutatud või valeinformatsioon
Kogukondlik kaasatus/ aktiivsus	Privaatse informatsiooni kuritarvitamine
Tehnoloogilised oskused	Küberkiusamine/ küberahistamine
Karjääri edendamine	Mängurlus, finantspettused
Personaalne/ tervislik/ seksuaalne informatsioon	Enesele liiga tegemine (suitsiid, anoreksia)
Erialased grupid/ fännifoorumid	Privaatsuse riivamine/ kuritarvitamine
Jagatud kogemus teistega	Ebaseaduslikud tegevused (hackerlus, autoriõiguste kuritarvitamine)

Ent ülal välja toodud tabel pole lõplik, kuna riskid ja võimalused on ajas muutuvad. Samuti on piirid võimaluste ja ohtude vahel kohati hägused ning sõltuvad vaatenurgast ja väärtushinnangutest. Siiski toovad teadlased (Hasebrink et al 2009: 22) Interneti peamiste võimalustena välja meelelahutuse, infohankimise, hariduslikud ressursid, suhtlemise, võrgustike loomise, loomingulisuse, mängimise ja kodanikuühiskonnas osalemise. Ka ohte on lihtsustatult võimalik jagada kaheks: ühed on tehnoloogilised ja puudutavad viiruseid, teised aga sotsiaalsed ohud, mida kujutavad endast teised kasutajad (Livingstone & Haddon 2009).

Et aga erinevates riikides läbi viidavaid uuringuid võrrelda ning leida sarnasusi ja erinevusi, tekkis vajadus ühtse riskide ja võimaluste klassifikatsiooni järgi. Nõnda viis Euroopa Komisjoni Turvalisem Internet Pluss programmi poolt 2006. aasta juunis algatatud rahvusvaheline uurimisvõrgustik *EU Kids Online* (www.eukidsonline.net) läbi esimese süstemaatilise olukorra kaardistuse Euroopas, võrreldes 21 riigi

uurimistulemusi, mis puudutasid laste ja noorte kogemusi kokkupuutes Interneti ja teiste *online*-tehnoloogiatega. Eesmärgiks oli luua pidevalt täienev uuringute andmebaas, andmaks riiklikele ja akadeemilistele üksustele teavet noorte internetikasutuse, sellega seonduvate riskide ja võimaluste kohta. Uurimistulemuste analüüsi lihtsustamiseks liigitati laste interneti-võimalused ja -ohud ühelt poolt vastavalt sellele, mis rolli lapsed küberkeskkonnas mängivad, ning teiselt poolt peamiste teemade ja väärtuste alusel (Tabel 2).

Tabel 2: Laste *online*-võimaluste ja –riskide liigitus. Allikas: Livingstone & Haddon 2009: 10.

		Sisu Laps kui vastuvõtja	Kontakt Laps kui osaleja	Sisu loomine Laps kui algataja
V õ i m a l u s e d	Haridus, õppimine ning digitaalne kirjaoskus	Õpiressursid	Kontakt teiste sarnaste huvidega lastega	Enesealgatuslik õppimine või õppimine koos kaaslastega
	Osalemine kodanikuühiskonnas	Kodanikuühiskonna võimalusi puudutava informatsiooni lugemine	Grupisisene infovahetus	Konkreetsed kodanikuühiskonda puudutavad tegevused
	Loomingulisus ning eneseväljendus	Lai valik loomingulisust ning eneseväljendust puudutavaid materjale	Kutsutakse üles osalema või tekitatakse soov omaloominguks ja eneseväljenduseks	<i>Online</i> -sisuloome
	Identiteet ning sotsiaalsed sidemed	Võimalus leida nõu ja lahendust erinevate probleemide (isikliku elu/ tervise/ seksuaalsuse käitumise kohta)	Sotsiaalsed võrgustikud, jagatud kogemused	Identiteedi väljendamine
R i s k i d	Kommerts	Reklaam, spämm, sponsorlus	Personaalse info jälitamine/ kuritarvitamine	Hasartmängud, illegaalne failide allalaadimine, häkkimine
	Agressiivsed	Vägivaldne või vihkamisele viitav infosisu	Kiusamise, ahistamise või jälitamise ohvriks langemine	Teiste kiusamine või ahistamine
	Seksuaalse alatooniga	Pornograafilise vms seksuaalse alatooniga infosisu	Võõrastega kohtumine, peibutise ohvriks langemine	Pornograafilise materjali loomine ning üleslaadimine
	Väärtuselised	Rassistlik, kallutatud info (nt narkootikumide kohta)	Enesele liiga tegemine, ebasoovitavate väärtuste sisendamine	Suitsiid/ anoreksia jms teemadel nõu andmine

Oluline on märkida, et riskide järjestus on sarnane kõikides Euroopa riikides. Kõige levinumaks ja ohtlikumaks riskiks peetakse internetikeskkonnas isikuandmete levitamist, millele järgneb pornograafilise sisuga lehekülgedega kokkupuutumine. Kolmandaks ohuks peetakse vägivaldset või vihkamisele õhutavat käitumist.

Online-tuttavaga silmast-silma kohtumist ei pea lapsed eriti riskantseks, ometi on see väga ohtlik (Hasebrink et al 2009). Sealjuures on enam uuritud agressiivsuse ja seksuaalsusega seotud kogemusi ning vähem tähelepanu on pööratud internetireklaami ja väärtushinnanguid mõjutavatele ohtudele (Hasebrink et al 2009).

Livingstone ja Haddon (2009) rõhutavad, et avalikkuses on seni enam tähelepanu pälvinud risk, mida lapsed võivad käitumuslikult ise esile kutsuda (näiteks võõrastega kohtumine), kui risk, et nad võivad Internetis ebasobiva sisuga kokku puutuda. Ebasobiva sisu alla liigitub nii pornograafia, rassistlik materjal, vägivald ja võigas sisu, enesele liiga tegemise leheküljed, ekspuuteeriv kommertslik materjal jms. Lastele suunatud ebasobiva sisu alla on kõikides kultuurides liigitatud näiteks vägivalla või seksuaalse ärakasutamise kujutamine ning endale või teistele liiga tegemine. Mis puudutab vägivalla kujutamist ning pornograafiat ja seksistseene, siis arvatakse, et nendel on negatiivne mõju lastele, kuna selline meedia sisu võib moondata arusaamu mehe ja naise seksuaalsusest, põhjustada muutusi noorte seksuaalkäitumises ning seksuaalse vägivalla laiemas levikus (Carlsson & von Feilitzen 2006). Nõnda peetakse ka vägivalla- ja seksuaalakte laste suhtes ebaseaduslikuks ning seega ka ebasobivaks (Livingstone & Haddon 2009).

Ka Kalmus et al (2008) juhivad tähelepanu sellele, et meediauurijad ja -tootjad, seadusandjad ja laiem avalikkus peavad lapsi ähvardavateks ohtudeks eelpool nimetatud riske ning lisaks veel vihkamisele õhutavat sisu, ebasündaheid või potentsiaalselt kahjulikke kontakte võõrastega, privaatsuse häirimist, isikuandmete kuritarvitamist ja eakaaslaste omavahelist küberkiusamist. Riigiportaal www.eesti.ee (vaadatud 10.03.2010) toob lisaks eelpool nimetatud riskidele välja ka solvavate, ahistavate ja alavääristavate sõnumite saamise jututubades.

Mis puutub riskide kogemisse, siis on *EU Kids Online* (2009) projekti uuringu tulemuste põhjal soolise jaotuvuse lõikes poisid pigem riskantse käitumise “algatajad” ning puutuvad seetõttu enam kokku käitumise-põhiste riskidega. Tüdrukud on enim mõjutatud riskidest, kus nad on “osalejate” või “vastuvõtja” rollis (vt Tabel 2) (Hasebrink et al 2009). Sealjuures on interneti-ohtudele enim avatud madalama elatustasemega majapidamisest pärit lapsed (Hasebrink et al 2009).

Samas tuleb ka arvestada, et mõned lapsed on ise *online*-riskide “algatajad” kas pahatahtlikkusest, mänguhimust või lihtsalt juhuse tõttu. Samuti võivad need lapsed, kes on ise *online*-riskide ohvriks langenud, luua uusi riske; ning need, kes tekitavad riske, võivad olla ka ise ohvrid; ning neil, kes on *online*-keskkonnas kõige haavatavamad, võib puududa sotsiaalne tugivõrgustik abi ja info saamiseks ka “päris” maailmas (Hasebrink et al 2009).

Tähelepanuväärne on siinjuures tõsiasi, et seda, mida vanemad peavad riskiks (näiteks võõrastega kohtumist), näevad lapsed sageli võimalusena (näiteks sõprussidemete loomisena) (Livingstone & Haddon 2009). Näiteks kui lapsed on uuringutes väljendanud Interneti peamiste riskiallikatena küberkiusamist, viiruseid, spämmi, siis täiskasvanud peavad riskidest rääkides silmas eelkõige pornograafiat, vägivalda, pedofiiliat ning rassismi pakkuvat sisu internetis (Lobe et al 2008: 56).

2.4 Laste internetikasutus

Niisiis võivad riskid muutuda kaalukamaks ka seetõttu, et laps ise ei taju neid sarnaselt täiskasvanuga ning sestap on esmalt oluline teada, missugune on laste internetikasutus üldiselt. Võrreldes Eestis seni läbi viidud uuringute andmeid ülejäänud Euroopas läbi viidud uuringutega laste internetikasutuse teemal, on olukord kahetsusväärne. Nimelt on 2006. aastal läbi viidud uuring “Lapsed ja internet” sisuliselt ainus esindusliku valimiga laste *online*-riske puudutav uuring Eestis, kust selgus, et Eestis kasutab 91 protsenti 6-14 aastastest lastest Interneti.

Samas näitasid *EU Kids Online*'i Euroopa Liidu riikide lapsevanemate seas läbi viidud küsitluse *Flash Eurobarometer 248* (2008) uuringutulemused, et Eestis kasutas Internetti juba 93 protsenti kõigist 6–17-aastastest lastest, samas kui Euroopas on sama näitaja keskmiselt ligi 75% (vt Tabel 3). Selle näitaja poolest jagab Eesti koos Hollandi ja Taaniga 27 Euroopa riigi seas teist kuni neljandat kohta, jäädes ühe protsendipunkti võrra maha üksnes Soomest (Hasebrink et al 2009: 5).

Alljärgnevas tabelis (Tabel 3) on võimalik näha, kuidas grupeerisid Hasebrink et al (2009) eri riikide laste ja vanemate internetikasutuse tasemed¹ (andmete võrreldavuse tagamiseks grupeeriti ainult nende 19 riigi andmed, mis grupeeriti ka 2005.a. uuringus). Huvitav on asjaolu, et kõrvutades 2005. ja 2008. aasta uurimuse tulemusi, nähtus, et internetikasutuse taseme grupid on kahe erineva aasta lõikes paljuski sarnased (vt Tabel 3; jätkub lk 13).

Tabel 3: Internetikasutus laste (6-17 aastat) ja lapsevanemate seas 2005. ja 2008. aastal. Allikas: (Hasebrink et al 2009: 13).

	Riikide grupid	Laste kasutus (%)		Riikide grupid	Lastevanemate kasutus (%)	
		2005	2008		2008	2005
EU 25		70	75		66	84
Taani	1	95	93	1	96	98
Holland	1	92	93	1	97	97
Eesti	1	90	93	1	83	92
Ühendkuningriik	1	90	91	1	72	92
Soome		89	94		96	98
Luksemburg		88	75		87	92
Rootsi	1	86	91	1	98	97
Belgia	1	84	71	2	80	92
Sloveenia	2	81	88	1	74	84

¹ Riigid on grupeeritud kõrge, keskmise ja madala internetikasutuse põhjal:
 1 Kõrge internetikasutus - üle 85 protsenti (2005. aastal üle 65 protsenti)
 2 Keskmise internetikasutus - 65-85 protsenti
 3 Madal internetikasutus - alla 65 protsenti (2005. aastal alla 40 protsenti)

Tšehhi Vabariik	2	78	84	2	73	91
Prantsusmaa	2	78	76	2	67	85
Läti		73	83		54	87
Leedu		70	86		45	83
Malta		68	88		41	63
Slovakkia Vabariik		68	78		59	76
Austria	2	66	77	2	76	87
Saksamaa	2	65	75	2	75	89
Ungari		65	88		41	80
Poola	2	62	89	1	44	82
Iirimaa	2	61	81	2	60	89
Portugal	3	54	68	3	37	65
Hispaania	3	52	70	2	50	72
Itaalia	3	52	45	3	62	82
Küpros	3	44	50	3	35	57
Rumeenia		42	70		35	58
Bulgaaria	3	41	81	2	34	84
Kreeka	3	39	50	3	24	54

Lisaks selgus *EU Kids Online* (2009) projekti uurimistulemustest, et internetikasutuse ja riskide vahel on positiivne seos: nimelt kalduvad Põhja-Euroopa riigid olema “kõrge kasutuse ja kõrge riskiga” ning Lõuna-Euroopa riigid on üldiselt “madala kasutuse ja madala riskiga”. Ida-Euroopa riigid langevad enamjaolt aga kategooriasse “uus kasutus, uued riskid” (Hasebrink et al 2009). Siinjuures ongi tabelist 4 võimalik näha riikide jaotust vastavalt laste internetikasutuse ning *online*-riskide tasemele:

Tabel 4: Riikide jaotus vastavalt laste internetikasutuse ning *online*-riskide tasemele. Allikas: Livingstone & Haddon 2009: 17.

	Laste internetikasutus		
Online-risk	Madal (<65%)	Keskmine (65%-85%)	Kõrge (>85%)
Madal	Küpros Itaalia	Prantsusmaa Saksamaa	
Keskmine	Kreeka	Austria Belgia Iirimaa Portugal Hispaania	Rootsi Taani
Kõrge		Bulgaaria Tšehhi Vabariik	Eesti Holland Island Norra Poola Sloveenia Suurbritannia

Mis puutub laste *online*-sisu tarbimispraktikatesse, siis märgivad vanemad, et lapsed kasutavad Internetti peamiselt kodus ja koolis. Enamik lapsi kasutab seda Mediapro (2006) uuringu tulemuste põhjal siiski kodus, vaid alla 10% teeb seda koolis. Siiski eelistavad lapsed kasutada koduarvutit, kuna piiranguid (nt ajaline) arvuti ja Interneti kasutamisel pole või on need väiksemad kui koolis (Mediapro 2006). Tabel 5 näitab, millistes kohtades kasutavad Euroopa lapsed erinevates vanuserühmades Internetti.

Tabel 5: Poiste ja tüdrukute internetikasutuse protsent kohtade ja vanuse lõikes 2008. Aastal.
Allikas: Hasebrink et al 2009: 20.

Kasutusprotsent	Sugu	6-7 aastased	8-9 aastased
Mis tahes kohas	Poisid	48.3	63.6
	Tüdrukud	46.4	63.7
Kodus	Poisid	41.6	54.0
	Tüdrukud	41.6	55.9
Koolis	Poisid	42.5	48.3
	Tüdrukud	42.4	49.8
Sõbra juures	Poisid	9.8	14.4
	Tüdrukud	14.0	15.0
Internetikohvikus	Poisid	0.9	0.5
	Tüdrukud	0.2	0.5
Raamatukogus	Poisid	4.8	6.7
	Tüdrukud	4.6	4.2

Samas ei tähenda see, kui lapsed kasutavad Interneti kodus, et see oleks turvaline. Kuna rohkem kui 1/3 noortest on personaalne arvuti ning omaette Interneti kasutamine ja n-ö magamistoa meediakultuur on jätkuvalt kasvamas (Livingstone & Haddon 2009: 98), tekib lastel ka üha rohkem aega arvutiga koosviibimiseks ning Internetiga lähema tutvuse tegemiseks.

Veelgi enam - Mediapro (2006) uuringu raportist nähtub, et noored on võrgukeskkonnas iseseisvad ning kohati veidi üksi jäetud. Sestap ei saa päris kindel olla, missugused on laste tegelikud *online*-sisu tarbimispraktikad. Küll aga viitavad Hasebrink et al (2009), et enamike Euroopa riikide (Ühendkuningriik, Rootsi, Hispaania, Poola, Norra, Itaalia, Iirimaa, Island, Saksamaa, Eesti, Taani, Tšehhi, Küpros ja Austria) lapsed tajuvad Interneti võimalustena peamiselt meelelahutust, mängu ja lõbustusi ning enamikes riikides kasutavad lapsed seda ka hariduslikul eesmärgil (Ühendkuningriik, Portugal, Poola, Norra, Itaalia, Iirimaa, Island, Saksamaa, Eesti, Taani, Belgia, Austria).

Kõnealuseid tulemusi kinnitavad ka Mediapro (2006) uuringu tulemused, mille järgi harrastavad Eesti õpilased kõige sagedamini võrgukeskkonnas suhtlemise, meelelahutuse ja teabeotsinguga seotud tegevusi (Kalmus 2008a). Sealjuures on populaarseim suhtlusprogramm *MSN Messenger*, kus peaaegu pooltel on vähemalt 50 *MSN* kontaktisikut ja mida kasutatakse peamiselt eakaaslastega olemasolevate suhete toetamiseks (Mediapro 2006). Ka 6-14-aastaseid Interneti jututubade ja suhtlusprogrammide kasutajaid on Eestis üsna palju - 52% - sealjuures on sama näitaja 6-8 aastaste laste hulgas 15% (Lapsed ja internet 2006).

Lisaks sõprade ja eakaaslastega suhtlemisele on eesmärgiks ka õppimisega seotud nõu ja abi saamine või andmine ja õppematerjali üles- või allalaadimine (Kalmus 2008a), mida harrastavad 44,7% Eesti lastest (Mediapro 2006). Sealjuures on lapsed ise omaealistele väga head motivaatorid, innustades üksteist Internetis uusi keskkondi kasutusele võtma ja olles vastastikku ka õpetaja rollis (Siibak 2009).

2.5 Olulised agendid laste internetikasutuse mõjutajatena

Kahtlemata mõjutavad väikeste laste internetikasutust mitmed erinevad aspektid. Kitsamalt võib siiski olulisemateks agentideks pidada eakaaslast, kooli ning lapsevanemaid, kuna need kolm tegurit kujundavad 7-8-aastaseid lapsi ilmselt enim.

2.5.1 Eakaaslased laste interneti-käitumise mõjutajana

Tuleb nentida, et üsna vähe on teada, kuidas mõjutavad eakaaslased teiste laste internetikasutust. Olemasolevad uuringud viitavad riikidevahelistele erinevustele selles osas, kuidas muutub perekonna ja eakaaslaste mõju osatähtsus laste vanuse kasvades (Hasebrink et al 2009). Interneti uute võimaluste leidmisel saab 46,5% noortest informatsiooni sageli ja väga sageli sõpradelt, samas kui vanemate põlvkonna roll noorte internetikasutuse suunamisel on kaduvväike, sama näitaja vaid 24,6% (Mediapro 2006).

2.5.2 Kool laste interneti-käitumise mõjutajana

Kuigi laste interneti-käitumine kujuneb paljude tegurite toimetel, kannab ka kool suurt vastutust ühiskonnale oluliste väärtuste edasikandmise eest. Infoühiskonnas muutub üha olulisemaks, et kool õpetaks lapsi kriitiliselt mõtlema ning analüüsima. Muidugi sõltub kooli roll ka ühiskonna ootustest. Näiteks Mediapro (2006) uuringu andmeil oodatakse koolilt üldiselt, et seal õpetataks leidma kasulikku informatsiooni (72,3% vastanutest) ning et koolid pakuksid õpilastele paremat ligipääsu Internetile (60,4% vastanutest).

Samast uuringust (Mediapro 2006) selgus ka, et erinevalt paljudest teistest uuringus osalenud riikidest on Eesti kooliõpilased valmis vastu võtma soovitusi tõhusamaks internetikasutuseks. 42,9% õpilastest avaldas arvamust, et nende õpetajad tunnevad Interneti piisavalt hästi. 35,4% vastanutest puudus arvamus ning 15% ütlesid, et nende meelest jätavad õpetajate arvuti- ja internetiteadmised soovida. Ligikaudu kolmandik õpilastest mäletas, et mõni nende õpetajatest on öelnud midagi Interneti kasutamise turvalisuse kohta. Teine kolmandik oli kindel, et nad pole sedalaadi nõuandeid õpetajatelt kunagi kuulnud ning ülejäänud polnud endas kindlad. Sealjuures 68,4% õpilastest ei räägi mitte kunagi koolis õpetajatega Internetist ja harva teeb seda vaid 19,1%.

Niisiis võib öelda, et kuna lapsed ei kõnele uuringute järgi (Mediapro 2006, Hasebrink et al 2009) oma internetikasutusest eriti ei vanemate ega õpetajatega, on nende nõu ja abi saamine vajadusel raskendatud, kuna vanematel pole teadmatuse tõttu võimalik lapsi toetada.

2.5.3 Vanemad laste interneti-käitumise mõjutajana

Kui mitte kõige olulisemaks, võib lapsevanemate rolli laste interneti-käitumise mõjutajatena pidada vähemalt sama tähtsaks kui koolilgi. Paraku puuduvad paljudes riikides teadusuuringud, mis käsitleksid vanemate keskset rolli laste internetikasutusel, või on neid läbi viidud väga vähe (Livingstone & Haddon 2008). Mediapro (2006) uuringu järgi ei jälgi Eesti lapsevanemad eriti oma laste kodust

meediakasutust ning sama võib öelda arvuti- ja internetikasutuse kohta. Vaid 13,8% vastanutest väitis, et kodus jälgitakse, et nad liiga kaua Internetis poleks. Veelgi vähem on neid lapsi, kelle internetikasutuse sisu jälgitakse. Nii näiteks on vaid 10% vastanutest kodus keelatud muusikat alla laadida, arvutimänge mängida, MSNi, jututubasid või e-maili kasutada. Enam kui 60% kinnitas, et pole sedalaadi piiranguid kunagi kogenud.

Ent ka vanemaid ei tohiks tormakalt süüdistama kippuda. Kalmus ja Roosalu (ilmumas) kirjutavad, et lapse kasvatamise iseloom, sealhulgas *online*-tegevuste vahendamistase, sõltuvad vanemliku tähelepanu kättesaadavusest kodus. Kuna vanemapoolne tähelepanu sõltub paljuski ajast, on traditsioonilise rollijaotusega peredel kohatine eelis perekondade ees, kus mõlemad lapsevanemad töötavad. Siiski ei tähenda see seda, et mõlemad töötavad vanemad ei suudaks pühendada lapsele samaväärselt aega mittetöötavatega või vastupidi. Eestit kui postsotsialistlikku riiki iseloomustavad koos Tšehhi, Läti, Slovakkia, Bulgaaria ning Leeduga passiivsed lapsevanemad. Nende puhul on tegemist postsotsialistlike riikidega, kus ka naised moodustavad tööturul aktiivse osa, mis võibki vanematele jätta vähem aega ja energiat tegelemaks aktiivselt lapse internetikasutust mõjutavate strateegiatega.

Lisaks näitab 2008. aasta Eurobaromeetri uuring (248), et kultuurilised väärtushinnangud määravad paljuski lapsevanemate muretsemise taseme. Põhjamaade madalam muretsemise tase võib olla põhjustatud *laissez-faire*² suhtumisest Interneti: Taani ja Rootsi vanemad piiravad laste internetikasutust märgatavalt vähem kui Hispaania, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Portugali, Saksamaa või Suurbritannia lapsevanemad. Eesti Ja Tšehhi Vabariigi lapsevanemad ei ole samuti mures laste internetikasutuse pärast, kuid see võib olla ka tingitud vanemate teadmatusest Interneti ohtudest ja võimalustest. Üldiselt näitab Eurobaromeetri uuring (2008), et lapsevanemad kontrollivad laste internetikasutust rohkem, kui nad on ka ise internetikasutajad, ning vastupidi – vähem, kui nad ise eriti Interneti ei kasuta.

² *Laissez-faire* – lase teha, las minna pr.k. Tarbimise kontekstis on iseloomulikud madal suhtlemine lastega ja vähene vanemlik mõju tarbimisele (Furnham, lk 149; Children, consumption and advertising).

Samas paigutume vanemate teadlikkuse ning järelevalve osas üleeuroopalistes pingeridades kindlalt viimaste hulka. Näiteks vestleb vaid 50 protsenti Eesti vanematest oma lapsega sageli sellest, mida laps Internetis teeb (EL-i keskmine näitaja on 74 protsenti) (Kalmus 2009). Nõnda ongi Eesti lapsevanemate hoiakud ja praktikad võrreldavad Ida-Euroopa riikidega, eelkõige Läti, Leedu, Tšehhi ja Slovakkia. Näiteks on Eestis sarnaselt Tšehhi ja Slovakkia kõige vähem neid lapsevanemaid (veidi üle 60 protsendi), kes on keelanud oma lapsel suhelda *online*-keskkonnas inimestega, keda laps päriselus ei tunne, samas kui EL-i keskmine on 83 protsenti (Kalmus 2009).

Kuigi vanemad on üheks olulisemaks agendiks laste interneti-käitumise kujundamisel ning kuigi paljud lapsed usaldavad Internetiga seotud küsimustes oma vanemaid ning enamik vanemaid usaldab oma lapsi, märgib Kalmus (2009), et lisaks usaldusele oleks vaja veelgi suuremat teadlikkust turvalisest internetikasutusest ning järjekindlat huvitumist lapse tegemistest Internetis (Kalmus 2009).

2.6 Vanemate käitumispraktikad laste internetikasutuse kujundamisel

Tuleb nentida, et Eesti erineb lapsevanemate suhtelise ükskõiksuse ja liberaalsuse poolest mitte üksnes Lõuna-Euroopa riikidest (kus laste *online*-aktiivsus on võrdlemisi madal, kuid enamik Interneti kasutavate laste vanematest räägib lapsega sageli *online*-tegevustest), vaid ka Põhjamaadest ja Suurbritanniast, kus laste internetikasutus on Eestile sarnaselt kõrge (Hasebrink et al 2009).

Säärane lapsevanemate suhtumine oleks Kalmus et al (2008) sõnul mõndustega õigustatud vaid juhul, kui laste teadlikkus Internetis peituvatest ohtudest oleks kõrge ja riskikäitumise tase madal, mida Eesti laste kohta veel väita ei saa. Huvitav on asjaolu, et ka lapsevanemate endi hinnangul iseloomustab Eesti laste internetikasutust vähene vanemate sekkumine ning turvameetmete kasutamine (Kalmus 2008a).

Ka Hasebrink et al (2009) leiavad, et Eesti lapsevanematel on küll ulatuslik ülevaade Internetis leiduvatest riskidest, kuid laste internetikasutust pole siiski veel piisavalt piiratud. Sama paradoksi toovad välja ka Lobe et al (2009) Eesti puhul, kus on

iseloomulik vähem rääkimist – vähem piiranguid nähtus. Ühelt poolt annavad Eesti lapsevanemad endile küll aru kõrge *online*-riskitaseme olemasolust, ent laste internetikasutuse piiramisest ja arutelust lastega nende internetikasutuse teemadel on selgelt vajaka (Lobe et al 2009).

Nõnda nähtub ka Mediapro (2006) küsitlustulemustest - vaid 10% küsitlusele vastanud lastest väitis, et neile on seatud Interneti kasutamisel mingid piirangud, näiteks muusika allalaadimise, mängude, jututubade, MSNi või e-maili kasutamise keeld. Üle poole vastanutest kinnitas aga, et pole eelpool loetletud piiranguid kunagi kogenud. Samas kehtib Euroopas seevastu vanuse lõikes U-kõver: vanemate järelvalve suureneb kuni laste 10-11 aastaseks saamiseni ning seejärel väheneb taas (Hasebrink et al 2009).

2.7 Lapsevanemate *online*-järelvalve strateegiad

Lapsevanematel on võimalus rakendada laste *online*-tegevuste järelevalveks võrgukeskkonnast saadava kasu suurendamise ja võimaliku negatiivse mõju vähendamise eesmärgil erinevaid strateegiaid. Sealjuures sõltub laste internetikasutuse vahendamine vanemate väärtustest ja suhtumistest laste kasvatamisel (Kirwil 2009a). Sõltuvalt tüübist ja tasemest on võimalik välja tuua erinevaid vanemate strateegiate tüpoloogiaid laste internetikasutuse vahendamisel.

Kirwil et al (2009b) leiavad, et kõige paremini kirjeldab vanemate rakendatavaid strateegiaid laste internetikasutuse vahendamisel teoreetiline raamistik, mis hõlmab endas kahemõõtmelist lähenemist. Nad toovad välja süsteemipõhised ja kasutajapõhised vanemliku vahendamise strateegiad, mis tähendavad vastavalt tehniliste lahenduste rakendamist ja vanemlikku juhendamist laste internetikasutamisel.

Seevastu teised teoreetilised raamistikud lähtuvad vanemate suhtumistest laste kasvatamisel, liigitades strateegiad kaitsvateks (*protecting* i.k.) ja abistavateks (*promoting* i.k.) (Kirwil 2009b). Laste internetikasutuse vahendamise võimalusena toob Kirwil (2009a) välja keelava ja juhendava strateegia rakendamise.

Keelav strateegia viitab laste meediakasutuse reguleerimisele reeglite kehtestamise abil, mis piiravad või keelavad laste kokkupuudet näiteks vägivaldse või seksuaalse sisuga. Kirwil (2009b) juhib siinjuures tähelepanu, et keelavate strateegiate rakendamine võib laste internetikasutusel vähendada ühtaegu nii riske kui ka võimalusi. Juhendav strateegia viitab seevastu vanemate aktiivsele osalusele meedia sisu ja sõnumite tõlgendamisel ning selgitamisel lapsele.

Lisaks on toodud kahe eelneva liigituse kombineerimisel välja veel neli strateegiat, milleks on 1) keelav (ainult reguleeritud), 2) edendav (ainult juhendav), 3) valiv (mõlemad tüübid) ja 4) *laissez-faire* (vahenduse puudumine) strateegiate kasutamine (Kirwil 2009a: 395).

Veel ühe võimaliku liigituse järgi on vanemliku vahenduse strateegiaid, millest üks on aktiivne kooskasutus (*co-use* i.k.) ning ülejäänud kolm on keelava loomuga. Aktiivne kooskasutus, teiste sõnadega sotsiaalne kooskasutus, hõlmab vanemapoolset juhendamist ja internetikasutuse kogemuste jagamist ajal, mil laps parajasti Interneti kasutab. Keelav strateegia hõlmab 1) tehniliste sisufiltrite ja monitoorimistarkvara kasutamist, 2) reeglite kehtestamist (piirates sotsiaalset interaktsiooni *online*-keskkonnas) ja 3) laste poolt külastatud lehekülgede ja e-mailide aktiivset monitoorimist vanemate poolt (Livingstone & Helsper 2008).

Sealjuures kalduvad lapsevanemad eelistama sotsiaalseid strateegiaid tehnilisele vahendamisele (Kirwil et al 2009b: 211). Kirwil et al (2009b) kirjutavad, et üldjoontes tegelevad lapsevanemad Interneti vahendamisega enam individualistliku orientatsiooniga kultuurides, samas kui kollektivistlikes või postkommunistlikes riikides ei kasutata või eelistata internetikasutuse piiramist või tehniliste lahenduste rakendamist. Nõnda kasutatakse ka Eestis, Portugalis ja Bulgaarias *EU Kids Online* (2009) projekti uurimistulemuste andmeil filtreerimisvahendeid harva. Üldiselt eelistavad vanemad laste Interneti kasutamise kontrollimiseks nendega rääkimist ning nad ütlevad olla läheduses, kui nende laps on Internetis (Kirwil et al 2009b).

Samas leiavad Kirwil et al (2009b), et vähemalt neljandik lapsevanematest ei reguleerinud 2008. aastal üldse oma laste internetikasutust. Siinkohal näeme huvitavat olukorda - rohkem haritud vanemad ei kasuta tarkvaralisi piiranguid, kuna nad usaldavad oma lapsi, samas kui vähema haridusega vanemad ei pruugi teada, kuidas sellist tarkvara kasutada.

Paraku keskenduvad ka senised vanemate ja laste suhtumisi või muresid puudutavad ning Internetiga seotud uuringud harva vanemate järelvalve strateegiate efektiivsuse uurimisele (Livingstone & Haddon 2008) ning samuti pole ka selge, kas ja kuidas aitavad piirangud lastel Interneti riskidega toime tulla (Kirwil 2009b: 211). Siiski tuleb tõdeda, et kuigi ühe või teise strateegia kasutamise efektiivsus sõltub muu seas vanemate väärtustest ja kultuurilisest kontekstist, on teadlaste, poliitikute ja vanemate endi jaoks oluline teada, millised on antud kultuuri kontekstis efektiivsed strateegiad laste turvalise internetikasutuse vahendamisel.

2.8 Laste Interneti riskikogemused ja nendega toimetulek

Olgugi et vanematel on võimalik laste internetikasutusele rakendada teatud piiranguid ning lähtuda võrgukeskkonna vahendamisel erinevatest strateegiatest, ei garanteeri see lapsele täielikult turvalist keskkonda. Sestap on oluline teada, missugused on laste *online*-riskikogemused ning kuidas nad probleemidega toime tulevad.

Mis puutub kõrgema riskitasemega interneti-käitumisse, siis on uuringu "Lapsed ja internet" (2006) tulemuste järgi Interneti jututubades ja suhtlusprogrammides suhelnud 6-14 aastastest lastest võõraste täiskasvanutega 5% ning 6% on Internetist saadud tuttavaga ka kohtumas käinud (sh. pooled korduvalt). Võrgukeskkonna vahendusel on norimise, inetute sõnadega sõimamise ja kiusamisega kokku puutunud aga 31% 6-14 aastastest Interneti kasutajatest (Lapsed ja internet 2006). Sealjuures on enamikelt lastelt, kes on Interneti jututubades ja suhtlusprogrammides võõrastega suhelnud, küsitud nende nime, enam kui pooltelt ka seda, millega neile meeldib vabal ajal tegeleda. Kõige enam lapsi on end häirituna tundnud aga juhul, kui suhtluspartner on palunud nendega päriselus kohtuda (Lapsed ja internet 2006).

Oluline on märkida, et ehkki täiskasvanud peavad seksuaalvägivalda üheks suurimaks Interneti riskiks, ei taju noored seda niivõrd tõsisena, kuna saavad võrgusuhtluse omal initsiatiivil katkestada ning seetõttu tunda end kindlamalt kui päriselus (Mediapro 2006). Siiski oskavad noored mõnevõrra arvestada võimalusega, et keegi võib nende isikuandmeid ebaõigesti kasutada. Samas ei nähta selles suuremat ohtu kui rämpsposti saamine (Mediapro 2006).

Oluline on mõista, et kui Eesti lastest on keskmiselt 40 protsenti (Euroopa Liidus keskmiselt 32 protsenti) aktiivselt oma vanematelt internetialast nõu ja abi küsinud (Kalmus 2009), siis riskikogemuste puhul ei pruugi nad sarnaselt käituda. Nimelt on vähe andmeid selle kohta, kuidas lapsed reageerivad puutudes kokku vägivalda, pornograafia või vihkamist õhutavate Interneti lehekülgedega. Euroopa Komisjoni läbiviidud uuring (Eurobarometer 2008) näitas, et kuigi lapsed teavad Interneti kasutamise seotud ohte, pöörduvad nad probleemide korral abi saamiseks täiskasvanute poole alles viimases järjekorras. Samas jagavad nad selliseid kogemusi Interneti sotsiaalsete võrgustike lehekülgedel.

Seevastu väidavad Moreno et al (2009), et lapsed siiski eiravad enda sõnul häiriva sisuga lehekülgi ega murra selle üle eriti pead. Samas hindasid 2005. aastal läbi viidud Eurobaromeetri uuringus vanemad laste *online*-riskidega toimetulemise võimeid ning kõrgeima hinde andsid oma lastele Austria, Belgia, Küprose, Prantsusmaa, Saksamaa, Suurbritannia ja Taani lapsevanemad. Laste toimetulekuoskused olid vanemate hinnangul väiksemad Bulgaarias, Eestis, Hispaanias, Kreekas ja Portugalis (Special Eurobarometer 2005). Kuid ka Dunkels (2005) märgib, et mõned lapsed ei teataks kunagi oma vanematele ega õpetajatele, kui nad puutuksid Internetis kokku millegi häirivaga, kuna nad kardavad edaspidi kaotada Internetile tavapärasest ligipääsuõigust. Siinjuureks tuleks arvestada, et lastel võib olla piinlik vanemaga sellistel teemadel arutleda ning väga sageli varjavad lapsed vanemate eest sääraseid "saladusi" (Moreno et al 2009).

Niisiis puudub riskidega toimetulemise määratlemisel veel üksmeel, kuna lapsed reageerivad riskidele erinevalt, alates probleemi täielikust ignoreerimisest ning lõpetades veebilehekülje usaldusväarsuse kontrollimisega. Kuna laste reaktsioone pole põhjalikult uuritud, ei saagi siinkohal kaugeleulatuvaid järeldusi strateegiate (nt

ignoreerimine, vanematele rääkimine) efektiivsuse osas teha. Samuti on vähe infot selle kohta, kuidas lapsed veebilehekülgi hindavad ning millele põhinedes nad jõuavad otsusele, et lehekülg on usaldusväärne, problemaatiline või lausa ohtlik (Hasebrink et al 2009).

Muuseas on Kelleri & Kalmuse uuringutest (2008) nähtunud, et Eesti lapsevanemad kardavad, et nende lapsed ei suuda manipulatiivsete reklaamisõnumite keskel ning tarbimismaastikul tervikuna piisavalt hästi orienteeruda. Ning kui ühelt poolt on laste internetikasutus muutumas üha aktiivsemaks ning teistelt poolt on kasvanud ka vanemate elutempo ning seega vähenenud aeg, mida lastega koos veeta, siis võib oletada, et seda väiksem on ka vanemate roll lastele suunatud reklaamisõnumite filtreerimisel, nende tausta selgitamisel ning laste internetikasutuse jälgimisel. Sestap võiks pöörata tähelepanu ka internetialase õigusliku regulatsiooni temaatikale.

2.9 Internetikasutuse õiguslik raamistik

Virtuaalkeskkond võimaldab muu hulgas kiita, laita, laimata, müüa, osta ning vahetada. Ja kui reaalelus on loetletud tegevustele seatud erinevad piirangud ja reeglid, siis virtuaalmaailm on seevastu enamasti isereguleeruv. Sealjuures on lastel samaväärne võimalus kasutada samu keskkondi, mida kasutavad ka nende vanemad.

Ning internetikasutuse õigusliku regulatsiooni osas tuleb nentida, et nendes riikides, kus Internet on kättesaadav suurele osale elanikest, on eneseregulatsioon laiemalt levinud ning internetiühenduse teenusepakkujad teevad koostööd avaliku sektori organisatsioonide ning mittetulundusühingutega, jagades informatsiooni Interneti ohtude kohta.

Seevastu madala eneseregulatsiooni tasemega riikides jagatakse turvalise internetikasutamise kohta vähem informatsiooni. Ent liberaalse tee valinud riigid, kes on otsustanud Interneti mitte reguleerida (nt Bulgaaria ja Eesti), on silmitsi tõsiste lapsi ohustavate Interneti riskidega (Livingstone & Haddon 2009).

Sealjuures on Eestis võimalik viidata küll kaudselt mõnekümnele seadusele, kuid valdav osa neist on mõistetavad vaid teiste seaduste ja üldpõhimõtete taustal. Sestap võib sisuliselt ainsaks lapsi võrgukeskkonnas puudutavaks regulatsiooniks pidada Reklaamiseadust (11.06.1997) RT RT I 1997, 52, 835; viimati muudetud 23. 03. 2005; URL (kasutatud mai 2010) <http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=887049>, mille järgi peavad lastele suunatud reklaamid arvestama east tuleneva kehalise ja vaimse eripäraga. See tähendab, et lastele suunatud reklaamid ei tohiks sisaldada üleskutset käitumiseks, mille tulemusena võiks laps sattuda ohtu või minna vastuollu ühiskondlike normidega, kuna laps ei pruugi olusid adekvaatselt hinnata.

Seevastu on mitmed teised riigid kehtestanud üldisi seadusi, mis reguleerivad Internetiga seonduvat problemaatikat: *USA Digital Millennium Copyright Act*, Saksa Teledienstgesetz, Euroopa Liidu e-kaubanduse direktiiv ja mitmed teised õigusaktid on suunatud just Internetiga seoses tekkinud probleemide lahendamisele (Tikk 2002b). Kuna aga Internet ei kuulu kellelegi (või vastupidi, kuulub igapähele), siis pole seda võimalik allutada ka konkreetsele riiklikule või rahvusvahelisele kontrollile.

Niisiis on mitmed riigid otsustanud kaasata võrgukeskkonna reguleerimisse lisaks valitsustele tööstuse, teenusepakkujate, tarbijate ja kasutajate esindajad ning mõjukamad huvigrupid. Eelmainitud kahetasandilise reguleerimise mudelit on laiendatud, lisades sellesse lisaks avaliku võimu kandjatele ka eraringkonnad (Tikk 2002b). Seda võiks aga just eriti oluliseks pidada lastest internetikasutajaid silmas pidades. Eestis pole aga kõnealune teema leidnud kuigi palju kõlapinda. Interneti õigusliku regulatsiooniga seoses on võimalik välja tuua Rein Langi seaduseelnõu, milles ta leidis, et Internetis laimu levitavate või vaenu õhutavate inimeste vastutusele võtmiseks tuleks lihtsustada nende tuvastamist, kehtestades näiteks .ee domeenidele ligipääsu vaid ID-kaardi vahendusel. Kuna aga kõnealusele eelnõule heideti ette sõnavabadusega vastuolu, pole see ka seadusena jõustunud.

Paraku pole ka teised õigusteadlased Interneti õiguslikku regulatsiooni puudutava probleemistiku osas üksmeelel. Üldjoontes jagunevad nende seisukohad kaheks: esimesed leiavad, et kohaldada tuleks kehtivat õigust, teised seevastu, et Interneti tarvis oleks vaja kirjutada eraldi koodeksid. Viimased omakorda jagunevad kahtlejaiks selles osas, kas seesugused koodeksid peaksid olema siseriiklikud või

rahvusvahelised (Tikk 2002a).

Kuna aga Eestis puuduvad kõnealust valdkonda puudutavad koodeksid, on praktikas esimene võimalus võidelda mõnitava, solvava või vihkamist levitava sisuga sõnumi, kommentaari, veebipäeviku, foorumipostituse, e-kirja või mõne muu sarnase netikasutajate poolt loodud postituse vastu Internetis argumenteeritult vaielda. Teise võimalusena on internetilehe haldajale või foorumipidajale häirivast sisust teatamine. Heaks internetikeskkonna haldamise tavaks on veebilehe www.leim.ee (vaadatud 20.05.10) andmeil ka anda kasutajale võimalus saata teade kas toimetajale või internetilehe haldajale, kus tuleks viidata häirivale sisule, misjärel on eneseregulatsiooni tava kohaselt edaspidi lehekülje toimetaja või haldaja kohuseks reageerida teatisele. Kui aga tegemist on isikuvastaste solvangute või laimuga, siis on võimalus pöörduda ka kohtu poole. Kuna esialgu pole teada, kes on kommentaari autor, siis on võimalus kohtult taotleda eelmenetluse korras kommentaari autori väljaselgitamist.

Niisiis on Eesti kontekstis tegelikult pea võimatu rääkida võrgukeskkonna reguleerimisega seotud laialdastest praktikatest, eraldi seadustest ja määrustest. Samas on ka diskussioon Interneti õigusliku regulatsiooniga seotud teemadel, sealhulgas laste õiguste ja lastekaitse aspektides, Eestis veel lapsekingades.

2.10 Uurimisküsimused

Käesoleva bakalaureusetöö teise osa eesmärgiks on uurida I klassi õpilaste internetikasutust, Interneti riskide teadlikkust ja nendega toimetulekut. Teadlikkuse all peetakse silmas, milliseid riske lapsed teavad ning kuidas nad neid mõistavad ning kas ja milliste riskidega on nad kokku puutunud ja kuidas nad riskidega toime tulevad. Samas võetakse vaatluse alla ka vanemate käitumispraktikad laste internetikasutuse kujundamisel ning uuritakse, kas vanemad rakendavad laste internetikasutuse piiramiseks teadlikke strateegiaid. Lähtuvalt töö eesmärgist püstitati järgnevad uurimisküsimused:

- 1) Millised on 7-8-aastaste laste Interneti tarbimisharjumused?
- 2) Kuidas mõistavad 7-8 aastased lapsed *online*-riskide olemasolu?
 - Kuivõrd teadlikud nad on *online*-riskidest?
 - Kuidas nad tõlgendavad *online*-materjali?
- 3) Missuguseid ebameeldivusi on 7-8 aastased lapsed Interneti kasutamisel kogunud?
- 4) Missugused on 7-8 aastaste laste reaktsioonid riskidega toimetulemisel?
 - Kelle poole pöörduakse probleemide kogemisel?
- 5) Missugused on laste ja vanemate ootused Interneti suhtes?
- 6) Missugused on vanemate käitumispraktikad laste internetikasutuse kujundamisel?
 - Milliseid *online*-järelvalve strateegiaid lapsevanemad kasutavad?

3. METOODIKA JA VALIM

Antud peatükis põhjendatakse uurimismeetodi valikut ning uuringu läbiviimise printsiipe. Lühidalt on antud ka kriitiline ülevaade metoodika rakendamisest käesolevas uurimistöös (meetodikriitika võib aga leida diskussiooni osast, vt 5.2). Seejärel antakse ülevaade valimist ja selle moodustamise põhimõtetest. Töö lisast (Lisa 1 ja 3) on võimalik leida kasutatud metoodika näidised (intervjuu kava ja ankeetküsitlus).

3.1 Meetodid

Empiirilise materjali kogumiseks on käesolevas töös kasutatud kvalitatiivse ja kvantitatiivse uurimismeetodi kombinatsiooni, mis võimaldab saada uuritavast teemast mitmetahulise ülevaate. Kui kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab semistruktureeritud mitmikintervjuude abil täpsemalt uurida konkreetset sihtrühma ning koguda informatsiooni püstitatud probleemi mõistmise kohta, siis kvantitatiivse uurimismeetodi – standardiseeritud ankeetküsitluste - tugevuseks on objektiivsus, sobivus arvamuste ja käitumispraktikate selgitamiseks ning mugavus vastajat isiklikumalt puudutavatele küsimustele vastamisel.

Samas on kõnealustel uurimismeetoditel ka puudusi – mitmikintervjuusid ei saa üheselt võrrelda ning ankeetküsitlustes võivad respondendid kalduda vastama “nii nagu peab” või pealiskaudselt. Ent vaatamata mainitud uurimismeetodite võimalikele puudustele ning lähtudes uuringu eesmärkidest leiab antud töö autor, et valitud meetodid on efektiivsed leidmaks vastuseid uurimisküsimustele, mis käesolevas bakalaureusetöös on esitatud.

Uuriija arvestas, et uuringu peamine sihtrühm, kelleks on 7-8 aastased lapsed, võivad küsimustele vastates vajada seletamist, näidete toomist ning mõistete lahtimõtestamist, ning leidis, et semistruktureeritud mitmikintervjuud looksid laste seas turvatunde ning võimaluse omavahel diskuteerimiseks ja üksteise täiendamiseks.

Mitmikintervjuu annab andmete kogumisele teise dimensiooni ning võib suurendada võimalust saada vastuseid uurimisprobleemile. Lisaks annab mitmikintervjuu lastele võimaluse üksteist arutlusel stimuleerida ning omavahel suhelda, mis on omakorda oluline turvatunde tekkeks. Turvatunne annab omakorda eelduse hea kontakti tekkele, mis võimaldab lastel teemasid avameelsemalt käsitleda. Lobe et al (2008) ning Romanenkov (2009) on tõdenud, et mitmikintervjuude puhul on parim intervjuerida poisse ja tüdrukuid eraldi ning ühe grupi suuruseks võiks olla optimaalselt neli kuni viis last. Samas arvestati, et laste intervjuerimisega kaasnevad uurijal metodoloogilised väljakutsed ja erinevad ohud. Kuna täiskasvanud intervjuerija peab arvestama, et tema kohalolek ei tekitaks lastes ärevust, ei seaks ohtu nende eraelu puutumatus ega kuritarvitaks nende usaldust ning suudaks jätta lastele tunde, et nad on tõsiseltvõetavad vestluspartnerid ning uurija võimaldab neile oma arusaamade selgitamist, tutvustas käesoleva töö autor enne intervjuu toimumist lastele oma eesmärgi ja nende õigusi intervjuust igal ajal lahkumiseks, juhul kui nad tunnevad ebamugavust või ei soovi enam osaleda (Lobe et al 2007: 18).

Kuigi lapsed tunneksid end kõige mugavamalt ilmselt kodus, toimusid intervjuud siiski lastele tuttavates väikestes klassiruumides, kus viibisid vaid asjaosalised, tänu millele polnud teistel isikutel (nt lapsevanematel, õpetajatel) laste vastuseid võimalik otseselt mõjutada.

Kuna intervjuu toimumise ajal tuleb uurijal kohandada kõnepruuki vastavalt laste keelekasutusele (Lobe et al 2007), arvestati, et semistruktureeritud mitmikintervjuu kava oleks võimalikult paindlik ning aitaks arendada vestlust, mis selgitaks välja laste suhtumised ja kogemused seoses Internetiga ning võimaldaks süstemaatilist analüüsi, kuna teemad-võtmeküsimused on samad. Intervjuu kava koostamisel arvestati *EU Kids Online*'i (2009) riskide ja võimaluste klassifikatsiooni ning teiste maade kogemust sarnaste teemade käsitlemisel. Lähtuvalt püstitatud uurimisküsimustest koosnes semistruktureeritud intervjuu kava neljast suuremast blokist.

Uurimisküsimustele eelnesid sissejuhatavad küsimused, keskendudes laste internetikasutuse kohale ja sagedusele, samuti kasutamise põhjustele ning tegevuspraktikatele. Teine blokk küsimusi puudutas laste teadlikkust Interneti riskidest ning nende arusaama võimalikest tagajärgedest riskidega kokkupuutumisel.

Kolmandas blokis uuriti lastelt, missuguste ebameeldivustega on lapsed Interneti kasutamisel kokku puutunud ning neljas keskendus nende reaktsioonide uurimisele riskidega kokkupuutumisel.

Lisaks mitmikintervjuudele lastega koostati E-Formulari keskkonnas ka anonüümne ja vabatahtlik ankeetküsitlus lapsevanematele, mis sisaldas 100 erinevat tunnust, mis olid omakorda jagatud vastavalt uurimisküsimustele ning sarnaselt intervjuu kava struktuurile erinevatesse blokkidesse. Ankeetküsitlus võimaldab uurida respondentide hoiakuid, uskumusi, aga ka nende veendumuste tugevust, teadmisi ja käitumismotiive. Seega võimaldab küsitlus saada teada lapsevanemate subjektiivseid suhtumisi objektiivsete faktide kohta (informeeritus) (vrd Kidron 2008: 74).

Oluline on välja tuua, et enne kõnealuste uurimismeetodite rakendamist selgitati respondentidele põhjalikult üksikasju - kes on uurija, milleks uurimus läbi viiakse, kuidas tulemusi kasutatakse ja kajastatakse ning millisel viisil saadakse tagasisidet. Intervjuu kava on toodud lisa nr 1, intervjuude transkriptsioonid lisa nr 2 ning ankeetküsitluse näidis lisa nr 3.

3.2 Valim

Mitmikintervjuusid viidi läbi neljal korral ning ühe intervjueeritava grupi suuruseks oli neli last. Kahel korral intervjueeriti klassikaaslastest tüdrukuid ning kahel korral klassikaaslastest poisse. Valim koostati Tartu Mart Reiniku Gümnaasiumi ning Tartu Miina Härma Gümnaasiumi I klasside õpilastest.

Laste värbamiseks palus käesoleva uurimistöö autor ülal mainitud koolide klassijuhatajatel edastada lapsevanemate meililisti nõusolekut taotleva kirja nende laste intervjueerimiseks. Nõnda sattusid valimisse lapsed, kelle vanemad kõige kiiremini nõusoleku andsid.

Lapsevanematele mõeldud ankeetküsitluse puhul otsustati võimalikult objektiivsete tulemuste saamise eesmärgil küll samade koolide, kuid mitte konkreetselt intervjueeritud laste vanemate küsitlemise kasuks. Kuna aga ülal mainitud koolides ei

jätkunud piisavalt lapsevanemaid, kes soovisid vabatahtlikult ankeetküsitlusele vastata, lisati valimisse ka Tartu Descartes'i Lütseumi ning Tartu Karlova Gümnaasiumi I klassi õpilaste vanemad. Seejärel saadeti ankeetküsitluse veebiaadressi link klassijuhatajatele, kes edastasid lapsevanematele informatsiooni e-kooli kaudu. Kuna ankeetküsitlusele vastamine toimus vabatahtlikkuse alusel, võib eeldada, et valimisse sattunud lapsevanemad on ka ise aktiivsemad arvutikasutajad, mistõttu võivad käesoleva töö tulemused olla veidi kallutatud. Kokku intervjueeriti 16 last ning ankeetküsitlusele vastasid vabatahtlikkuse alusel 62 lapsevanemat.

4. TULEMUSED

Järgnevalt antakse ülevaade lastega läbi viidud semistruktureeritud mitmikintervjuude ja lapsevanemate anonüümsete ankeetküsitluste tulemustest. Esmalt on esitatud kokkuvõtte mitmikintervjuude sissejuhatavatest küsimustest, mis annavad ülevaate laste arvutikasutamise oskustest ning esitavad nende arusaama Internetist. Seejärel on tulemused esitatud uurimisküsimuste lõikes koos intervjueeritud laste tekstinäidetega. Kuna poiste ja tüdrukute vastustes uurimisküsimuste lõikes märkimisväärseid erinevusi ei esinenud, ei tekkinud ka vajadust neid tulemustes teineteisest eristada. Tulemusi kõrvutatakse parema ülevaatlikkuse eesmärgil lapsevanemate ankeetküsitlusest saadud tulemustega, mida illustreeritakse joonistega.

Uuringu tulemustest selgus, et kõikidel intervjueeritavatel oli kodus arvuti. Nii poisid kui tüdrukud ütlesid, et neid on arvutit kasutama õpetanud vanemad, sealjuures pidasid lapsed õpetamise all silmas ka mängulehekülgede kättenäitamist kellegi teise poolt. Üldiselt arvasid lapsed, et oskavad ise päris hästi arvutit kasutada ning probleemide korral suudavad ka nooremaid pereliikmeid või oma sõpru aidata. Tõsisemate probleemide korral, millele ise lahendust ei oska leida, aitavad laste sõnul neid vanemad õed-vennad või vanemad.

Samas see, kuidas lapsed internetikeskkonda mõistavad, on mõjutatud nende Interneti tegevuse amplituudist. Lapsed, kes tegelesid peamiselt mängimisega, mõistsid Internetti kui meelelahutusvõimalust:

Äh ütlemegi lihtsalt, et Internet on see, kus saab mängida. (poiss 8a)

Lapsed, kes oskasid käia lisaks mängude lehekülgedele ka näiteks Delfis või omasid MSNi aadressi, mõistsid Internetti veidi laiemalt:

Noo seal on mõned leheküljed, kus on uudised ja niimoodi. Seal ei ole häält eksju, nagu televiisoris on, seal on aind videotes hääled. (poiss 7a)

Internetis saab igasuguseid asju teha, näiteks kuskil mängida arvutis või suhelda Interneti kaudu. (tüdruk 8a)

Internet on koht, kus saab igale poole asju panna siukestesse mängudesse, kuulamistesse ja lindistamistesse. (poiss 7a)

Nagu käesoleva töö tulemused kinnitavad, ei mõistnud intervjuueeritud lapsed veel Internetti kui omavahel ühendatud võrgustike ülemaailmset süsteemi, kuna nende senine kokkupuude Internetiga on olnud peamiselt mängude põhine, mistõttu polnud nende jaoks eriti kerge teha vahet internetikasutusel ja lihtsalt arvutis mängimisel.

Sissejuhatava bloki lõpetuseks võib öelda, et kõige enam meeldis intervjuueeritud lastele Internetis mängida ning Interneti avarustes seigeldes nende oskused mängulehekülgedel käimisega peamiselt piirdusidki. Vähestel lastel oli olemas küll isiklik MSNi aadress, kuid nad olid enda sõnul selle suhtluskeskkonna üsna passiivsed kasutajad. Info leidmiseks lapsed arvutit ei kasutanud ning Internet oli neile siiski eelkõige meelelahutusallikaks.

Uurimisküsimus nr 1: Millised on 7-8 aastaste laste Interneti tarbimisharjumused?

Saadud tulemuste põhjal on võimalik väita, et internetikasutus on laste seas valdav ning regulaarne. Internetis käiakse kas koduarvutist või vanemate sülearvutitest ning seda võimalust kasutatakse vähemalt mitu korda nädalas.

No mul isa eriti ei luba mul. Umbes viis korda nädalas saan. (poiss 7a)

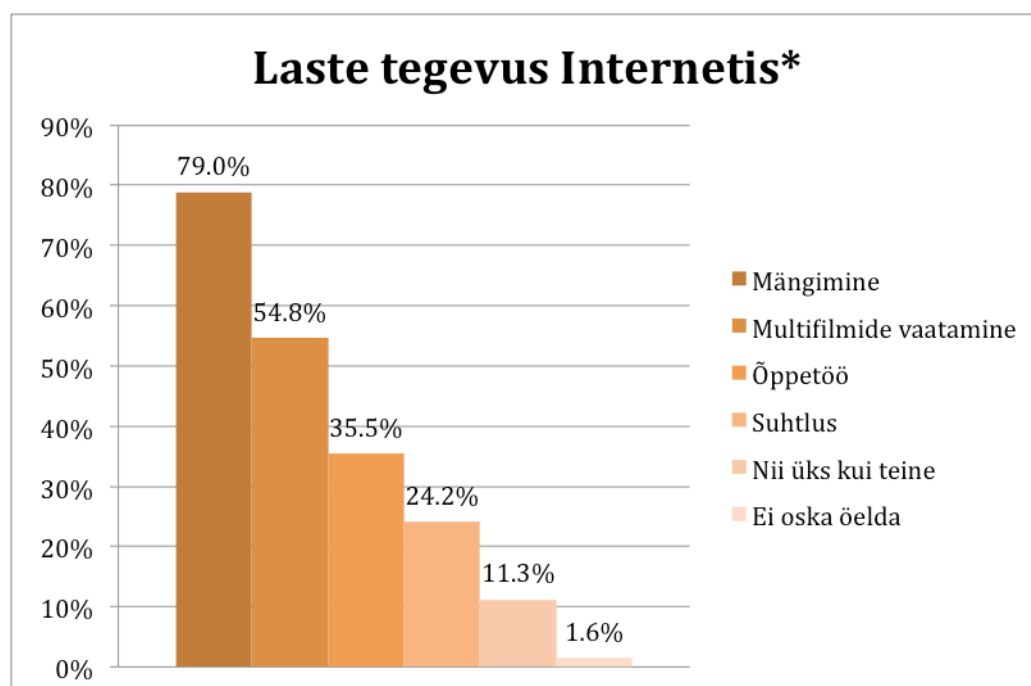
Kui mul tuleb ikka hoog peale, siis ma olen ikka noh, noh, noh mitu päeva järjest. (tüdruk 7a)

Intervjuueeritud lapsed teadsid, et nende vanematel on seoses arvuti ja Internetiga rohkem kogemusi ja oskuseid kui neil endil. Samas tõdesid lapsed, et saavad Internetis toimetamisega ise päris hästi hakkama ning vajavad vanemate abi vaid ootamatute probleemide korral.

Küll aga sõltus laste internetikasutuse aeg ning kestvus vanemate loast. Üldiselt oli lastel raske määratleda Internetis veedetud aega, kuid omavahelise arutluse tulemusel pakkusid nad, et kasutavad Internetti umbes tund aega korraga või vähem. Peale vanemate poolt rakendatud ajalise piirangu polnud ükski laps enda sõnul kokku

puutunud muude internetikasutust reguleerivate rakendustega. Märkimisväärne on see, et Internetis viibisid lapsed enda sõnul ilma otsese järeelvalveta - kas üksi või koos noorema õe ja/või vennaga, erandiks osutus vaid üks kuueteistkümnest intervjueritud lapsest, kelle sõnul viibis internetikasutusel alati keegi tema kõrval.

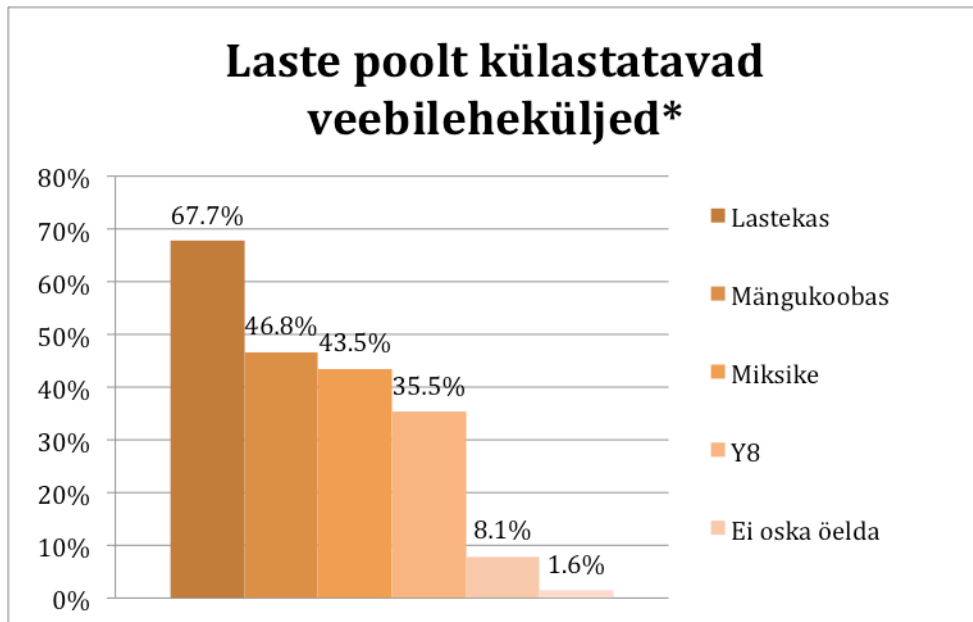
Kõige enam meeldis lastele enda sõnul Internetis tegeleda mängimise ning videode vaatamisega. Sarnaselt laste intervjuudega nähtus ka vanemate seas läbi viidud ankeetküsimustikest, et üle poole (57%) lastest kasutab Internetti regulaarselt, mitu korda nädalas (vt Joonis 1), ning peamiseks eesmärgiks on meelelahutus.

Joonis 1 Laste tegevus Internetis

*Lapsevanemate vastuste põhjal

Peale mängimise meeldis osale lastest enda sõnul käia ka Miksikeses arvutamas, kuna õpetaja oli koolis sellest rääkinud. Mõned lapsed külastasid ka Delfi ja Miniclipi lehekülge, kuid koolitöoga seotud toiminguid (materjalide jagamist, nende üles- või allalaadimist) lapsed Internetis teha ei osanud. Enim külastatavateks lehekülgedeks olid lastel üksteisega sarnaselt kujunenud Mängukoopa, Lasteka ja *youtube*'i veebilehekülg, vanemad lisasid eelpool nimetatutele ka Y8 mängukeskkonna (vt Joonis 2).

Joonis 2 Laste poolt külastatavad veebileheküljed

*Lapsevanemate vastuste põhjal

Kokkuvõttes võib tulemuste põhjal väita, et intervjueritud laste jaoks on Internet loomulik igapäevaelu osa ning kannab eelkõige meelelahutusallika funktsiooni ega ole seotud aktiivse suhtlemise ja teabeotsinguga seotud tegevustega. Sealjuures pole enamiku laste internetikasutusele rakendatud vanemate poolt konkreetseid regulatsioone ega tehnilisi piiranguid.

2. Kas ja kuidas mõistavad 7-8 aastased lapsed *online*-riskide olemasolu?

Saadud tulemuste põhjal võib öelda, et *online*-riskide olemasolu polnud küll lastele uudiseks, kuid teisalt piirdusid need teadmised mõne kommertsriski ning vähemal määral ka agressiivse riski nimetamisega. Enim oskasid lapsed rääkida tehnoloogilistest riskidest, milleks olid arvutile kahjulikud viirused. Vähem osati aga Internetti seostada sotsiaalsete ohtudega, mida võivad endast kujutada teised kasutajad. Tabelis 6 on 7-8 aastaste intervjueritud laste riskide tajumine liigitatud vastavalt riskitüübile koos tsitaadinäidetega.

Intervjueeritud 7-8 aastaste laste riskide tajumine vastavalt riskitüübile

Kommerts

Kommertsriskidest oskasid lapsed iseseisvalt välja tuua vaid reklaami, mida mõnel juhul ei tasu uskuda, ning häirivad reklaambännerid.

Ma tean, üks sõber on mulle rääkinud, et on mingi vahepeal arvutis selline reklaam, et mingi sa oled viieteistkümnes külastaja meie leheküljel ja siis mingi see on puhas pettus, ta ütles. Seda ei tohi uskuda. (poiss 7a)

Kui Internetis kui ma tahan minna, siis on, et kas tahad kohtuda, kas tahad kohtuda ja see tüütab mind ära. (tüdruk 7a)

Seitsmel kahekümnest intervjueeritud lastest oli isiklik e-maili aadress, ent spämmiga polnud keegi neist kokku puutunud. Siiski märkisid mõned lapsed, et on saanud elektroonilisse postkasti kirju tundmatutelt aadressidelt. Sealjuures teadsid nad, et võõrastele kirjadele ei tohi vastata ning isiklike andmeid ei tohi avaldada ning kustutasid kirja.

Küsimusele, miks ei tohi isiklike andmeid avaldada, vastati:

Selle kaudu võib kuidagi, see võib olla varas näiteks ja siis ta võib sult varastada. (tüdruk 7a)

Enamik lapsi teadis ka seda, et Internetist failide üles- ja allalaadimine on lubamatu tegevus, ent põhjusena toodi välja vaid viiruste oht.

Agressiivsed

Üksiku riskina oskasid lapsed iseseisvalt nimetada ahistamise ohvriks langemise ohtu. Seevastu kiusamise võimalikkusest Internetis polnud lapsed kuigi teadlikud, kuid mõned neist seostasid narrimist ja kiusamist näiteks Mängukoopas leiduva jutuka ja arvutiprogrammide probleemidega.

Küsimusele, kas lapsed on kuulnud, et Internetis kedagi kiusatakse, vastati:

Mind kiusab see, et nad räägivad mingi nagu siukesi nõmedaid asju nagu et tead, lähme täna poodi või niimoodi. Et kogu aeg räägivad, räägivad, räägivad. ja panen akna kinni. (7a poiss)

Mul on kogu aeg eeee, üks sõber tahtis, et ma nagu panen ta sõbraks seal MSNis ja siis nagu ta saadab mulle nii palju pilte ja need kustutavad mul need head pildid ära. (tüdruk 7a)

Vihkamisele viitavast infosisust polnud lapsed kuigi teadlikud, samas polnud vägivaldne materjal neile uudiseks.

Kunagi oli selline, et teatati uudistes, et on mingi siuke mees, kes saadab lastele siukseid vägivaldseid kirju. Arvutisse ja niimoodi. (poiss 7a)

Seksuaalse alatooniga

Põhjalikumalt jäid puutumata väärtuselised ja seksuaalse alatooniga riskid, mis on põhjendatav tulenevalt laste noorusest ja teadmatusest. Erandina võib välja tuua ühe poisi, kes oli kodus lugenud www.netiohud.ee lehekülge ning kes oskas juba Internetti kaaslastest rohkem eelpoolmainitud riskidega seostada.

Ma tean, ma lugesin Netiohtudest, et ei tohi vastata kirjadele, kui seal all on kirjas mingi nimi, keda sa ei tunne või siis kutsud ema või isa ja küsid, et kas see on nende tuttava nimi.

Ta võib sind siis kas enda juurde kutsuda ja sulle liiga teha või teeb nii, et tuleb hoopis sinu juurde. (poiss 7a)

Seksuaalse alatooniga riskidest tõid nii poisid kui tüdrukud esile internetituttavaga kohtumist, mille suhtes teadsid, et tegemist on ohtliku ja keelatud tegevusega. Paraku ei osanud lapsed seostada ohtu pedofiilidega, seksuaalsusega, ärakasutamisega, vaid muu halvaga, näiteks füüsiline valu ja pettus.

Aga ma olen kuulnud, et arvutis on poistele sellised inimesed, kes kirjutavad väikestele lastele ja siis ütlevad, et tulge minu juurde, aga teevad siis hoopis haiget. (poiss 7a)

Jah, nad tapavad. (poiss 8a)

Ta võib sulle anda selliseid komme, mis on tegelikult mürgised või siuksed asjad. (tüdruk 7a)

Jah ja näiteks ta võib sult midagi välja pinnida, näiteks midagi PIN-koodi. (tüdruk 7a)

	<p>Ka n-õ täiskasvanutele mõeldud lehekülgedest oli küll osa lapsi enda sõnul kuulnud, kuid otseselt neid nimetada või seletada, mis sellistes lehekülgedes halba on, lapsed ei osanud. Mõningal juhul seostasid lapsed Internetis täiskasvanuile mõeldud lehekülgi lihtsalt arvutis leiduvate vanemate tähtsate (töö)asjadega, mis ei ole mõeldud lastele puutumiseks.</p> <p><u>Küsimusele, kas Internetis on ka ainult suurtele inimestele mõeldud kohti, vastati:</u></p> <p><i>Mina tean, et seal olid mõned rõvedad asjad. Aga ma ei tea mis asjad. (tüdruk 7a)</i></p> <p><i>Eee...seal...eee...seal...emme kirjade sees. Ja emme ütleb vahepeal, et seda kirja ei tohi nüüd lugeda, selle on õpetaja saatnud. Või seal inboxis. (tüdruk 7a)</i></p>
<p>Väärtuselised</p>	<p>Väärtuselisi riske ei osanud intervjueeritud lapsed välja tuua. Lastele valmistas raskusi ühe või teise negatiivse aspekti põhjuste nimetamine. Küsimusele, miks üks või teine asi võib halb võib olla, ei osanud lapsed hästi vastata. Põhjuseks toodi enamasti see, et ema või isa või sõber kunagi ütles.</p> <p><u>Küsimusele, kust lapsed teavad, et mingid asjad on halvad, vastati:</u></p> <p><i>No see on imelik. (poiss 7a)</i></p> <p><i>Minu emme. Kui ma olin väike, siis ma hakkasin juba 4-aastasena teisi keeli rääkima. Ma sain kõigest aru. (poiss 7a)</i></p>

Tabel 6 Intervjueeritud 7-8 aastaste laste riskide tajumine vastavalt riskitüübile

Lisaks arvas enamik lapsi, et Internetis leiduvat materjali võib pidada üldiselt usaldusväärseks, kuid ei välistanud ka võimalust, et keegi võib võrgukeskkonnas valetada. Siinjuures on oluline märkida, et lapsed ei osanud valetamist seostada inimestevaheliste suhetega, vaid tehniliste probleemidega. Seega võib tulemuste põhjal väita, et intervjueeritud lapsed ei suuda tegelikkuses *online*-materjali kriitiliselt hinnata. Siinkohal on ilmne, et lapse arusaam konkreetsest riskist on täiskasvanu omast erinev.

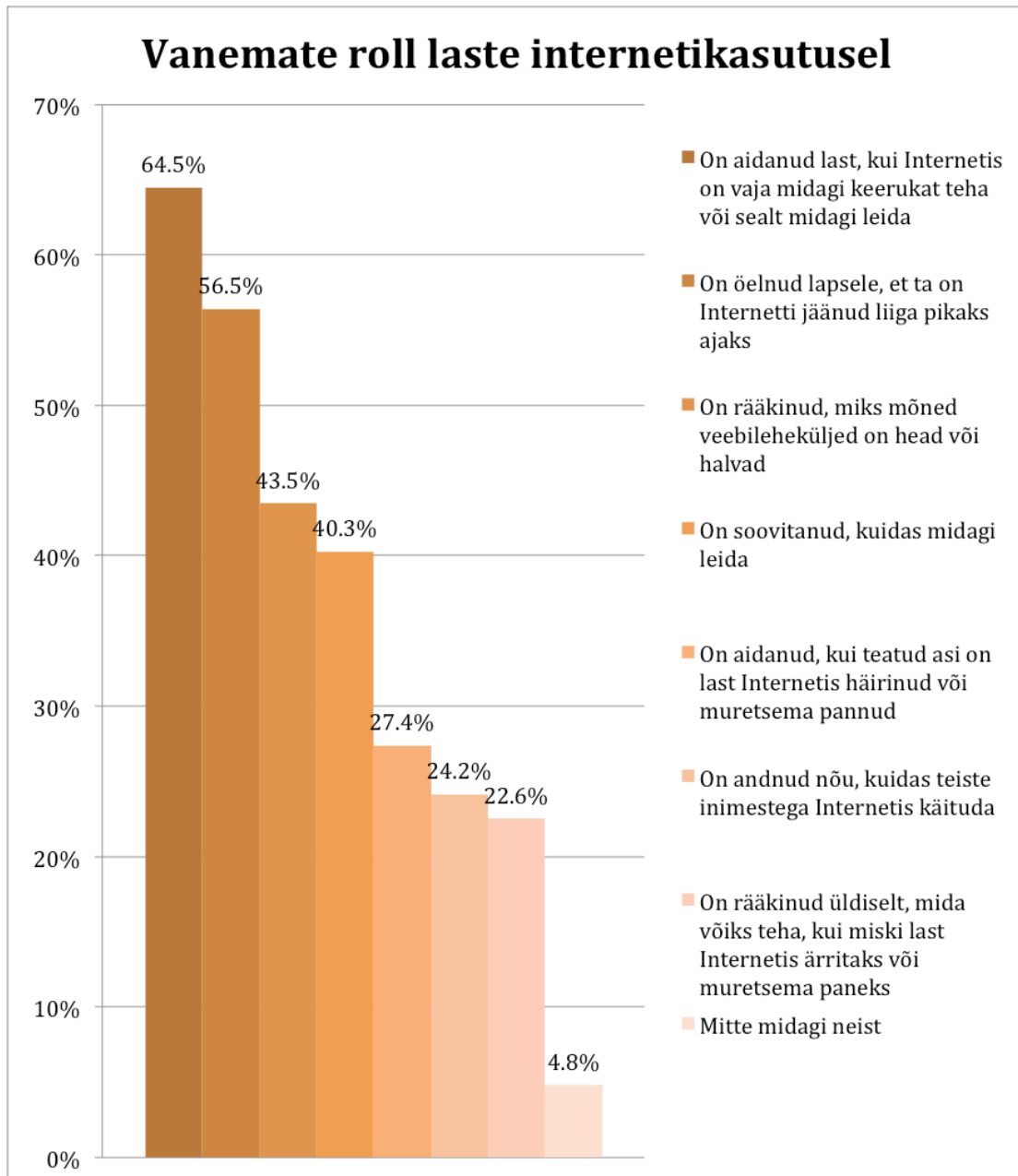
Küsimusele, kas keegi võib Internetis ka valetada, vastati:

Jaa, võib küll, aga ma ei vajuta üldse reklaamidele, kui näidatakse, et nüüd Juku Kaubakeskuses maksab puldiauto null krooni ja viiskümmend senti. (poiss 7a)

Kui Miksikeses tuleb see aken, et on vale vastus, kuigi sa panid õige. (poiss 8a)

Sealjuures arvas suur enamus (69,4%) vanematest, et laste teadlikkus Internetist valitsevatest ohtudest võiks olla suurem ning osa (14,5%) lapsevanematest tunnistas, et nende laps pole Internetis valitsevatest riskidest üldse teadlik. Vaid väike osa (11,3%) vanematest arvas, et nende laps on riskidest piisavalt teadlik.

Vähem tähelepanu on vanemad pööranud laste informeerimisele veebikeskkonna sisulisest poolest, eriti riskide olemuse selgitamisele, vältimisvõimalustele ning ebameeldivustega toimetulekule. Jooniselt 3 võib järeldada, et vanemate peamine roll laste internetikasutusel on vajadusel nende abistamine ning Internetist eemalekutsumine.

Joonis 3 Vanemate roll laste internetikasutusel

Saadud tulemuste põhjal võib kokkuvõttes väita, et intervjueritud lapsed olid paremini kursis tehnoloogiliste riskidega, näiteks viiruste ja kahjulike programmidega, kuid teadlikkus n-ö sotsiaalsetest riskidest oli madalam. Samuti usaldasid enamik intervjueritud lastest Internetist saadavat infot ega osanud seda kriitiliselt hinnata ning vanemate rolli laste Interneti teadlikkuse kujundamisel võib pidada pigem tagasihoidlikuks.

3. Missuguseid ebameeldivusi on 7-8 aastased lapsed Interneti kasutamisel kogenud?

Intervjuu tulemustele toetudes võib väita, et lapsed pole Interneti kasutamisel kokku puutunud eriliste ebameeldivustega. Küsimusele, kas lastel on Interneti kasutades kunagi midagi ka juhtunud, vastasid nad eitavalt. Peamised ebameeldivused olid seotud hoopis arvuti(mängude) tehnilise poole, internetiühenduse kiiruse või viirustega.

Küsimusele, mis on kõige nõmedamad asjad Internetis, vastati:

Siis kui vahepeal Internet kinni läheb. (poiss 7a)

Aga mul on veel üks asi, et kui sa kirjutad oma nime ja teed midagi, näiteks surfad ja nii, siis võib viirus ka arvutile peale tulla. (tüdruk 7a)

Peale tehniliste ebameeldivuste tõi üks poiss välja ka häirivad pildid ja kommentaarid Internetis, kuid vestluse käigus selgus, et tegemist oli Delfi keskkonna loomapiltidega, mis olid mõeldud naljana. Intervjuude tulemusi kokkuvõttes võib aga öelda, et lastel pole kokkupuudet ebasobivate piltide või kommentaaridega.

Lisaks ei pidanud ka peaaegu pooled (48%) ankeetküsitlusele vastanud lapsevanematest eriti tõenäoliseks, et nende laps puutub Internetis järgneva aasta jooksul kokku millegi ebameeldivaga. Veidi väiksem osa (34%) vanematest arvas, et see võib olla üsna tõenäoline ning väga väike osa (6%) arvas, et see on väga tõenäoline. Samas välistasid mõned lapsevanemad (2%) selle võimaluse täielikult.

4. Missugused on 7-8 aastaste laste reaktsioonid riskidega toimetulemisel?

Kuigi lapsed polnud eriti tõsiste riskidega kokku puutunud, kinnitasid tulemused, et lapsed pidasid probleemide jagamist oluliseks ega arvanud, et jätaksid need tähelepanuta. Kõik lapsed kinnitasid veendunult, et riskidega kokkupuutumisel või muude probleemide korral seoses Internetiga, pöördusid nad tingimata vanemate poole. Märkimist väärib ühe poisi arvamus, kes ei räägiks probleemist enda sõnul kellelegi ega osanud sellele ka põhjust leida.

Küsimusele, et äkki ta räägib siis sõbrale, vastas ta eitavalt ning seejärel teatas teine poiss:

Jah, muidu teab sekundi pärast terve maailm seda. (poiss 8a).

Et olla kindel, kas poiss tõesti mõtles eelpool mainitud tõsiselt või ütles seda n-ö naljaviluks, sai talle esitatud sama küsimus konkreetselt – mis ta teeks, kui saaks võõralt inimeselt kirja. Sellele küsimusele vastas poiss siiski veendunult, et räägiks kindlasti vanematele. Huvitava märkusena võib välja tuua saladuste rääkimise, mida intervjuueeritud lapsed usaldaksid pigem oma sõpradele kui vanematele. Pikema arutelu käigus selgus aga, et saladuste all peeti silmas eelkõige klassiõdedest või – vendadest rääkimist ning uute mängukohtade veebiaadresside jagamist, kuid tõsisemad saladused usaldatakse üksmeelselt siiski vanematele.

Aga kui need on halvad saladused, siis ma räägin ikkagi emmele ja issile ära. (tüdruk 7a)

Seega võib intervjuude tulemuste põhjal väita, et lapsed räägiksid enda sõnul Interneti riskidega kokkupuutel oma vanematega ega ignoreeriks probleemi.

5. Missugused on laste ja vanemate ootused Interneti suhtes?

Intervjuudest selgus, et peaaegu kõik lapsed sooviksid omandada rohkem teadmisi seoses Interneti kasutamisega. Poolehoiuga suhtus enamik ka sellesse, kui õpetaja räägiks koolis Internetist või rakendaks selle kasutamist õppetöösse. Samas märkis üks poiss, et kodulugemist eelistaks ta siiski teha tavapärasel viisil.

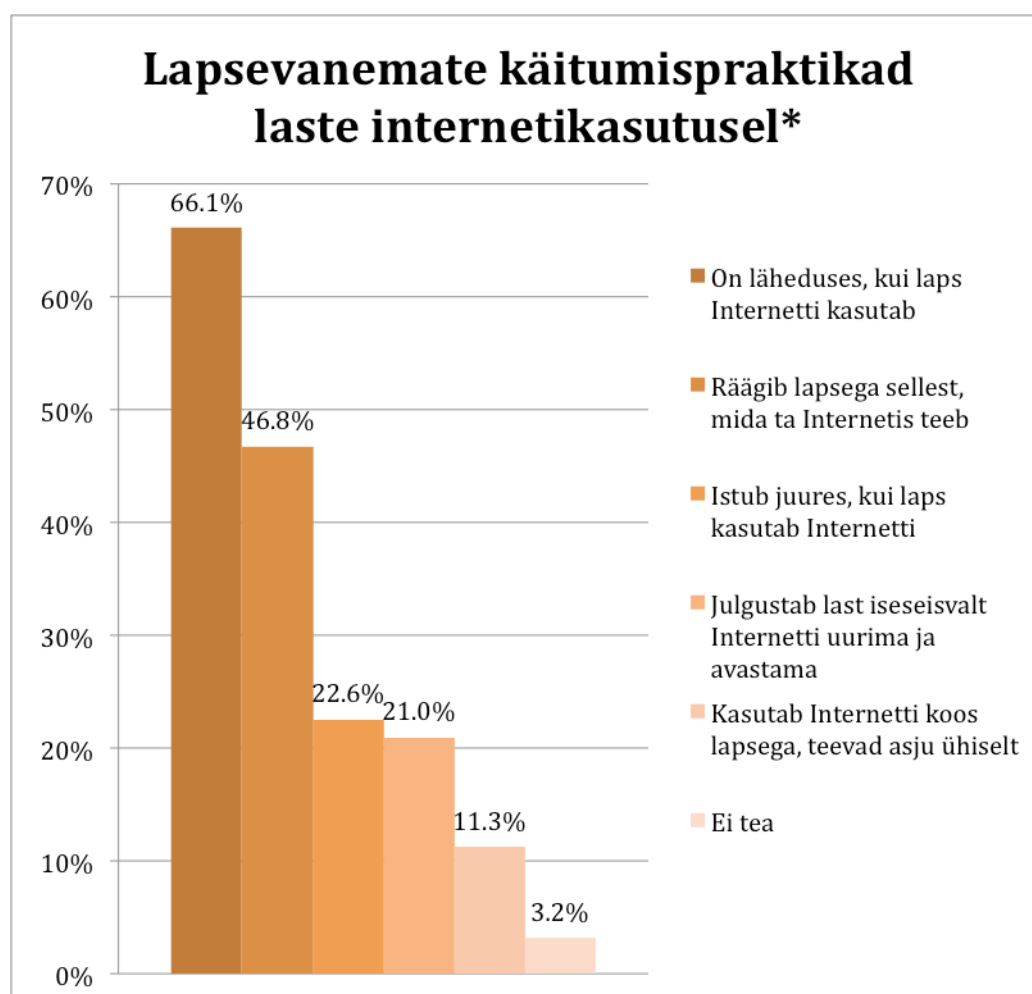
Intervjuude toimumise ajal soovisid lapsed rohkem informatsiooni erinevate mängude, hobide ja huvidega seonduvate veebilehekülgede kohta. Ka enamus (87.1%) ankeetküsitlusele vastanud lapsevanematest arvas, et Interneti kui toetava abivahendi kasutamine oleks koolitundides kasulik. Väike osa (9,7%) arvas seevastu, et see pole vajalik, kuid ei täpsustanud põhjust.

Tegelikkuses on siiski märkimisväärne asjaolu, et 76% lapsevanematest pidasid enda rolli lapse turvalise internetikasutuse tagamisel olulisemaks kui koolil ning 21% arvasid, et nii lapsevanemal kui koolil on täita võrdne roll.

Niisiis võib käesoleva bakalaureusetöö uurimisküsimuste vastuste põhjal järeldada, et olukorras, kus enamik vanemaid tunnistab, et nad on küll ise laste Interneti teadlikkuse tõstmise võtmeisikud, loodavad nad siiski ka koolile. See võib omakorda olla ka seotud vanemate sooviga saada ise enam informatsiooni ja efektiivseid meetodeid laste harimiseks.

6. Missugused on vanemate käitumispraktikad laste internetikasutuse kujundamisel?

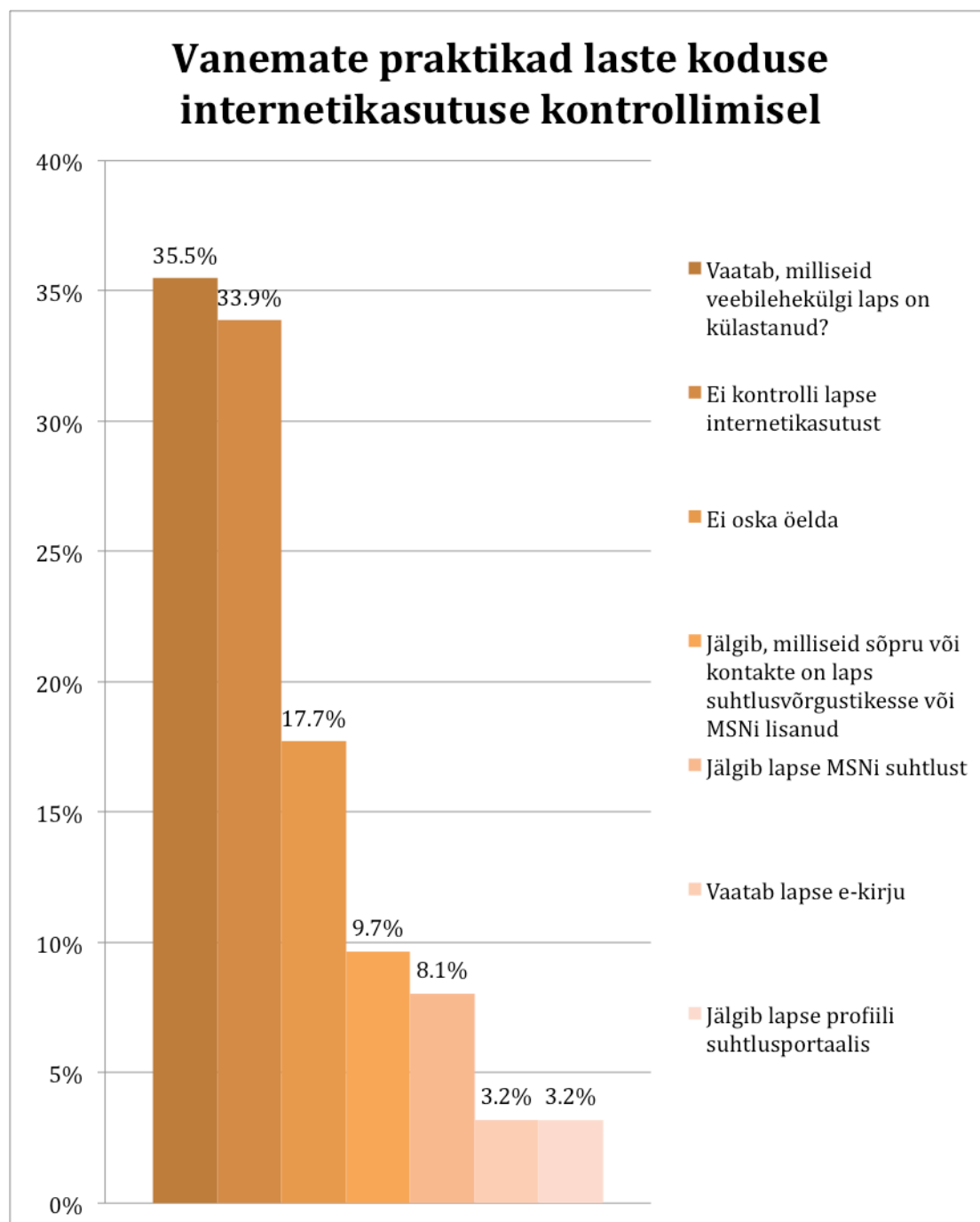
Jooniselt 4 on võimalik näha, et lapsevanemad pööravad enda sõnul laste internetikasutusele siiski rohkemal määral tähelepanu, kui lapsed seda oskavad tähele panna või tunnistada (vt 2.9 Uurimisküsimus nr 1).

Joonis 4 Lapsevanemate käitumispraktikad laste internetikasutusel

*Lapsevanemate vastuste põhjal

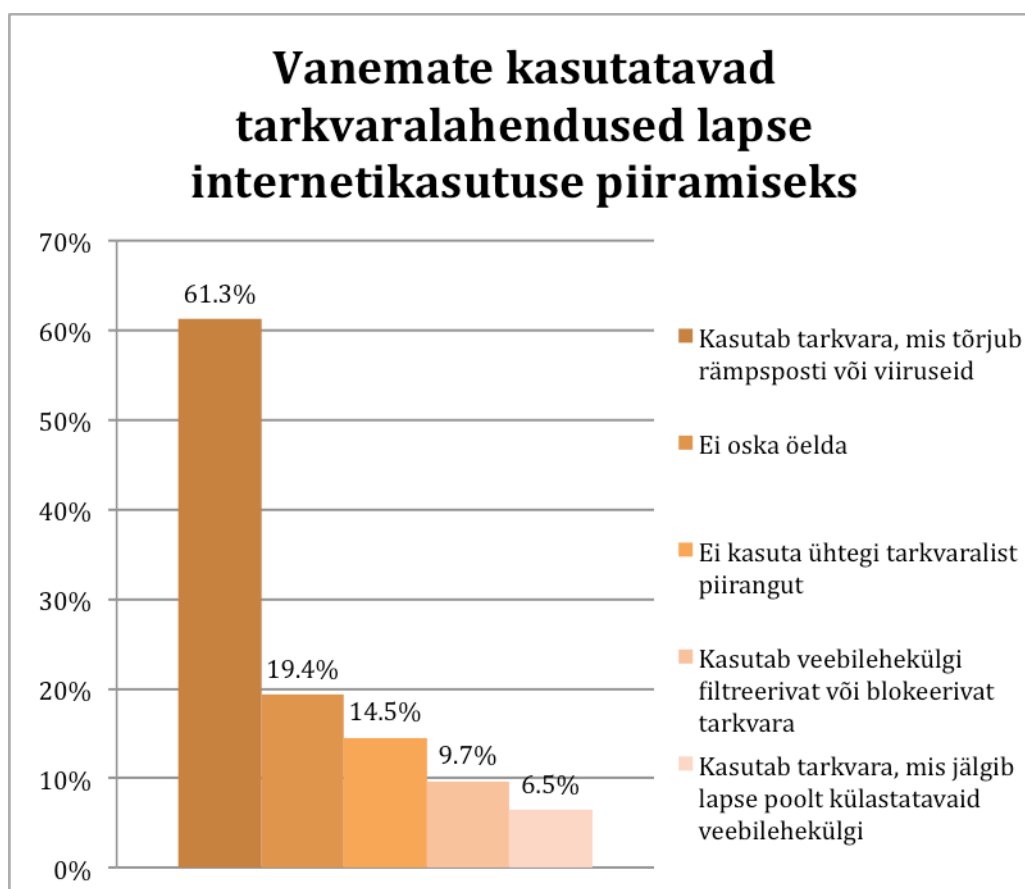
Vanemate käitumispraktikad vaadeldes näeme, et nende vanemate protsent, kes hoiavad laste poolt külastatud veebilehekülgedel silma peal, on peaaegu samaväärne vanematega, kes ei kontrolli üldse lapse internetikasutust (vt Joonis 5). Kõnealustest andmetest võib järeldada, et vanemate roll laste koduse internetikasutuse kontrollimisel on pigem passiivne.

Joonis 5 Vanemate praktikad laste koduse internetikasutuse kontrollimisel

Ühelt poolt võib oletada, et vanemad ei pea veel oluliseks kontrollida laste internetikasutust, mis piirdub peamiselt mängukeskkonnas viibimisega. Teisalt ei pruugi vanemad teadvustada, et lapsed võivad ka mängukeskkondades puutuda kokku samade *online*-riskidega kui mis tahes muul veebileheküljel.

Sarnaselt nähtub Joonis 6 andmetest, et suur osa lapsevanematest on ühelt poolt küll aktiivsed rakendama arvutile viiruste- ning rämpspostitõrjet, kuid on teisalt passiivsed lapse internetikasutust reguleerivate tarkvaralahenduste võimaluste kasutamisel.

Joonis 6 Vanemate kasutatavad tarkvaralahendused lapse internetikasutuse piiramiseks

Märkimisväärne on asjaolu, et kõik lapsevanemad tunnistasid, et nende lapsed on vähemal või suuremal määral näinud viimase aasta jooksul Internetis agressiivset, vihkamisele õhutavat, vägivaldset või seksuaalse alatooniga materjali.

Siiski kasutavad üle poolte lapsevanematest tarkvara, mis tõrjub rämpsposti või viiruseid. Seevastu tarkvara, mis jälgib lapse poolt külastatavaid veebilehekülgi, kasutavad vaid mõned lapsevanemad.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kõnealuse bakalaureusetöö sihtrühm on ühelt poolt küll valiv Interneti tarbija, kuid on raske oletada, millist mõju võib see laste internetikäitumisele pikemas perspektiivis avaldada, kui nende oskused suureneksid ning teadlikkus sellega kaasa ei tuleks.

5. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Järgnevalt antakse ülevaade uurimistöö peamistest järeldustest, mis on esitatud peamiste uurimisküsimuste kaupa. Seejärel arutletakse leitud tulemuste üle, tõlgendatakse, põhjendatakse ning üldistatakse neid. Lisaks võib leida metodikriitika ning uurimisteamiga seotud praktilised soovitusel.

5.1. Järeldused

Arvestades, et uurimistöö fookuses olnud 7-8 aastaste laste peamine tegevus Internetis on mängimine, võib nende teadlikkust konkreetse kasutusala seotud riskide osas pidada üsna kõrgeks. Sellegipoolest võib käesoleva uurimistöö tulemuste põhjal järeldada, et tõsiste riskidega kokkupuute ennetamiseks tulevikus on oluline tõsta laste teadlikkust internetiohtudest ning selgitada lastele nende tagamaid. Ühtlasi võiks vanemate käitumine muutuda laste internetikasutuse vahendamisel praegusest aktiivsemaks ning teadlikumaks.

Uurimisküsimus nr 1: Millised on 7-8 aastaste laste Interneti tarbimisharjumused?

Uuritud 7-8 aastased lapsed kasutavad Internetti kodus ning nende internetikasutus piirdub peamiselt võrgukeskkonnas mängimisega. Iseloomulik on vanemliku järeelvalve ja juhendamise puudumine.

Kui Livingstone'i & Helsperi (2007) uurimistulemused annavad põhjust järeldada, et Eesti noored ronivad internetikasutuse arengu mõttes "*online*-võimaluste redelil" ning hakkavad esmalt Internetti kasutama infootsimise eesmärgil, jõudes läbi mängude mängimise ja suhtlemise üha interaktiivsemate tegevusteni, ning "redeli" viimasele astmele jõudes avastatakse enda jaoks loomingulisemad tegevused ning võimalused aktiivseks osaluseks kodanikuühiskonnas, siis käesoleva bakalaureusetöö uurimistulemused sellist tendentsi I klassi laste puhul ei kinnitanud.

Sarnaselt *EU Kids Online* (2009) uuringu tulemustega tajuvad intervjueeritud lapsed Interneti peamiste võimalustena meelelahutust, mängu ja lõbustusi. Sama uuringu raport väidab, et lapsed kasutavad enamikes Euroopa riikides Interneti ka hariduslikul eesmärgil, kuid käesolevas bakalaureusetöös läbi viidud mitmikintervjuudest selgus, et laste internetikasutuse oskused seda veel ei võimalda, ent nad teeksid seda edaspidi meeeldi. Mitmete teoreetikute (Tapscott 1998, Prensky 2001) poolt esile toodud tõsiasi, et noorem põlvkond peab ennast sageli vanemast generatsioonist kompetentsemaks, leidis mõningal määral kinnitust ka I klassi lastega läbi viidud intervjuudes. Nimelt rääkisid intervjueeritud poisid, et nad on Interneti kasutamist ise õppinud ning hindavad oma oskuseid päris headeks. Teisalt tõid uuritud I klasside õpilased esile, et vajavad aeg-ajalt ka vanemate abi. Seevastu väitsid tüdrukud, et Interneti kasutamist on neile õpetanud eelkõige vanemad.

Siinkohal on tegemist huvitava olukorraga – ühelt poolt tundub, et vanemad justkui õpetaks oma 7-8 aastaseid lapsi Interneti kasutama ning aitaks neil probleemidega toime tulla, kuid teiselt poolt selgus käesoleva bakalaureusetöö intervjuudest, et I klassi lapsed viibivad Internetis ilma järelvalveta ning nende internetikasutusele pole rakendatud peaaegu mingeid piiranguid (välja arvatud ajaline). Üks võimalik seletus on laste ja vanemate erinevus sotsiaalselt soovitavas vastamises: lapsed soovivad end näidata rohkem iseseisvamana, vanemad rohkem oma kasvatusfunktsiooni täitvana. Lisaks võimalikud erinevused ühe ja sama nähtuse tajumisel-hindamisel: vanematele võib tunduda, et nad teevad päris palju, samas lastele võib see tunduda vähesena.

Veel üks võimalik seletus on Livingstone et al (2005) poolt välja toodud tõsiasi, et sageli loodavad vanemad, et lapsed õpivad üksteise pealt ning praktika käigus kogemusi omandades. Samas on Livingstone et al (2005) sõnul just vanemad ja õpetajad laste jaoks esmasel infoallikad. Ka “Lapsed ja internet” (2006) uuringu andmetel saavad lapsed vanuses 6-14 informatsiooni internetikäitumise ja turvalisuse kohta oma vanemate käest (56%). Paraku kinnitasid ka käesolevas bakalaureusetöös läbi viidud intervjuude tulemused Livingstone’i (2009) väidet, et lapsed õpivad iseseisvalt Interneti kasutama vaatluse ja mängude teel, ning Mediappro (2006) ja *Flash Eurobarometer 248* (vt Kalmus et al 2008) uuringu tulemusi, mille põhjal ei jälgi Eesti lapsevanemad eriti laste kodust internetikasutust.

Kalmus (2008c) on pakkunud välja põhjuseid, mis seletaksid säärast paradoksi, kus hoolimata laste *online*-riskikäitumise kõrgest tasemest ja suurest hulgast vanematest, kes seda teadvustavad, on noor põlvkond jäetud veebidžunglisse võrdlemisi omapäi. Üheks põhjuseks võib ühiskonna ja kultuuri tasandil olla liberaalse ideoloogia võidukäik, totalitaarse ühiskonna painetest vabanemise jätkuv pendliefekt. Perekonna ja üksikisiku tasandil võib Kalmuse sõnul põhjuseks olla lapsevanemate väsimus ja ajapuudus, vähesed teadmised meediast ja infotehnoloogiast või selle alahindamine. Ka käesolevas bakalaureusetöös läbi viidud ankeetküsitluste tulemustest võib ühe põhjusena välja tuua lapsevanemate täiskohaga töötamise, mis pärsib nende võimalusi pühenduda lapse internetikasutuse jälgimisele ja kontrollimisele.

Sellegipoolest on tänavu (22.02.2010) Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liidu poolt Aasta Tegijaks tunnustatud Kalev Pihl, kes on tegelenud internetiturvalisuse teadlikkuse tõstmisega laste, noorte, lapsevanemate ja lastega töötavate inimeste hulgas, rõhutanud, et vanem võiks tunda siirast huvi selle vastu, mida laps veebis teeb ja mida ta sellest õpib. Tema sõnul (Pihl 2008) tuleks välja mõelda reeglid, mida laps vanema arvates veebis võib teha ja mida mitte.

Niisiis võib ajaline piirang olla küll tähtis, aga võib-olla mitte esmane. Tähelepanu võiks pöörata eelkõige sellele, millistel lehekülgedel laps võiks käia ning missuguseid mängu ta võiks mängida. Ka Kalmus (2008a) tõdeb, et paremad teadmised laste meediakasutusest võimaldavad tõsta nii täiskasvanute kui ka laste teadlikkust turvalisest Internetist, aidates kaasa optimaalse tasakaalu leidmisele võimaluste ja riskide vahel.

Uurimisküsimus nr 2: Kas ja kuidas mõistavad 7-8 aastased lapsed *online*-riskide olemasolu?

Uuritud vanusegrupis on lapsed mõnevõrra teadlikud nende Interneti kasutusala riskidest, kuid riskide mõistmine jääb teadlikkusele alla. Kuna peamiselt kasutavad intervjuueeritud lapsed Internetti mängimiseks, siis oskasid nad nimetada neid riske, mis nende tegevusega seonduvad. Uuritud I klassi lapsed rääkisid privaatse info kuritarvitamisest, reklaamidest, võõrastega kohtumise ohtlikkusest ning viirustest, kuid üldiselt ei tajunud nad Internetti potentsiaalse ohuna. Kujuteldavate olukordade

korral otsustasid lapsed selle (eba)õigsuse üle vanemate võimalike reaktsioonide põhjal. Kui lastele tundus, et vanematele üks või teine tegevus ei meeldiks, oleks nende arvates tegemist ebaõige käitumisega. Samas ei osanud intervjueeritud lapsed öelda, miks üks või teine käitumine riskantne oleks.

Siiski olid uuritud lapsed teadlikud, et Internetis varitsevad nii tehnoloogilised kui sotsiaalsed ohud. Sarnaselt *EU Kids Online* (2009) projekti riskide järjestusega pidasid intervjueeritud lapsed üheks peamiseks riskiks internetikeskkonnas isikuandmete levitamist. Sarnaselt “Lapsed ja internet” (2006) uuringu andmetega pidasid intervjueeritud lapsed oluliseks Interneti riskiks sealt arvutisse tulevaid viiruseid ning võõrastega rääkimist.

Huvitav oli see, et lastel oli seoses Interneti ja arvutiga üsnagi hästi arenenud spetsiifilise sõnavara kasutamine. Kuna lapsed väitsid, et neid on arvutit (sh Internetti) kasutama õpetanud vanemad, siis võibki neid pidada üheks sõnavara kasutamise algeks. Teisalt, kui lapsed veedavad enamasti arvutis aega ilma järelvalveta, võivad nende teadmisi ja keelepruuki mõjutada ka sõbrad-klassikaaslased ning neid omakorda vanemad õed-vennad, kellel on rohkem kogemusi ja teadmisi seoses Interneti kasutamisega. Nõnda võivad lapsed õppida kaudselt Internetti kasutama tegelikkuses palju enamatest allikatest kui ainult kodust.

Uuringutest (Livingstone 2005: 4) on selgunud, et kui Interneti võimalused suurenevad, suurenevad ühtlasi ka riskid. Kuigi uuritud laste internetikasutuse oskused piirdusid veel peamiselt võrgukeskkonnas mängimisega, näitab käesolev uuring vajadust Interneti riskide ja võimaluste teadlikkuse tõstmiseks nii laste kui vanemate seas. Sealjuures leiavad Hasebrink et al (2009), et teavitustöö peaks eelkõige keskenduma noortele lastele.

Olukorras, kus laste teadlikkus Internetis peituvatest ohtudest on suhteliselt madal, annab lapsevanemate liberaalne ja muretu suhtumine ja/või piiratud teadlikkus lapse turvalisest internetikasutusest alust nii muretsemiseks kui muutusteks. Kuid hoolimata sellest, et enamikul tänapäeva vanematest puudub enda lapsepõlvest Interneti kasutamise kogemus, on neil siiski elukogemus ja teadmised, mida oma lastele edasi anda nõnda, et see toetaks nende arengut. Kalev Pihl on avalikul loengul „Laste

turvalisus Internetis“ (2009) rõhutanud, et olulisem kui ümber seadistada arvutit, on suunata lapse mõtlemist. Kuna Internet on lapse jaoks arendav, siis selle asemel, et hakata last virtuaalsest maailmast eemale hoidma või selle kasutamist piirama, tuleks esmalt vanematel endal selgeks teha ja seejärel ka lastele õpetada, mismoodi Internetis ohutult käituda.

Uurimisküsimus nr 3: Missuguseid ebameeldivusi on 7-8 aastased lapsed Interneti kasutamisel kogenud?

Pea kõik intervjueeritud lapsed on kokku puutunud arvuti tarkvaraliste probleemidega ning mõningal määral ka viirustega. Ebameeldivuste põhjustajateks peeti arvuti tehnilisi lahendusi ja ajalisi piiranguid. Emotsionaalset traumat põhjustavate riskide kohta ei osanud uuritud lapsed palju öelda, kuna selliste riskidega polnud ükski neist kokku puutunud.

Käesoleva uuringu eripäraks on see, et tulenevalt intervjueeritud laste noorusest ei kasuta uuringus osalenud lapsed kõiki Interneti võimalusi, milles täiskasvanud näevad potentsiaalset riski. Siiski on oluline silmas pidada, et ülejäänud riskid on otseselt seotud konkreetsete võimalustega. Arvestades, et Eesti kuulub Internetiga seotud riskide kogemise osas esirinda (Kalmus 2008a) ning vajab ühtlasi kiiret riskide teadlikkuse tõstmist (Hasebrink et al 2009), tuleks laste võimalikke ebameeldivusi seoses internetikasutamisega tulevikus teadlikkuse tõstmisega siiski ennetada. Seda enam, kui uuringud (Millwood-Hargrave & Livingstone 2006: 13) näitavad, et väga paljud lapsed ja täiskasvanud on Internetis kokku puutunud ebasobiva sisuga ning enamasti puudub mõlemal oskus, kuidas toime tulla emotsionaalse stressiga. Ka puuduvad lapsevanematel oskused ja teadmised, kuidas ohtu ära tunda, mismoodi sekkuda ja aidata.

Kalmus (2008c) mõönab, et üle poole Eesti lapsevanematest tunnistab, et nende lapsed on kokku puutunud potentsiaalselt kahjuliku veebisisuga, Euroopas arvab keskmiselt nii vaid iga kolmas lapsevanem. Siinkohal võib ka nentida, et küsimus polegi niivõrd veebilehekülgede problemaatilises sisus, vaid laste oskamatuses seda arukalt, selektiivselt ja kriitiliselt tarbida või probleemide korral adekvaatselt käituda.

Kuigi käesolevas bakalaureusetöös intervjueeritud I klassi lapsed pole seoses Internetiga kogunud märkimisväärseid ebameeldivusi, võib siiski pidada äärmiselt oluliseks teadlikkuse tõstmist riskidega kokkupuutumise ennetamiseks ning oskust nendega vajadusel toimetulekuks.

Uurimisküsimus nr 4: Missugused on 7-8 aastaste laste reaktsioonid riskidega toimetulemisel?

Kuigi intervjueeritud lapsed tajuvad end heade oskustega arvutikasutajatena, pöörduvad nad enda sõnul siiski probleemide korral vanemate või õdede-vendade poole. Enamasti on sellisel juhul tegemist tehniliste probleemidega. Juhul kui uuritud lapsed tunneksid end häirituna, näeksid nad endi sõnul kindlasti vajadust vanemate poole pöördumiseks.

Samas näitas *Flash* Eurobaromeetri uuring (2008), et kuigi lapsed vanuses 6-17 teavad Interneti kasutamiseiga seotud ohte, pöörduvad nad probleemide korral abi saamiseks täiskasvanute poole alles viimases järjekorras. Ka Moreno et al (2009) kirjutab, et lapsed pigem eiravad häiriva sisuga lehekülgi. Kuigi käesoleva bakalaureusetöö uurimistulemused ei saa ülaltoodut I klassi õpilaste puhul kinnitada ega ümber lükata, kuna lastel puudus kokkupuude tõsiste Interneti riskidega, on siiski äärmiselt oluline tegur lapse ja vanema vaheline usaldus.

Kalmus (2009) tõdeb, et paljud lapsed usaldavad Internetiga seotud küsimustes oma vanemaid ning enamik vanemaid usaldab oma lapsi, kuid usaldusele lisaks oleks vaja veelgi suuremat teadlikkust turvalisest internetikasutusest ning järjekindlat huvitumist lapse tegemistest Internetis. Samas arendaks laste vastutusvõimet ning aitaks neil Internetis ohutumalt toime tulla ka see, kui vanemad vestleksid lastega Interneti teemadel ning seletaks neile erinevaid Internetiga seonduvaid võimalusi ja riske.

Hasebrink et al (2009) leiavad, et riskidega toimetulemist peaks poistele ja tüdrukutele õpetama mõnevõrra erinevalt ning ühiskonnas peamine sihtgrupp peaks olema madalama elatustasemega perekonnad, koolid ja piirkonnad.

Uurimisküsimus nr 5: Missugused on laste ja vanemate ootused Interneti suhtes?

Intervjueeritud laste ootused on eelkõige seotud kooli ja koduga, kuid mitte niivõrd Interneti endaga (küll aga ühenduse kiirusega). Koolilt ootavad uuritud lapsed, et õpetaja kaasaks õppetöösse ka Interneti kasutamise ning räägiks lastele Internetis leiduvatest võimalustest. I klassi laste sõnul õpiksid nad meeeldi Internetis näiteks Miksikese leheküljel arvutades, teste lahendades või õpetlikku filmi vaadates.

Ka peaaegu kõik lapsevanemad arvasid, et Interneti kui toetava abivahendi kasutamine koolitundides oleks kasulik. Samas on kahes Tartu koolis, kus uuringut läbi viidi, e-kooli kasutamine kohustuslik, mis tähendab omakorda, et õpetajad on piisavalt pädevad internetikeskkonnas toimetama.

Kadri Ugur (2004) kirjutab oma magistritöös, et tänane kool peaks andma õpilastele meediapädevuse, mille hulka kuulub oskus teavet kriitiliselt analüüsida või vähemasti teabevoos orienteeruda, sest mida suuremaks muutub meediakogemuse osa üldises maailmakogemuses, seda olulisemaks muutub ka oskus meediavoolus orienteeruda ning leida üles enesele vajalik informatsioon.

Et Interneti turvalisust ei saa panna pelgalt riigi kohustuseks, pidas ka suur enamus lapsevanematest siiski enda rolli lapsele turvalise internetikasutuse õpetamisel võrreldes kooliga tunduvalt olulisemaks. Ent see, mida lapsevanemad ootavad laiemalt tervelt ühiskonnalt, võib-olla seotud nende suhtlemisstiiliga. Arengupsühholoogi Diana Baumrindi (1967) käsitluse põhjal on võimalik eristada nelja tüüpi lapsevanemaid: autoriteetne/usaldusväärne – suhe lapsega on soe ja lähedane, kuid samas määrav ja piirav; autoritaarne/käskiv, võimutsev/kuuletumisel põhinev – suhe lapsega on tõrjuv ja piirav; järeleandlik/leebe – suhe on soe ja lähedane, kuid mittepiirav ehk lubav; hooletusse jättev – suhe on tõrjuv ja lubav. Sellise käsitluse alusel ootab autoriteetne lapsevanem pigem enda harimist, seevastu autoritaarne lapsevanem tahaks aga selget riiklikul või ühiskondlikul tasandil reeglistikku. Järeleandlikud eeldavad, et Internet reguleerib end ise ega näe enda sekkumise vajadust ning hooletusse jättev lapsevanem ei huvitugi Internetist.

Oluline on siiski mõista, et kui kõik osapooled – riik, lapsevanemad, pedagoogid ja ka õpilased tegelevad turvalise Interneti teadlikkuse tõstmisega, jõutakse laste internetikasutuse turvalisuse suurendamisel hõlpsamini ka tulemusteni.

Uurimisküsimus nr 6: Missugused on vanemate käitumispraktikad laste internetikasutuse kujundamisel

Kuna lapsevanemad kasutavad vastavalt käesoleva bakalaureusetöö ankeetküsitluste tulemustele enam süsteemipõhiseid kui kasutajapõhiseid strateegiaid, leidis kinnitust ka Lobe et al (2009) poolt välja toodud paradoks, mille järgi pööravad vanemad laste internetikasutuse vahendamisel vähem tähelepanu internetikasutusega seotud ohtudest rääkimisele ning seavad vähe piiranguid. Enamus lapsevanematest viibivad küll käesoleva bakalaureusetöö uurimistulemustel enda sõnul läheduses, kui laps Interneti kasutab, ent üle veerandi vastanutest ei teadnud, millega nende laps Internetis tegeleb.

Ehkki erinevaid strateegiaid ja tehnilisi vahendeid rakendades on laste internetikasutust võimalik jälgida või piirata, peab mõnna, et kõiksugused piirangud võivad tekitada lastes ka trotsi ning panna nad otsima võimalusi, kuidas piirangutest mööda minna. Oluline tegur peitub piirangute näol tõenäoliselt lapse enda peas, mis kujunevad sügavama arusaamise põhjal. Kalev Pihl (2009) peab olulisimaks, et lapsevanem algataks lapsega aktiivse dialoogi ses osas, mis veebis juhtub. Tähtis on olla rohkem toetaja ja kaasasolija kui eestvedaja ja juhendaja. Lapse tee Internetis on seotud avastamisega, mille kiirusest ette jõuda ja ennustada lapse kõikvõimalikke järgmisi huvisid oleks üli-inimlik pingutus.

Kalmus (2008c) kirjutab, et iga lapsevanem võiks suhtuda laste meediakasutusse positiivse osavõtlikkuse ja huviga ega peaks süvendama oma lastes hoiakut, et nad on ja peavadki olema täiskasvanutest kõigis uue meediaga seotud küsimustes targemad ning et vanematelt või õpetajatelt ei tasu selles osas nõu ega abi küsida. Niisuguse suhtumise tagajärjeks võib olla vanemast põlvkonnast võõrandumine ning muudegi probleemide korral üksnes eakaaslaste ja iseenda peale lootmine.

Samas võiks käesolevas bakalaureusetöös mainitud Tapscotti (2009) n-ö uue põlvkonna käsitluse, mille järgi on lapsed oma vanematest internetikasutusel arenenumad, seada kahtluse alla. Nimelt hakkab kooliealiste vanemate ikka jõudma juba järgmine põlvkond, kes on üles kasvanud keskkonnas, kus Internet ja arvuti on loomulik osa elust, ning peaksid seega olema pädevad oma lapsi õpetama.

Teisalt tuleb aga mõista, et kui mõlemad lapsevanemad käivad tööl ning osakoormusega või paindlike võimalustega töid pole võimalik võtta, ei tohiks kergekäeliselt süüdistada vanemaid ülemäärases passiivsuses nende laste internetikasutuse vahendamisel või piiramisel. On vanemaid, kes käituvad nii nagu saavad ja oskavad - juhendades, abistades ning seletades lapsele, kuidas Internetti võimalikult turvaliselt kasutada.

5.2 Meetodikriitika

Bakalaureusetöö uuringuks sai koostatud põhjalik semistruktureeritud intervjuu kava, mis võimaldas olla intervjuerides paindlik ning aitas tekitada lastega diskussiooni ja suunata arutelusid, hoides siiski fookust. Intervjuu esimese bloki, mis koosnes sissejuhatavatest küsimustest, eesmärgiks oli lastega kontakti saavutamine ning üksteisega kohanemine. Seminaritöös läbi viidud prooviintervjuust õppisin, et tüdrukud ei avanenud kuigi kergesti ning olid intervjuu käigus kinnisemad kui poisid. Tuleb tõdeda, et poiste ja tüdrukute gruppide lahushoidmine on hea idee, kuna see võimaldab uurijal, olenevalt intervjueritavatest, kasutada kontakti tekitamiseks erinevaid tehnikaid. Sestap alustasin bakalaureusetööks intervjuerimisel pikema ja hobidele suunatud sissejuhatavate küsimuste blokiga, tänu millele hakkasid lapsed õhinal jutustama ja žestikuleerima. Tüdrukute puhul läks n-ö soojenduseks siiski veidi enam aega kui poistega, kuid ilmselt tulenes see ka lihtsalt laste iseloomude eripärast, kuna klassijuhatajate sõnul olid poisid koolis tüdrukutest mõnevõrra aktiivsemad ja seiklusjanulisemad.

Tuleb tõdeda, et esialgu tundus diktofoni ja arvuti kui intervjuu läbi viimise abivahendite lastele tutvustamine täiesti triviaalne, kuid seda võib tegelikkuses pidada käesoleva uurimistöö mitmikintervjuude sisult võtmetähtsusega elemendiks. Oma

hääle kuulmine diktofonilt ning arvutiga tegelemine muutis lapsed enam avatumaks ja julgemaks, kui nad olid seda intervjuu alguses ning vähendas minu hinnangul distantsi laste ja täiskasvanust uurija vahel.

Intervjuude läbi viimisel lähtusin varasemate uuringute kogemustest ja soovitudest ning püüdsin organiseerida nii, et lapsed tunneksid end turvaliselt ja mugavalt. Siiski oli mõne lapse puhul märgata kohmetust ja vastan-nii-nagu-teised väljendusstiili. Siiski tundis end väga vabalt lastegrupp, kus oli neli poissi korraga. Nemed vestlesid rohkem omavahel kui tüdrukud ning täiendasid ja rääkisid üksteisest sageli üle. Tüdrukute puhul oli aga ühel intervjuuerimise korral tegemist äärmiselt vaoshoitud lastega, kelle jaoks olin mina uurija näol väga tähtis. Et minu hinnangul oli see nende intervjuuerimisel segavaks faktoriks, oleksin võinud paluda lastel näidata Internetis mingit naljakat videot, mängu või pilti, mis oleks võimaldanud mind nende silmis muuta lapsemeelsemaks ja mitte “nii suureks”. Seetõttu leian, et enne väikeste laste intervjuuerimist peaksin tulevikus rohkem panustama usalduse ja kontakti tekkele. Kasuks võiks veel tulla mõne lühikese mängu läbi viimine.

Siiski võib öelda, et mitmikintervjuu oli oma olemuselt andmeterohke, paindlik ja vastustele stimuleeriv. Samas olid sellega seotud ka omad probleemid. Huvitav oli see, et poiste intervjuuerimisel tuli neid aeg-ajalt paluda rääkida ühekaupa, samas kui tüdrukuid tuli aktiivseks intervjuu aruteluks veidi julgustada. Tüdrukute puhul oli veel märgata, et kõik grupiliikmed ei vastanud alati kõikidele küsimustele, vaid jäid tagaplaanile. Sestap tuli nende poole eraldi pöörduda ning anda neile eraldi võimalus oma arvamuse esitamiseks. Uurijana ei tundnud ma, et grupi kultuur oleks mõjutanud intervjuueritud laste vastuseid, siiski esines kõikides gruppides teistest enam domineerivaid liikmeid, kuid suureks probleemiks see ei kujunenud.

Kuigi käesolevas bakalaureusetöös jäid laste nooruse tõttu seksuaalsusega seotud riskid põhjaliku tähelepanuta, võib problemaatiliseks osutada mitmikintervjuude uurimismeetodi kasutamine lastega personaalsete ja tundlike teemade käsitlemisel. Lahenduseks võib olla süvaintervjuu meetodi kasutamine, kuid siin tuleb kindlasti uurijal end põhjalikult ette valmistada, et intervjuueritavad lapsed ei tunneks piinlikkust rääkida.

Tundsin end keerulises olukorras, kui pidin vastavalt intervjuu kavale küsima riskid ükshaaval läbi. Nimelt jätsin ma küsimata seksuaalsuse, pornograafia ja vägivallega seotud riskid, kuna 1) mulle tundus, et lapsed tõesti ei tea neid ning mul pole sobilik neid küsida ning 2) kui ma oleksin seda teinud, siis poleks ma osanud neile n-ö lapsesõbralikult seletada, mis on pornograafia. Sama probleemi on kirjeldanud ka Lobe et al (2008), kes on tõdenud, et uurimine on piiratud definitsioonide ja raskusastmete ning eetiliste piirangute tõttu. Samuti toonitavad Millwood-Hargrave et al (2006: 18), et konkreetse uurimisvaldkonnaga on seotud metodoloogilised probleemid, milleks on muuseas eetiline aspekt lastele pornograafiaga seotud küsimuste esitamisel.

Tuleb tunnistada, et minu töö puudused on paljuski tingitud minu kogenematuses lastega suhtlemisel, kuid uurijana oli mul palju neljast mitmikintervjuust õppida. Ühtlasi tuleb tõdeda, et ka lapsevanematele koostatud *online*-ankeetküsitlusel olid omad puudused. Nimelt ei osanud ma ennustada, et vanemad võivad jätta mõnele küsimusele vastamata või osutada vastamisel oodatust passiivsemaks, mistõttu kulus andmete kogumiseks planeeritust rohkem aega ja energiat. Keeruliseks tegi asjaajamise ka see, et suhtlus minu ja lapsevanemate vahel käis läbi klassijuhataja. Ühe võimalusena kõnealuse protsessi kiirendamiseks näen siiski otsest suhtlust, näiteks minna kooli lapsevanemate koosolekule ning rääkida lühidalt oma uurimistööst ning paluda nii nõusolekut laste intervjukeerimiseks kui ka vanematele mõeldud *online*-ankeetküsitluse täitmist. Leian, et selline tegevus suurendaks lapsevanemate usaldust uurija vastu, annaks neile kohe võimaluse lisainformatsiooni küsimiseks ning vähendaks valimi kallutatust vanemate arvutikasutuse aktiivsuse osas.

Olen teadlik, et minu valimi suuruse põhjal ei saa veel teha ka üldistavaid järeldusi. Kuid ka olemasolevad tulemused pole päris tähtsusetud. Olgugi et tegemist on väikese valimiga, on teada, et Interneti riskidest ja võimalusest lastele pole veel liialt räägitud ning mõtlemisainet võiksid leida nii vanemad, koolipersonal kui laiem avalikkus. Edaspidi võiks seda teemat käsitledes keskenduda kitsamale aspektile ning analüüsida intervjuusid sügavamal tasandil, kaasates tekstis esinevaid varjatud viiteid, mis aitaksid heita valgust ka nendele seisukohtadele, mida lapsed otsesõnu ei väljenda. Näiteks tekkis käesolevas töös küsimus, mil määral pidada usaldusväärseks ühe poisi

väidet, et tema ei räägiks internetikasutamisega kaasnevatest ebameeldivustest mitte kellelegi, kuid mille ta hiljem ümber lükkas.

Edasised uuringud võiksid sügavamalt keskenduda väikeste laste internetikasutusele, digitaalsele kirjaoskusele, *online*-riskide tajumisele ja nendega toimetulekule, mille tulemuste abil oleks võimalik edendada internetiturvalisust ja meediaoskust. Oluline oleks uurida, millised on laste *online*-sisu tõlgendamisoskused. Lisaks on oluline teada, kas uue meedia (alg)õpetus oleks algklasside õppekavadesse lülitamise seisukohalt vajalik. Samuti võiks tähelepanu pöörata Interneti turvalisust suurendavate kampaaniate efektiivsuse hindamisele riskide vähendamise kontekstis. Oluline on ka olemasolevate teadmiste põhjal välja töötada efektiivne kommunikatsioonistrateegia, eesmärgiga tõsta teadlikkust Internetist, keskendudes samas ka riskide vähendamise kontekstile.

5.3 Praktilised soovitused

Käesoleva uurimistöö autor ja rahvusvahelise uurimisvõrgustiku *EU Kids Online*'i töögrupp, samuti ka värskemad siseriiklikud uuringud (Emor 2010) on rõhutanud, et edaspidi on vajalik keskenduda tehniliste lahenduste, vanematepoolse kasvatus ja kontrolli, meediaõpetuse ja teiste teadlikkust ja interneti-turvalisust suurendavate tegevuste ning kampaaniate loomisele.

Samas vajab kindlasti täiendamist ka (laste) internetikasutusega seotud õiguslik regulatsioon. Näiteks on kommentaaride ja reklaamide reguleerimine seotud ka noortega, kuna nemadki kasutavad samu keskkondi mida täiskasvanud. Seega tõstatub oluline ning veel vähe spetsialistide ning avalikkuse tähelepanu pälvinud küsimus - kuidas kaitsta isiku (ka lapse) õigusi eraelule ja heale nimele ning kuidas tõkestada või kontrollida laimu ja valeinformatsiooni levikut ning kuidas leida tasakaal sõnavabaduse, vastutuse ning identifitseeritavusega seotud küsimustes.

Ühtlasi võiksid ka Eesti internetiühenduse teenusepakkujad kaaluda koostöö tegemist avaliku sektori organisatsioonide ja mittetulundusühingutega, sest kohtulahendite kujul probleemide lahendamise ressursikulu on märkimisväärselt suur, mistõttu võib osa probleeme jääda siiski lahendita.

Samaaegselt võiks panustada süstemaatilise kommunikatsioonistrateegia loomisse ja rakendamisse, mis oleks eelpool mainitud soovitude elluviimisel oluliseks abivahendiks. Kommunikatsioonistrateegia raames võiks uurida vajadust konkreetsete internetialast teadlikkust tõstvate kampaaniate läbiviimiseks ning internetikasutuse trendide olukorda ja kujunemistendentse Eesti ühiskonnas. Sellisel viisil võiks vastavalt sihtrühmade vajadustele, soovidele, eelistustele, lootustele ja ootustele konkreetseid internetialaseid koolitusi ja tegevusi teadlikult planeerida ning ellu viia.

Samuti võiks teatud regulaarsusega korraldada ennetus- ja teavituskampaaniaid, mis oleksid suunatud erinevatele sihtrühmadele. Kampaaniate korraldamisel võiks arvestada, et noorte puhul on lisaks tavameediale olulised ka erinevad suhtlusportaalid, mida nad kasutavad, ning teavitustöösse võiks panustada ka õppeasutused. Kuna teadlikkuse tõstmist ega käitumist pole võimalik muuta lühiajalise ning ebakorrapärase kampaaniaga, tuleks soovitud sõnumite kinnitamiseks neid korrata piisavalt kaua ja eri kanalite kaudu.

Vähem oluline pole kommunikatsioonistrateegias arvestada ka internetiohte puudutava veebilehe loomisega, kuna hetkel paikneb oluline info erinevatel veebilehtedel ning selles on raske orienteeruda. Hetkel võib sisult ehk kõige informatiivsemaks pidada lehekülge laste.arvutikaitse.ee (vaadatud 10.04.10), kus on Ühendkuningriigi internetiturvalisuse teavituskampaania *Get Safe Online*'i projekti eeskujul välja töötatud Interneti turvalisuse alased nõuanded noortele, nende õpetajatele, vanematele ja hooldajatele.

Uuel veebilehel võiks olla aktiivne foorum ning Eestis praegu puuduv *hotline*'i teenus, kuhu inimesed saaksid ebasobivast veebisist vajadusel teada anda. Oluline on ka olemasoleva Lasteabi infotelefoni võimaluste kommunikeerimine laiemale avalikkusele. Samuti leiab autor, et veebilehel võiksid paikneda nõuanded, millest täiskasvanu saaks enda ja lapse turvalise internetikasutuse kujundamisel lähtuda.

Ühtne ning sõnastatud kommunikatsioonistrateegia oleks vajalik selleks, et plaanid ja tegevused tervikuks siduda ning muuhulgas anda ka poliitikatagijatele ning haridusasutuste juhtidele uusi vajalikke teadmisi seadusandluse kujundamisel ja hariduselu planeerimisel.

6. KOKKUVÕTE

Käesolev bakalaureusetöö kaardistab Eesti I klassi õpilaste teadlikkuse Internetis valitsevate riskide osas. Töö eesmärk on kaardistada, kuidas kasutavad lapsed Interneti ning kuidas nad mõistavad selle avarustes peituvate riskide olemasolu ja olemust. Lisaks uurida, missugused on vanemate käitumispraktikad ja strateegiad laste internetikasutuse kujundamisel.

Kõnealuse bakalaureusetöö teoreetilises osas on toodud ülevaade valdkonna teoreetikute seisukohtadest, mis puudutavad lapsi ning kaasaegset info- ja tarbimisühiskonda, sealhulgas Interneti. Teoreetilise osa rõhk on laste internetikasutusel, selle vahendamisel ning kasutusega kaasnevatel võimalikel ohtudel ja riskidel. Seejärel vaadeldakse laste riskikogemusi, nendega toimetulekut, samuti vanemate järelvalve strateegiate rakendusvõimalusi. Teooria osas võib leida ka ülevaate värskematest laste internetiohutust ja –kasutust puudutavatest uuringutest Euroopas.

Empiirilise materjali kogumiseks rakendati kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit. Kokku viidi mitmikintervjuusid läbi neljal korral – kahel nelja esimese klassi tüdrukuga ning kahel nelja esimese klassi poisiga. Lisaks loodi E-Formulari keskkonnas anonüümne küsitlus, millele vastasid 62 lapsevanemat.

Kokkuvõttes võib uuringute tulemuste põhjal välja tuua lühidalt uurimistöö peamised järeldused:

- Internetikasutus piirdub intervjueritud lastel kodus regulaarselt võrgukeskkonnas mängimisega, kuid kiiresti avastatakse uusi võimalusi, mistõttu tekivad ka uued kogemused;
- Kuna lapsed kasutavad Interneti järelvalveta ning ainsaks piiranguks on ajaline aspekt, on oluline, et laste teadlikkus tõuseks kiiresti ka Interneti riskide osas;
- Mõned lapsed oskavad nimetada riske, mis seonduvad nende internetitegevustega, kuid ohtude mõistmine pole väga selge;
- Lapsed ja vanemad on avatud uuele informatsioonile seoses Interneti võimaluste ja riskidega ning on huvitatud Interneti kasutamisest koolitöös, mistõttu oleks

algklassides meediapädevuse õpe(tamine) ühtaegu oodatud ja õigustatud;

- Laste internetikasutusega seotud probleemide jagamise võtmeküsimus on usaldus lapse ja vanema vahel. Selline olukord vajab avatud suhtlemist vanemate ja laste vahel, et mõista, mis on lapse mure, ning kuidas teda kaitsta.

Kuigi antud töö ei võimalda valimi piiratuse tõttu teha kõikehõlmavaid järeldusi I klassi laste Interneti riskide teadlikkuse kohta, tuleb siiski tõdeda, et laste teadlikkus Interneti laiemas kasutamises seotud võimalikest riskidest on madal ning riskide mõistmiseks vajalikud teadmised ning kogemused sisuliselt puuduvad. Nimetatud faktorid on eriti kriitilise tähtsusega olukorras, kus lapsed avastavad Interneti kasutamisel kiiresti uusi võimalusi ning omandavad järjest uusi oskusi ja kogemusi.

7. SUMMARY

Awareness of online risks among I grade pupils and parents' behavioural practises in mediating their children's Internet use based on Tartu shcools.

Key words: Internet risks, online risks, children and Internet, parental mediation

The main objective of this bachelor thesis was to map the knowledge and attitudes about Internet risks among 1st grade pupils in Estonia. In addition, to find out what are parents' behavioural practises and strategies in mediating their children's Internet usage.

The paper surveys mainly:

- How do 7-8 year old children use the Internet?
The aim of this research question is to find out where, how often and for what reason do children use the Internet.
- How do children understand online risks?
It is important to know how much do children know about online risks and to what extent can they interpret online material.
- What are children's reactions to experiencing online risks?
Do children share their problem with somebody or prefer to ignore it?
- What kind of expectations do children and their parents have for the Internet?
- What kind of strategies do parents use in mediating their children's Internet usage?

Since the use of the Internet is becoming an increasingly popular pastime, particularly among children and young people, it offers many benefits to its users. The reality is that there are also serious risks which children must be made aware of. The trend is, however, that teenagers are the most heavily studied age group due to their higher level use of the Internet. However, researchers (Hasebrink et al 2009) have highlighted the need for more studies focusing on younger children, especially those aged eight or younger. As Estonia belongs to the group of countries with high Internet usage, where more than 85% of children use the Internet, and at the same time among the countries with high level of Internet risk, it is important to focus on researching

the awareness of online risks among the young users also.

The theoretical and empirical part of this study give an overview of children and the information and consumer society, children's Internet usage, presents the classification of online risks and opportunities, important agents in influencing children's Internet use and parents' strategies in mediating their children's use of the Internet. In addition, it presents briefly the framework of Internet regulation topic and also gives an overview of up to date and representative research material concerning the subject.

In order to gather empirical data on above mentioned matter a qualitative research method – in-depth interviews - was used among 16 first grade pupils from Estonia. In order to enhance this paper a quantitative research method – online questionnaire - was also used to collect data from parents of the 1st grade pupils.

In-depth interviews revealed that 7-8 year old pupils use the Internet regularly for playing online games. One of the most surprising findings was the fact that children use the Internet under no supervision by their parents nor have they experienced any other restrictions (except from the time they can spend on the Internet). The most important findings included the fact that children considered different technological viruses as the main online risks but only a few had heard about giving out personal information or meeting an online contact offline, however those appear to be among the most dangerous risks.

Due to the limited sample of this study, it is not possible to make an overall conclusion on the Internet risk awareness among Estonian children. Nevertheless, while children are discovering new ways of using the Internet and acquiring new skills and experiences, the increase in the awareness of safe Internet use is crucial.

Kasutatud kirjandus:

- 1) Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic Psychology Monographs*, 75(1), 43-88.
- 2) Bober, M. & S. Livingstone (2003). *UK children go online: listening to young peoples`experiences*. London: LSE Research.
- 3) Buckingham, D. (2000). *After the death of childhood: growing up in the age of electronic media*. Malden: Blackwell Publishing Inc.
- 4) Carlsson, U. (2006). Violence and Pornography in the Media. Carlsson, U. & C. von Feilitzen (toim.). In *the Service of Young People: Studies and Reflections on Media in the Digital Age*. Göteborg: NORDICOM, 273-292.
- 5) Dunkels, E. (2005). *Young People's Net Cultures*. In *Encyclopedia of Distance Learning*. Idea Group Reference.
- 6) Etti, A. (2008). Ajakirjareklaami tõlgendamine: visuaalsemiootika võimalused ja sihtrühmapoolne retseptatsioon Stiina lugejate näitel. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
- 7) Flash Eurobarometer 248 (2008). *Towards a safer use of the internet for children in the EU: draft analytical report*. The Gallup Organisation upon the request of European Commission.
- 8) Hasebrink, U. & S. Livingstone & L. Haddon & K. Olafsson (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online I*. London: EU Kids Online (Deliverable D3.2).
- 9) Kalmus, V. (2008a). Riskialtid tiigrikutsud: Eesti lapsed kui (uue) meedia kasutajad. L. Ots (toim.). *Uued ajad – uued lapsed*. Tallinn: TLÜ kirjastus, 35-61.
- 10) Kalmus, V. (2008b). Helesinise ekraani taga varitseb lapsi oht. *Postimees*, 15. veebruar.
- 11) Kalmus, V. (2009). *Eesti lapsevanemad on laste internetikasutuse suhtes ülemäära muretud*. EU Kids Online eestikeelne kodulehekülg, URL (kasutatud jaanuar 2010) <http://eukidsonline.ut.ee/?p=15>.
- 12) Kalmus, V. & M. Keller & P. Pruulmann-Vengerfeldt (2009). Lapsed ja noored tarbimis- ja infoühiskonnas. M. Lauristin (toim.). *Eesti Inimarengu*

- Aruanne 2008*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 118.
- 13) Kalmus, V. & T. Roosalu (ilmumas). Parental mediation of EU kids' Internet use revisited: Looking for a complex model of cross-national differences. *International Journal of Media and Cultural Politics*.
 - 14) Keller, M. & V. Kalmus (2008). Lapsed, turg ja meedia: hoiakud proteksionismist optimismini. *Estonian Social Science Online*, 4: 1.
 - 15) Kidron, A. (2007). Uuriija käsiraamat: mis ja milleks? Kuidas? Mis meetodil?: teadus- ja rakendusuringuist psühholoogias. Tallinn: Mondo.
 - 16) Kirwil, L & M. Garmendia & C. Garitaonandia & G. M. Fernandez (2009b). Parental Mediation. Livingstone, S & L. Haddon (toim.). *Kids Online: Opportunities and risks for children*. Bristol: The Policy Press, 199-215.
 - 17) Kirwil, L. (2009a). Parental Mediation of Children's Internet Use in Different European Countries. *Journal of Children and Media* 3(4), 394-407.
 - 18) Livingstone, S. (2003). Children's Use of the Internet: reflections on the Emerging Research Agenda. *New Media & Society*, 5(2): 147-166.
 - 19) Livingstone, S. (2009). *Children and the Internet: Great Expectations, Challenging Realities*. Malden: Polity Press.
 - 20) Livingstone, S & M. Bober & E. Helsper (2005). *Internet literacy among children and young people: findings from the UK Children Go Online project*. London: LSE Research Online.
 - 21) Livingstone, S. & L. Haddon (2008). Risky Experiences for Children Online: Charting European Research on Children and the Internet. *Children & Society* 22(4), 314-323.
 - 22) Livingstone, S & L. Haddon (2009). *Kids Online: Opportunities and risks for children*. Bristol: The Policy Press.
 - 23) Livingstone, S & E. Helsper (2007). Gradations in Digital Inclusion: Children, Young People and the Digital Divide. *New Media & Society*, 9(4): 671-696.
 - 24) Livingstone, S. & E. Helsper. (2008). Parental mediation of children's Internet use. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4): 581-599.
 - 25) Lobe, B. & K. Segers & L. Tsaliki. (2009). The role of parental mediation in explaining cross-national experiences of risk. Livingstone, S & L. Haddon (toim.). *Kids Online: Opportunities and risks for children*. Bristol: The Policy Press, 173-182.
 - 26) Lobe, B. & S. Livingstone & L. Haddon (2007). Researching Children's

- Experiences Online Across Countries: Issues and Problems in Methodology. EU Kids Online Deliverable D4.1 Methodological Issues Review: EC Safer Internet plus Programme.
- 27) Lobe, B., S. Livingstone., K. Olafsson., J.A. Simoes. (2008). *Best practice research guide: How to research children and online technologies in comparative perspective*. London: EU Kids Online (Deliverable 4.2).
 - 28) McQuail, D. (2003). *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
 - 29) Mediapro. 2006. A European Research Project: The Appropriation of New Media by Youth. Brussels: Chaptal Communication with the Support of European Commission/ Safer Internet Action Plan.
 - 30) Millwood-Hargrave, A. & S. Livingstone. (2006). *Harm and offence in media content: a review of the evidence*. Bristol: Intellect Books.
 - 31) Montgomery, K.C. (2007). *Generation Digital: In the Age of the Internet*. Massachusetts: The MIT Press.
 - 32) Moreno M. A. & M. R. Parks & F. J. Zimmerman & T. E. Brito & D. A. Christakis (2009). Display of health-risk behaviours on my Space by adolescents, *Archives of pediatrics & adolescent medicine* 163(1), 27-34.
 - 33) Pihl, K. (2008). Interneti ohtusid ei maksa alahinnata. *Sakala*, 28. november.
 - 34) Pihl, K. (2009). Lapsevanematele, Internetist. *Postimees*, 20. veebruar.
 - 35) Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants, part I. *On the horizon*, 9(5): 1-6.
 - 36) Romanenkov, K. (2009). *Online-keskkonnas valitsevad riskid ja nende teadvustamine 9-12 aastaste laste seas*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.
 - 37) Siibak, A. (2009). Self-presentation of the “Digital Generation” in Estonia. *Dissertationes de mediis et communicationibus Universitatis Tartuensis*, 7. Tartu: Tartu University Press <http://hdl.handle.net/10062/10593>.
 - 38) Special Eurobarometer 250 (2005). Safer Internet. The survey requested by Directorate General Information Society and Media and coordinated by Directorate General Communication
 - 39) Tapscott, D. (1998). *Growing up digital: the rise of the net generation*. New York: *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 52(4): 581-599. McGraw-Hill.

- 40) Tapscott, D. (2009). Grown up digital: how the net generation is changing your world. New York: McGraw-Hill.
- 41) Turu-uuringute AS (2006). Lapsed ja internet. September 2006. download.microsoft.com/.../8/.../Uuringu_kokkuvote_2006.pdf
- 42) Ugur, K. (2004). Meediaõpetus põhikoolis. Tugimaterjal õpetajatele. Magistritöö. Tartu Ülikool. Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut.

LISA 1 INTERVJUU KAVA

Mitmikintervjuu 4 poisi ja tüdrukuga. Alguses tutvustada ennast ja põhjust, miks ma teen seda, mis ma teen. Küsida kõigi käest hobide kohta ning lisaks järgnevad küsimused.

Sissejuhatavad küsimused:

- ❖ Kui vana sa oled?
- ❖ Kas sul on kodus arvuti?
- ❖ Kas sa kasutad ka arvutit?
- ❖ Mis sa arvad, kui hästi sa oskad kasutada arvutit?
- ❖ Aga mis sa arvad, kui hästi sinu vanemad oskavad arvutit kasutada? Sinust paremini/ halvemini?

Kas ja kus kasutavad 7-8 aastased lapsed Internetti?

- ❖ Kas sa kasutad ka Internetti?
- ❖ Mis asi on Internet?
- ❖ Kus? (kui kodus, siis kas on isiklik arvuti)

Kuidas kasutavad 7-8 aastased lapsed Internetti?

- ❖ Kas keegi aitab sind/ viibib sinu juures kui sa Internetis oled? Kes?
 - ❖ Kas sa oled ise kedagi Interneti kasutamisel aidanud?
- ❖ Mis on kõige lahedamad asjad Internetis?
- ❖ Millistel lehekülgedel sa Internetis käid?

Kui ei oska ise nimetada, siis küsida näiteks:

- a. Miksike
- b. Mängukoobas
- c. Rate.ee vms
- d. Lastekas.ee

Kui sageli lapsed Internetti kasutavad?

- ❖ Räägi palun, kui tihti sa kasutad Internetti?
- ❖ Aga kui kaua korraga sa oled Internetis?

Milleks lapsed Internetti kasutavad?

- ❖ Ja mis sa Internetis teed?
- o Mängib
- o Suhtleb: MSN, jutukad
- o Loeb e-maile
- o Tegeleb koolitööga
- o Probleemide lahendamine
- o Mobiilihelinate, mängude alla tõmbamine

Kas ja kuidas mõistavad 7-8 aastased lapsed *online*-riskide olemasolu?

Kuivõrd teadlikud nad on *online*-riskidest?

- ❖ Mis on kõige nõmedamad asjad Internetis?/ Mis sind ajab närvi?
- ❖ Kas sa oskad öelda mõnda asja, mida Internetis teha saab, aga mis ei ole hea ja mida ei tohiks teha?
- ❖ Miks ei tohi teha? Miks see halb on?
- ❖ Mis võib juhtuda?
- ❖ Mida saad sina teha, et sellist asja ei juhtuks?
- ❖ Kas sa tead mingit kohta Internetis, kus ei tohiks käia? Miks?
- ❖ Kas Internetis on veel midagi halba?
- ❖ Kas sa tead, et on olemas viirused? Kuidas sa tead seda?
- o ...et kedagi Internetis kiusatakse
- o ...et on suurte inimeste leheküljed, kus ei ole hea käia?
- ❖ Kes sulle nendest rääkis või kust sa teada said?

Kuidas nad tõlgendavad *online*-materjali?

Avada Interneti lehekülgi, lasta tuua näiteid, mis seal head ja halba leidub.

- ❖ Kas sa arvad, et Internetis leiduvad asjad on head/ kasulikud?
- ❖ Kas see, mis Interneti lehekülgedel kirjas on, vastab tõe?
- ❖ Kas keegi võib ka valetada ja valeinfot üles laadida?

Missuguseid ebameeldivusi on 7-8 aastased lapsed Interneti kasutamisel kogenud?

Küsida laps lapse haaval.

- ❖ Aga kas sul on Interneti kasutamisel midagi juhtunud?
- ❖ Kuidas see juhtus ja mis siis sai?
- ❖ Kas sa rääkisid ka sellest kellelegi?

Kui lapsed ise ei räägi, siis küsida ükshaaval riskid läbi. Näiteks kommertsriskid (kas saadavad kontrollimatult palju sms-e näiteks rate.ee-sse).

Kui laps vastab, et ei ole kokku puutunud, siis küsida, kuidas käituks, kui midagi sellist juhtuks?

Missugused on 7-8 aastaste laste reaktsioonid riskidega toimetulemisel? Kas ignoreeritakse või jagatakse probleemi? Kellega?

- ❖ Kes sind tavaliselt aitab, kui sul tekib mõni mure või probleem?
- ❖ Kas sa räägid/räägiksid siis ka kellelegi, kui sul Internetis midagi juhtub?
- ❖ Kas on mingeid Interneti asju, millest sa räägid parema meelega oma sõprade kui ema või isaga?
- ❖ Mis need on?
- ❖ Miks sa ei taha nendest vanematega rääkida?

Vajadusel suunata, kas teema on ebamugav või tunneb, et ema/isa nagunii ei tea.

- ❖ Kas sa oled midagi Internetist alla tõmmanud/laadinud?

e. Muusikat

f. Filme

g. Õppematerjale

h. Pilte

i. Jutte

j. Faile

- ❖ Aga kas sa oled midagi Internetti üles laadinud?
- ❖ Mis võiks Internetis veel parem olla?
- ❖ Mida õpetajad on rääkinud Interneti kohta?
- ❖ Kas sa täna ka kasutad Internetti?
- ❖ Mis sa teed seal?

LISA 2 INTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID

Mitmikintervjuu 4 poisiga. Küsisin kõigi käest järgnevad küsimused:

Kui vanad te olete?

Seitse. (*Kolm poissi korraga*)

Kaheksa.

Kas teil on kodus arvuti?

Jaa! (kõik koos)

Mul on PSP.

Mis asi see on?

No see on siuke väike *Playstation*, et pulti ega midagi siukest pole vaja.

Kas te kõik kasutate arvutit?

Noo mõnikord küll.

Mõnikord jah.

Mõnikord.

Jah.

Aga kas te oskate hästi kasutada arvutit?

No jaa, mul on selleks kommentaari kirjutamine siuke, et isa ütles, et see pole ohtlik, sest et seal sa kirjutad kommentaari ja kirjutad nime ja isa ütles, et seda näeb politsei.

Kus sa kommenteerid siis?

Seal Reporteri leheküljel. Seal näidatakse mingist videoid, näiteks no ma ei tea..kuidas loomad midagi teevad või ma ei tea.

Näiteks auto sõidab kraavi ja hakkab põlema. Hahahaha. Ma ükskord nägin mingit filmi, et auto tankis ja siis oli mingi tankla ja ta sõitis sinna sisse.

Kellega sa vaatasid seda?

b) onuga

Kas sa mäletad ka, millisel leheküljel sa seda vaatasid?

Eeeee...ei mäleta.

Mina mäletan! Ma vaatasin ühelt videosaidilt. See oli vist mingi *youtube* või midagi sellist. Seal ma vaatasin ühte naljakat videot, kus üks mees mingi veokijuhi kabiinis mingi tantsis. Tuli rooli tagant välja ja tegi mingi naljaka kuju ja siis juhtis jalaga rooli. Hahaha.

Aga kuidas sa oskasid minna sinna leheküljele?

Noo ma tean seda juba päris ammu.

Aaa ma vaatasin ka kunagi ühte videot Internetis, kus oli mingi žiguli ja vanamees juhtis ja mingi memmeke oli kõrval. Memmekesel hakkas vist paha ja ta võttis kotist mingi rooli välja. Hahahahhahahaha.

Kust sa seda nägid?

Ma ei mäleta, onuga vaatasime vist.

Aga kuulge, kas teie vanemad ka kasutavad arvutit?

Jaaa! (Kõik koos)

Jaa, mul isa õhtuti teeb tööd seal arvutis.

Ahaa, aga kas ta käib Internetis ka?

Ma väga hästi ei tea, ta põhimõtteliselt, kui ma, kui mul mingi mure on ja ma talle midagi räägin, siis ma näen, et ta on põhimõtteliselt Delfis kogu aeg.

Kas vanemad on õpetanud teid Internetti kasutama või olete ise õppinud?

Jaa ise! (kõik korraga)

Aga ma olen sellepärast palju targem, et ma olen lugerin lehekülge www.netiohud.ee ja siis õppisin ise.

Kuidas sa oskaid sinna minna?

No kõigepealt ma vaatasin ükskord Lastekat ja seal näidati internetiohtude videot ja pärast seda mulle näidati kohta, kust võib saada.

Aga mulle õpetasid ema ja isa.

Mina..ema õpetas. Ja mängin põhiliselt mängu ainult.

Mulle õpetas nagu isa, aga rohkem õppisin mina ise.

Aga kas te oskate öelda, kui keegi küsib, et mis asi on Internet?

Noo seal on mõned leheküljed, kus on uudised ja niimoodi. Seal ei ole häält eksju, nagu televiisoris on, seal on aind videotest hääled. Et muidu on kõik seal...kui me iga kord isaga vaatame korvpalli, siis seal on alati pärast arvutis sellest kohe mingi asi kirjas. Ja jalgpallist ka.

Internetis saab mängida.

Äh ütlemegi lihtsalt, et Internet on see, kus saab mängida.

Jaa ainult jah!!!! (irooniliselt)

Kas te koolis kasutate Internetti?

Õpetaja kasutab!

Meie ainult, võib-olla, meil on selline üks lehekülg, kus lapsed saavad arvutada..

Nojaa, see on ju miksike. Seal saab arvutada.

Siis jah, kui kõik on seal käinud, siis saame minna arvutiklassi.

Aa mul oli ükskord nii, et olin registreerinud sinna ja siis läksin onju üks päev sinna arvutama ja sisestasin enda kasutajanime ja parooli ja siis oli seal üleval siniste tähtedega kirjas, et "sa oled külaline, sinu tulemust edetabelisse ei edastata".

Mul oli ka sama asi.

Ma saan aru, et olete siis enamasti kodus Internetis?

Jaaaa!

Aga kas siis keegi viibib teie juures, kui te olete Internetis?

No ma mängin õega ühte teadusmängu.

Minul on nii, et ma võtan siis kas Delfist mingite reklaamide või mingite mängude, mida võib samal ajal mängida ja siis ma mängin neid Publiku mängu ja tavaliselt, kui ma arvutit saan, siis ma käin ikkagi Mängukoopas. Ja mul on õde kõrval, meie mängime koos. Mul on nii, et

meie õega saame õhtul arvutit, kui saame, ja siis mul istub õde kõrval, sest tema tahab ka ju mängida.

Kas keegi aitab teid ka kui te Internetis olete?

Noo tavaliselt mina istun õega üksi.

Kui midagi sassi läheb, siis ema aitab. Kui kokku jookseb.

Jah, ema. *(kaks poissi vastavad korraga)*

Aga õelge palun, mis on kõige lähedamad asjad Internetis?

Mmmm, mängud.

Videod.

Mängud. Hihihihii.

Kihvt on see, et mängukoopast saab vaadata uusi PSP arvutimänge igasuguseid.

Millistel lehekülgedel te Internetis siis käite?

Minul on Miksike, Mängukoobas, õele panen Lastekat. Ta käib lasteaias ja on 4 aastane.

Ääh, Lastekas on niiaaa igav.

Mina vaatan kahte mängu, ei kolme mängu teen plaadi pealt, siis käin Miksikeses. Ja mis siis oli veel? Ja siis ma käin sellisel leheküljel nagu meieoma.ee. Seal õõõõ, oli seal nagu sellised mina-lood ja neid saab kuulata ja seal saab mängida.

Ma pole kuulnudki sellest.

Aa jah, no ma vaatasin seda mingi plaadi tagant. Keegi kinkis mulle sünnipäevaks selle ja seal oli kirjas see.

Ma käin vahepeal Mängukoopas ja siis Miksikeses.

Oih, ma unustasin ühe asja lisada, mul oli plaadi peal üks rallimäng. Seal pole üldse relvu ja seal saab levelleid valida.

Vahepeal räägime Playstationi mängudest, mis poistel kodus on. Räägivad, mis leveliteni nad on jõudnud ja mis täpselt teha tuleb.

Kas lähedamad mängud on teil plaatide peal või on Internetis ka lahe?

Internetis on ka lahe! *(3 poissi vastavad korraga)*

Ma ei tea, mul on kõik asjad sama lähedad.

Aga kui sageli te üldse kasutate Internetti?

Noo ma kasutan põhimõtteliselt iga kord õhtuti.

Ma võin, kui tahan, siis minna arvutisse.

Aga kas te peate küsima ka enne, kui te tahate arvutisse minna?

Minul on küll, ma pean küsima ja siis ma saan minna, kui ma tohin minna.

Ma pean ka küsima, aga kogu aeg ei saa.

No mu isa eriti ei luba mul. Umbes viis korda nädalas saan.

Ma saan iga kord minna, aga kui ma näiteks olen kodus ja tahan enne kooli arvutisse, siis emme ütles, et ma pean seal kuus korda seal Miksikest tegema.

Kas teil on selline koduarvuti või enda arvuti?

Mul on koduarvuti!

Mul on, on emal on arvuti. Ja siis ma võin teha seal asju.

Mul on ka emal arvuti.

Kas te oskate öelda, kui palju te korraga Internetis korraga olete?

No tundi mina kindlasti ei ole! Aga üks päev, kui oli enne minu sünnipäeva, üks hilja õhtu. Ja tuli eksju vanaema, tädi, onu ja tädi-onu tütar ja sel õhtul tuli veel see mingi nende tuttav, kes viis nad enda rohelise džiiibiga kohale ja siis nemand eksju sõid torti ja rääkisid juttu ja meie õe ja selle tütrega istusime umbes kaks tundi arvutis.

Ma olen ka ühel päeval kaks tundi istunud arvutis!

Ma arvan, et ma olen umbes pool tundi kõige rohkem.

Ma istun niimoodi pool-poolteist tundi.

Ahaa, aga kas te tulete ise Internetist ära või keegi kutsub teid sealt?

No minul on põhimõtteliselt nii, et mul kutsuvad.

Mul ka.

Minul ka.

Või siis nii, et ma mängin üksi ja ma tulen ise ära, kui ma arvan, et ma olen väsinud.

Mul vahepeal tahab ema ka vaadata.

Mul ka ema vaatab mingeid asju.

Ja kui te Internetis olete, siis te peamiselt mängite või kirjutate ka näiteks e-maile või käite jutukates?

Mängime ikka jah.

Ei ei, mul ei ole e-maili.

Mul ka mitte.

Ma ei tea veel kellegi e-maili.

Ma ei tea üldse midagi rohkem.

Aga ma olin täna hommikul loomaia leheküljel. Mingi lumeleopard.

Aga vaadake, kui te seal Miksikeses käite, siis mis te seal teete?

No õpetaja andis..

Meil on seal ju arvutamine. Seal on matemaatika ülesanded.

Tänasest algas võistlus seal.

Jah, kolmteist päeva on aega.

Mhmh, kõigepealt on maakondade vaheline...

Jaja, kui riigi vahel tuleb, siis X (*üks intervjuueritavatest*) on niikuinii juba riigis praegu kõige esimene.

Jah, temast on ikka võimatu mööda saada. Ta on kogu aeg esimene.

Aga poisid, kas te näiteks mobiilihelinaid tõmbate Internetist?

Ei, mul ei olegi veel mobiili. Ma saan alles kolmandas klassis mobiili.

Ei, ema ei luba.

Mul on olemas, aga ei tõmba.

Mul on ainult lauatelefon.

Mis on kõige nõmedamad asjad Internetis?

Siis kui vahepeal Internet kinni läheb.

Ja siis kui kokku jookseb ja siis jääb vaata mäng pooleni.

Kõige nõmedam on see, et seal on mõned mängud siuksed rõmedad eksju. Seal on eksju, kui sa tahad nagu hüpata, siis sa vajutad nagu tühikut, aga siis sul veeretatakse see ekraan kogu

aeg alla.

Nõme on see ka, et seal on mingid rumalad pildid ja kommentaarid.

Kus kohas sa neid nägid?

Ma vaatan delfist, seal oli pilte. Ma võtsin loomade pilte ja need on nii hullud, sest seal seisis mingi ahv, kes hoidis banaanist kinni, aga banaani asemel oli tal õun seal ja õuna sees olid ussid ja üks uss oli tal juba suus. (*Kõik poisid lõkerdavad naerda*)

Ja siis oli veel peakohal mullike, mis ütles, et “mm, kui hea, aga miks ta nii soolane on”.

Mul oli kõige hullem asi see, et kui ma mängisin ühte mängu, siis seal jooksis mingi asi kogu aeg ikka edasi ja plärises.

Kas te teate mõnda asja, mida Internetis teha saab, aga mida ei tohiks teha?

Jaaa ma tean! (*Kõik korraga*)

Reklaamidele ei tohi vajutada.

Mingid kommentaarid või mingid vastused mingitele kirjadele, näiteks et kas sul on jalgratas, näiteks, et on, olen näinud või pole kuulnud.

Neid mängu ei tohi Mängukoopas mängida, millel on viirused sees.

Aaa jah, mõndadel mängudel on üleval kirjas, et ei sobi väikestele lastele, kuna sisaldavad vägivalda.

Aga siis sa ei mängi neid?

Noo mõnikord mängin, aga halba und ei tule mitte kunagi.

Aga ma olen kuulnud, et arvutis on poistele sellised inimesed, kes kirjutavad väikestele lastele ja siis ütlevad, et tulge minu juurde, aga teevad siis hoopis haiget.

Jah, nad tapavad.

Ma tean, ma lugesin netiohtudest, et ei tohi vastata kirjadele, kui seal all on kirjas mingi nimi, keda sa ei tunne või siis kutsud ema või isa ja küsid, et kas see on nende tuttava nimi. Kui näiteks võib-olla, aga see on keegi teine, siis võib olla natukene raskem.

Miks ei tohi vastata võõrale inimesele?

Ta võib sind siis kas enda juurde kutsuda ja sulle liiga teha või teeb nii, et tuleb hoopis sinu juurde.

Mida veel teha ei tohi?

Mmmmmmmmm.....

Aaa jaa, reklaame ei tohi ka kogu aeg uskuda. Näiteks, kui sulle öeldakse reklaamis, et on olemas üks koht, kus müüakse tasuta telefone. Ja siis mõni läheb ja seal tapetakse ära.

Ma tean, üks sõber on mulle rääkinud, et on mingi vahepeal arvutis selline reklaam, et mingi sa oled viieteistkümnes külastaja meie leheküljel ja siis mingi see on puhas pettus, ta ütles.

Seda ei tohi uskuda.

Kus te teate, et need asjad on halvad?

No see on imelik.

Ei ole, inimesele meeldib lihtsalt rohkem elada.

On teile kunagi tulnud võõraid kirju?

Ei ei.

Ei ole.

Äkä.

Ei ole. Aga ma olen jälle siukene, et mul on eksju, seal aias on kokku kolm maja. Siin on (*näitab näpuga laua peal*) äää puidutöökoda, siin on oma maja, siin on sõbra maja ja siin on veel ühe sõbra maja, aga see pole valmis ehitatud. Noja siis on siis väravad noh ja siin ees on eksju muru ja siin ees on mänguväljak ja igasugused puud ja taimed. Ja siis minu sõbral, kes siin keskmises majas elab, et seal on eksju eravald. Ja siis tihti, kui ma aknast välja vaatan, siis ma näen, et sealt tulevad mingid inimesed, keda keegi meist ei tunne, kes seal elab. Ja siis nad vaatavad ja siis nad lähevad ära.

Kas sa tead mingit kohta Internetis, kus ei tohiks käia?

Hmmmm...

Ma ei tea.

Ma ka ei tea.

Mina arvan, et mingis leheküljes, kus on suurte jaoks mängud. No näiteks see, mis sisaldab vägivalda rohkem kui tavalised.

Mõned on isegi siuksed filmid, et ükskord ma olen isegi läinud ühele leheküljele ja siis seal algas kohe mingi õudusfilm. Õnneks ma lülitasin ta enne selle algust välja.

Kas te olete kunagi saanud viiruseid Internetist?

Öööö, ei ole.

Ei ole.

Mkm. Ei ole.

Mis, millised need on? Aaa, ei ole.

Kas kedagi on Internetis narritud?

Ei ole.

Mkm.

Aa ei, mul on mingi narrimise värk olemas. Ma võtsin ükskord mingi lehekülje ja mingi mängu ja mäng lülitas automaatselt välja ja kirjjas oli "sina oled loll".

Aga olete kuulnud, et kedagi Internetis narritakse?

Ei ole.

Olen, olen. Aga ma ei tea kedagi.

Just praegu kuulsin.

Kunagi oli selline, et teatati uudistes, et on mingi siuke mees, kes saadab lastele siukseid vägivaldseid kirju. Arvutisse ja niimoodi.

Kas Internetis leiduvad asjad on pigem või halvad?

Halvad.

No head.

No pooleks.

Jah pooleks. (*Naeravad*)

Kas alati see, mis Interneti lehekülgedel kirjjas on, on tõsi?

Ei ole!

Ei.

Kas keegi võib ka valetada ja valeinfot üles laadida?

Jaa. (*Kõik korraga*)

Jaa, võib küll, aga ma ei vajuta üldse reklaamidele, kui näidatakse, et nüüd Juku Kaubakesksuses maksab puldiauto null krooni ja viiskümmend senti.

Kas teil on Interneti kasutamisel midagi juhtunud?

Ei ole. (*Kõik korraga*)

Mul on lihtsalt arvuti kokku jooksnud.

Aga kui teil oleks sõber, kellel on mobiil ja kes saadab päevas palju sõnumeid näiteks Mängukoopasse või tellib sealt muusikat. Kas te teate, kas see on hea või halb?

Halb jaaa! (*Kõik koos*)

Emma ei lubaks.

Aga kui teil juhtuks mingi imelik asi Internetis, kas te räägiksite vanematele?

Jaaaaa! (*Kõik korraga ning kindlalt*)

Kindlasti!

Mul nii, et mul seal ühes kohas kirjas *Antivirus* ja siis on seal nii, et ükskord kui ma mängisin, siis tuli sinna mingi reklaam, et müügil uued punased kummikud, mis võivad nähtamatud olla. (*Kõik naeravad*)

Kes sind tavaliselt aitab, kui sul tekib mõni mure või probleem?

Emma ja isa.

Mul on tavaliselt isal väga tähtsad asjad tööl, nii et kui isa on kodus, siis aitab isa. Ja kui isat kodus ei ole, siis aitab ema.

Ma räägiksin ka emmele-issile.

Eii. Ma tahan seda saladuses hoida.

Aga miks sa tahad oma saladusega üksi olla?

Ma ei tea.

Äkki räägid siis hoopis sõbrale?

Mitte kellelegi.

Jah, muidu teab sekundi pärast terve maailm seda. See oleks nagu mingi telefon, et räägid sõbrale ja siis tuiskab mingi mees kõrvale ja läheb niimoodi... (*Kõik naeravad*)

Aga kui sa saaksid mingilt võõralt inimeselt kirja, kas sa siis ütleksid emmele-issile?

Jaa.

Aga kui keegi küsiks Internetis teie nime ja aadressi, kas annaksite?

Eiiiiiiii.

Äh, ei annaks!

Ei.

Kui just tuttav ei ole.

Aga kust te teate, et ei tohi anda?

Ei anna lihtsalt.

Ei jah.

Ei.

Ei.

Kas te olete midagi Internetist alla ka tõmmanud?

Ei ole. (*Kaks poissi korraga*)

Ei ole. Ma ei saa veel mitte midagi alla tõmmata.

Meie emaga ja õega panime mängu sinna plaadi peale.

Aga näiteks õppematerjale?

No mul on kolm õppemängu.

Ei ole. (*Kõik koos*)

Aga pilte, muusikat, filme, jutte?

Ei, ei.

Ei ole.

Ei.

Ei.

Aga kas sa oled midagi Internetti üles laadinud?

Me oleme mängen ainult.

Mina ei ole, ma ei tea, kuidas see käib.

Ei ole.

Ei.

Kas õpetaja on rääkinud midagi Interneti kohta?

Ei ole.

Ei.

Ei.

Ainult seda, et ta andis meile need, mida saab vaadata, see Miksike. Aind selle andis.

Mis võiks Internetis veel parem olla?

Kõik on hästi, siis on see, kui mäng kokku ei jookse.

Jaa.

Mhmh.

Jah!

Kas te täna ka kasutate Internetti kodus?

Võib-olla.

Ma ei tea, siis kui isa lubab.

Ma ei tea, enne puhkan, siis teen kodutööd ära, siis ma ei tea.

Mitmikintervjuu 4 tüdrukuga. Küsisin kõigi käest järgnevad küsimused:

Kui vanad te olete?

Seitse

Seitse

Seitse

Kaheksa

Kas teil on kodus arvuti?

Jaa. (*Kõik korraga*)

Ja kõik kasutate ka arvutit?

Jaa. (*Kõik korraga*)

Aga Internetti?

Jaa. (*Kõik korraga*)

Kus te Internetti kasutate?

Kodus.
Kodus.
Kodus.
Kodus.

Aga kas koolis Internetti kasutate?

Eeeeei. *(Kõik korraga)*

Aga kas teile meeldiks, kui õpetaja ütleks mingis tunnis, et täna teeme Miksikesest ülesandeid?

Jaa.
Jaaaaaa! *(Kolm tüdrukut hõiskavad)*

Kas te oskate enda arvates arvutit hästi kasutada?

Jaaa. *(Kõik korraga)*
Aga veel mitte paremini kui vanemad.
Jah.

Aga kas vanemad on õpetanud teid kasutama Internetti või olete ise õppinud?

Vanemad jah.

Mul natuke õpetas õde, kuidas seal MSNis olla.

Mulle õpetasid vanemad.

Mulle õpetas noh..Mul emme paneb tavaliselt ise arvuti sisse ja siis mina lähen ise sinna, kuhu ma tahan.

Kas te oskate seletada, mis asi see Internet on?

Internet on koht arvutis.

Internetis saab igasuguseid asju teha, näiteks kuskil mängida arvutis või suhelda Interneti kaudu.

Kas keegi on teie juures kui te Internetis olete?

Üksi.
Üksi.
Tavaliselt olen üksi.
Ma olen õe ja vennaga.

Kas siis sa õpetad oma nooremat õde ja venda?

Ei, lihtsalt.

Aga kas te olete ise kedagi Interneti kasutamisel aidanud?

Eee...ei
Mmm..natuke vist olen. Ma ei tea.
Ma ei tea.
Ei.

Mis on kõige lahedamad asjad Internetis?

Miksikene!

Miksikene, Lastekas, eeee *youtube*..

Mängud. Ma panen vahepeal sinna aadressi kohta mingi *playhouse.disney.tv* või midagi sellist, aga ma päris täpselt ei saa aru, kuna seal on ingliskeelne. Telekas näitab küll, et saab mingeid mängida, aga minul ei tule neid.

Lastekas ja Miksikene.

Millistel lehekülgedel te Internetis käite?

Mina olegi Lastekas ja Miksikeses.

Mina olen ka Lastekas või seal Delfis. Seal on ka mängud.

Tavaliselt mängin Mängukoopas.

Mina käin ka seal ja siis mul on g-mail.

Kas teil on ka enda e-mail?

Jaa minul on.

Ei mul ei ole.

Mul ka mitte.

Kellele te e-maile kirjutate?

Mina kirjutun oma emale, isale, tädile, oma teisele isale ja siis veel sõbrale.

Mina kirjutun ainult õele ja õe sõbrale.

Kas te olete kunagi saanud vastu mingeid võõraid kirju ka?

Ei.

Ei.

Ei.

Ei.

Õelge palun, kui tihti te Interneti kasutate?

Ma ei tea. Paar-kolm korda. Umbes paar-kolm korda.

Kui mul tuleb ikka hoog peale, siis ma olen ikka noh, noh, noh, noh mitu päeva järjest. (*Naeravad*) Näiteks vaheajal.

Ma käin vahel terve nädala ja vahel mingi pool.

Ja kui kaua te korraga olete Internetis?

Ma olen kakskümmend minutit.

Ma olen mingi tund või pool või midagi siukest. Siis emmel on vaja tööd teha.

Ma olen umbes kümme minutit ja siis tulen ise ära.

Minule öeldakse, et kuna ma pean ära tulema. Ma ei tea, vahepeal vähem ja vahepeal kauem. Ma jõuan lausa mitu mängu mängida ikka.

Mis te Internetis teete?

Ei oska alguses vastata. Siis küsisin ükskõik, mida nad teevad peale mängimise. Selgus, et jutukaide ei kasuta, kuid ühel on siiski MSNi konto. E-mail on kahel tüdrukul. Koolitööd Internetis ei tee keegi.

Aga ma MSNis ei räägi eriti, sest ma saan õe ja õe sõbraga iga päev kokku.

Aga Miksikeses natuke kooliasju teete?

Jaa. (*Kõik korraga*) Aga ma unustasin parooli ära.

Mina panin hästi lihtsa parooli, oma õe nime. Mul on kaks õde ja ühe õe nime sees on neli tähte ja teises kolm.

Me arvutame seal jah. Vahel treenime. Ma olen ühe korra võistlusväljak ka käinud. Aga mina jään kogu aeg kolmandaks seal, see üks poiss meie klassist on kogu aeg esimene.

Ma olen mingi kolm korda käinud seal.

Kas te olete Internetist midagi alla ka tõmmanud?

Ei.

Ei.

Ei ole.

Ei.

Aga mobiilihelinaid tõmmanud?

Ei, mul pole mobiili.

Ma ei saagi tõmmata, mul ei ole selline telefon.

Mul ka. Aga mu õde tõmbab.

Mul on. Aga ma ei tõmba.

Mis on kõige nõmedamad asjad Internetis?

Emme tööasjad. Ja kui on vähe aega mängida, näiteks arvutis saab piljardit mängida ja siis ma ei jõua, kui mänguaeg saab otsa enne. Et on nii vähe aega mingi. Alla viie minuti. Ükskord oli mul mingi hull hea tase ja siis sai aeg otsa.

Ajalehed. Seal on ka see, kust saab lugeda.

Ja kui see näiteks, et Miksikeses on nii, et näiteks on tehe üks pluss üks ja paned vastuseks kaks, siis ütleb, et mkm, vale vastus. Ja siis kui mäng ei lähe käima.

Ja mul pole niimoodi olnud, aga kellelgi oli jah. Aga ma ei tea, äkki ta pani kakskümmend kaks. See ajab ka närvi, et meil on üks arvuti hästi aeglane.

Aga mul on veel üks asi, et kui sa kirjutad oma nime ja teed midagi, näiteks surfad ja nii, siis võib viirus ka arvutile peale tulla.

Näitan neile Lasteka ja Mängukoopa lehekülgi ning küsin, kas seal on midagi, mis neid häirib. Lapsed toovad välja veel vilkuvad reklaamid,

Mis sa saad teha, et sa viirust ei saaks?

Et mitte liiga palju nagu surfata või nii või siis mitte kirjutada oma nime ja tähtsaid andmeid.

Kas oskate öelda mõnda asja, mida Internetis teha saab, aga mis ei ole hea ja mida ei tohiks teha?

Kirjutada oma nime.

Jah.

Kirjutada oma aadressi ja tähtsaid andmeid.

Ma ei tea.

Aga kust te teate, et neid asju ei tohi teha?

Õpetaja klassis rääkis.

Hästi natukene rääkis.

Miks neid asju ei tohi teha?

Selle kaudu võib kuidagi, see võib olla varas näiteks ja siis ta võib sult varastada.

Kas teate mingit kohta Internetis, kus ei tohiks käia?

Emme tööasjades. Ma ajan need sassi muidu.

Eee...seal...eee...seal...emme kirjade sees. Ja emme ütleb vahepeal, et seda kirja ei tohi nüüd lugeda, selle on õpetaja saatnud. Või seal *inboxis*.

Aga kas olete kuulnud, et kedagi näiteks kiusatakse Internetis?

Ei.

Ei.

Ei ole.

Ei.

Aga kas on olemas mingid täiskasvanute leheküljed või mängud, kuhu ei tasu minna?

Eeee...ei tea.

Ei tea.

Ei tea.

Ei tea.

Kas te arvate, et Internetis leiduvad asjad on head?

Ei.

Ei.

Ei.

Mmmmm..ei. Mõni Lastekas olev multikas on natuke hirmus või nagu siuke kole, näiteks tulekahju või kui keegi lõikab endale käe nagu keegi haavab ennast või midagi siukest.

Aga kui te loete näiteks Lastekas või Mängukoopas neid aknaid, kas siis alati kõik on tõsi, mis sinna kirjutatud on?

Ei.

Ei.

Ma pole selliseid aknaid üldse näinud.

Kas keegi võib Internetis valetada ka?

Ja.

Võib küll.

Kui Miksikeses tuleb see aken, et on vale vastus, kuigi sa panid õige.

Jaa.

Aga teil on Interneti kasutamisel midagi juhtunud ka?

Ma olen vahepeal natukene hätta sattunud, et ma ei tea, mida teha või niimoodi ja siis ma kutsun õe appi ja issi oskab ka.

Ei ole midagi juhtunud.

Ei.

Ei.

Kui juhtuks midagi, näiteks küsiks keegi võõras inimene teie aadressi ja te kogemata annate oma nime või aadressi. Kas te siis räägiksite oma vanematele sellest?

Jaaa! (*Kõik tüdrukud koos kindla tooniga*)

Kui teil oleks sõber, kellel on mobiil, kes saadab palju sõnumeid Mängukoopasse või telliks helinaid, kas te siis paluksite tal see lõpetada?

Jaaa. (*Kõik korraga*)

Miks?

See on raha raiskamine.

Jah just.

Ja sa kulutad oma aega.

Jah.

Aga kui teie sõber käiks palju jutukas ja mingi võõras inimene tahaks temaga päris elus kohtuda, siis mis te sellest arvate?

Ei tohi minna.

Siis ma helistan emale, kui ma üksi kodus olen.

Ma ütlen kellelegi.

Mina ütlen ka kellelegi.

Kuidas te teate, et see poleks õige tegu?

Sellepärast siis, et siis see ema ja isa võivad ehmatada, et kus ma nüüd olen või niimoodi ja siis ta võib midagi halba sulle teha, näiteks kuskile kinni panna su või midagi.

Jah ja näiteks ta võib sult midagi välja pinnida, näiteks midagi PIN-koodi.

Ta võib sulle anda selliseid komme, mis on tegelikult mürgised või siuksed asjad.

Jaa.

Kas te teate, kas Internetis on midagi hirmsat ja koledat?

Mina pole näinud.

Ma ei tea ka ühtegi.

Lastekas on vahepeal koledad pildid.

Ma ka ei tea.

Kes teid tavaliselt aitab, kui tekib mõni mure või probleem?

Ehhh..emme või issi või õde.

Ema ja isa.

Vanaema, õpetaja, ema ja isa.

Jah.

Aga kui midagi juhtuks Internetis, siis kas räägiksite neile?

Jah.

Üldiselt aitab ikka terve pere.

Mhmh.

Jaa.

Kas on midagi, mida räägite parema meelega oma sõpradele kui vanematele?

Jaaa!

Ma ei teagi. Jaaaaaah! Saladused!

Mõned asjad on jah, mida saab aind sõpradele rääkida. Me räägime klassiõdedega poistest.

Aga kui need on halvad saladused, siis ma räägin ikkagi emmele ja issile ära.

Kas te olete midagi Internetist alla ka tõmmanud?

Esmalt ei osanud tüdrukud midagi vastata. Siis nimetasin muusikat, filme, õppematerjale, pilte, jutte, faile ning sain ühtse eitava vastuse.

Aga kas olete midagi Internetti üles laadinud?

Eiii.

Eiii.

Eii.

Ei.

Oma pilte kuskile Internetti pannud?

Ei ole. (*Kõik korraga*)

Mul õde paneb Orkutisse pilte.

Mis võiks Internetis veel parem olla?

Ei tea.

Kõik on hästi.

Jussi multikaid võiks suuremalt näidata. Et kui sa paned suurenduse, siis on ikkagi üsna sama suur.

Jah. Ma sain ükskord kaasa laulda seal.

Mida õpetajad on rääkinud Interneti kohta?

Ei ole eriti.

Ta on näidanud Miksikesest seina peal seda edetabelit.

Jaa. Me arvutame peast seal. Seal tuleb võtta numbritest õige vastus ja panna ok.

Kas te täna ka kasutate kodus Internetti?

Jaaa! Lastekas on täna ju uus multikas. Mingi teine päev ma lähen suhtlen MSNis või lähen *youtube*'i või Delfisse, ma pole seal ammu käinud.

Ei. Ma ei tea. Mul on trenn ja ma pean õppima. Miksikesse tahaks minna. Aaa ja *PetShopi* tahan ka minna. Seal saab nagu mängida, need on siuksed väiksed loomakesed ja siis mängu nendega mängida.

Kui aega on. Mina lähen vist võistlusväljakule. Ma tahaks ka *PetShopi* minna

Ma arvan, et ma lähen, kui mul aega on. Ma tean, et on olemas loomamaagika kaardid ja seal on kirjas, et mine arvutisse ja loe oma kaardid üles. A mina ei taha seda teha, sest ma ei tea sellest midagi ja ma ei oska ka.

Kas te tahaksite rohkem teada Interneti kohta?

Jaa, et õpetaja räägiks!

Ma tahaks teada uusi mängukohti, et näiteks *Google*'ist vaatan neid ja saab seda mängida.

Interjvuu 4 poisiga. Soojenduseks räägin lastega nende hobidest, koolist ja sellest, kelleks nad suurena saavad. Lasen diktofoni pealt oma häält kuulata. Poisid jutustavad pikalt jalgpallist ja legomängudest.

Kui vana sa oled?

Seitse (*Kõik korraga*).

Kas sa Internetti kasutad?

Jaa! (*Kõik korraga*)

Mis sa arvad, kui hästi sa oskad kasutada arvutit?

Oooo, väga hästi!

Jaa mulle meeldib ka!

Aga mis sa arvad, kui hästi sinu vanemad oskavad arvutit kasutada? Sinust paremini/halvemini?

Vanemad oskavad paremini!

Jah.

Mina, mina, mina!

Isa teab ikka paremini.

Kas oskad seletada, mis asi on Internet?

Mmm, jaaaa. See on siukene asi, kus saab asju nagu...

Internet on koht, kus saab igale poole asju panna siukestesse mängudesse, kuulamistesse ja lindistamistesse.

Siukene asi, et töötamise jaoks on ka vaja. Õppimiseks kah vahel. Mu õde õpib arvutiga vahel.

Kus sa kasutad Internetti?

Kodus. (*Kõik korraga*).

Aga kas koolis üldse ei kasuta?

Ei.

Mkm.

Ei, meil pole ju arvutiklassi.

Kas sa oled Internetti kasutades üksi või on keegi sinuga koos seal?

Üksi.

Üksi. Mõnikord on isa ka, aga ta ei ela minu juures.

Kellegagi koos. Aga minu ema ja isa on ka lahku läinud.

Ma vahepeal räägin sõpradega ka.

Selge. Aga kas keegi istub sul kõrval kui sa Internetis oled või viibib eemal?

Minu isa kükitab kõrval.

Minu isa vaatab kõrval kui ma mängin ja siis ta saab kogu aeg ..

Jah, ta vaatab ka ja proovib ka ja saab kõigest osa võtta.

Aga kas alati on siis keegi kõrval või tavaliselt mitte?

Ma olen tavaliselt nagu rohkem üksi.

Mul on kõrval.

Ma olen kogu aeg üksi.

Mul ei olegi kedagi kõrval.

Ma olen ka üksi.

Kas sa oled ise kedagi Interneti kasutamisel aidanud?

Jaa, näiteks õde.

Mul sõber ei teadnud, kuidas raadiot panna, siis ma aitasin teda.

Ütle palun, mis on kõige lahedamad asjad Internetis?

Mina mängin rohkem sõjamänge ja automänge.

Mina mängin legomänge. Mina mängin kogu aeg ussimängu.

Youtube.

Mulle ka youtube.

Ma mängin kogu aeg plaadi pealt GTA4 City.

Millistel lehekülgedel sa Internetis käid?

Ma käin Miniclipis.
Miniclipis, ma tean seda. Ma käin starwars, w-tähega
Ma mängin Sonicu mängu. Ma käin ainult youtubes.
Ma ei käi eriti mängimas, sest need mängud tõmbavad viiruseid.

Kas sa sellist lehekülge ka tead nagu Miksike?

Eeee..jaa.
Ma ei saand seda lahti.

Näitan lastele Lasteka, Mängukoopa ja Miksikese lehekülge?

Kas sa sellist lehekülge ka tead nagu Miksike?

Eeee..jaa.
Ma ei saand seda lahti.

Ja Lastekas on Jussike?

Aaa jaaa Jussike! Mängud!
Ma olen seal käinud, päriselt ka! Siin saab mängida, saab vaadata. Kõike saab teha.
Ja mu emme armastab neid mängu ja multikaid.
Kolmapäeviti tulevad uued multikad. Oh pane see "Söö ei söö" mäng. Seal saab teha niukseid mängu. Ma vaatan veel multikaid õhtuti, siis kui mingid igavad filmid telekas on. Siin ta peab tervislikke toite sööma.
Aga mina seal ei käi.

Aga kas sa käid siin Mängukoopas ka?

Aaa jaaa.
Siin mina ei käi.
Mina siin ei käi, sellepärast et siin on viirused. Kõik mängukohad on viirused.
Ei, ei ole viirused, vaid siin ei saa mängida. Mina küll ei usu, et siit saab viiruseid.
Ma mängin ainult ühte mängu, mis ei anna viiruseid.

Aga kust sa tead, et seal on viirused?

Sest mul isa teab!

Kas te Miksikeses ka käite?

Mis asi see on?
Äkä.
Miksikeses vä? Ma pole näinudki siukest kohta.
Siukest kohta ma ei ole näinudki.
Siin on mängu ka vä? Jess, ma tahan näha neid.

Ja Youtube?

Jaa, youtubes ma käin kõige rohkem.
Mina käin Y8-s muide.
Jaa mina vaatan Star Wars.
Ma kirjutan siukese lego lehekülje.
Youtube on kõige lähedam koht.

Aga mis on kõige parem mängukoht?

Miniclip.
Ka Miniclip, sest ma mängin seal kõige uuemat mängu.
Seal on siuke asi, et pead röövima pilte.
Jaa jaaa. See on teine uus mäng, üks on see autokas, kus ei tohi auto katki minna.
Ma mängin seda ka, kus tulevad mingi kaks bossi ja..

Kui tihti sa kasutad Internetti?

Noo ma ei ole eriti.

Peaaegu, natukene kasutan ikka.

Mina ei käi iga päev. Ma vaatan siis, kui isa mängib mingeid mängu.

Paar korda nädalas.

Noo ma käin päris mitu korda.

Aga kui kaua sa oled korraga Internetis?

Tund-tund.

Ma küll ei oska öelda. Minul ütleb ema, et tule ära.

Mul on, ma olen olnud paar tundi ka arvutis. Ma võin olla nii kaua, kui ise tahan.

Ma võin ükskõik kui kaua, aind venna peab saama.

Kui ema ütleb, siis ma tulen ära.

Ja mis sa seal teed peale mängimise, kas sul näiteks MSN on?

Jaa (*Kõik korraga*).

Kas sul on e-mail ka?

Jaaa!

Mis asi see e-mail on? Aaa ja on küll.

Mul emme kasutab seda. Aga mul endale, ma ei tea, võib-olla mõni saadab mulle.

Mul on.

Ma teen isegi emmele e-maili.

Kas sul on mobiil ka?

Jaa (*Kõik korraga*).

Kas sa oled midagi Internetist sinna tõmmanud ka?

Ma küll tõmban telefonisse nagu näiteks laule.

Ma tõmban mängu.

Mina ei vaja neid.

Aga kuidas sa oskad selliseid asju teha?

Ma ei oskagi, ma lihtsalt teen.

Mis on kõige nõmedamad asjad Internetis?

Nõmedamad asjad..MSN

Äkä, mul on seal, seal saab isaga rääkida, ta on Soomes.

Seal saab küll mängida, MSNis.

Kõige igavamad asjad on kirjade saatmised ja E-kool.

Mis sa viirustest arvad?

Kõige vägevamad! (*Kõik naeravad*)

Viirusetõmme ei aita.

Aga viirused on lihtsalt kõige lahedamad.

Aga oota, millest me nüüd räägime?

Et mis on Internetis kõige nõmedamad asjad ja viirustest..

Aaa, mulle ei meeldi kõige rohkem, et kui on siukene asi nagu, et tuleb mingi viirus ja tuleb mingi asi ette ja...

Need reklaamid segavad. Kui sa paned arvuti tööle, siis need tulevad need asjad ette ja peab neid tegema, asju..

Kas sa oskad öelda midagi, mida ei tohi Internetis teha, aga mida saab teha?

Jaaa, eee, et ei tohi siukest viirust teha, sellepärast ma tean, kust saab kõige rohkem viiruseid. Seal Mängukoopast, sealt tuleb kõige rohkem viiruseid.
Aga mina tean, kust ainukesena saab legodele juhtmeid panna.
Kui mingid laulud tulevad, siis ei võta neid. Aga ma tõmban ise neid laule, mis on soodsad.
Eiei tasuta saan neid ikka.

Miks on viirused halvad või miks ei või muusikat tõmmata?

Kui võtad, võib näiteks hästi palju maksta.
Tuhatsada miljonit krooni.
Kui mina olen sealt Kroonikast vaadanud, siis seal taga näitab, kui palju need mängud maksavad. Need maksavad täiesti palju.

Kas sa tead mingit kohta Internetis, kus ei tasu käia?

Noooooo tean ikkaaa.
Mängukoopas.
Sonicu Y8-s.
Mis see Sonic on?
No see on siuke nagu sinine siil. Ta ongi siil.

Kas sa oled kuulnud, et Internetis kedagi kiusatakse?

Mmmmm..ei ole.
Minu isa on kiusatud, sest talle kogu aeg saadetakse mingeid sõnumeid.
Ma kogu aeg vahetan seal..mul on ühes kohas, seal Mängukoopas on see, kus ma saan rääkida ja siis seal kiustatakse. Seal on kasutajad.
Igasugused kasutajad räägivad seal.
Mind kiusab see, et nad räägivad mingi nagu siuke nōmedaid asju nagu et tead, lähme täna poodi või niimoodi. Et koguaeg räägivad, räägivad, räägivad..ja panen akna kinni.

Kas sa oled kuulnud, et on olemas mingid suurte inimeste leheküljed, kus ei tasu käia?

Näiteks tööasjade omad.
Mul on nii kuum juba.
Ei ole eriti.

Aga kust sa tead neid asju Interneti kohta, millest sa räägid?

Mulle seletas X(sõber) sellest Miniclipist.
Minu emme. Kui ma olin väike, siis ma hakkasin juba 4-aastasena teisi keeli rääkima. Ma sain kõigest aru.

Kas kõik asjad, mis Internetis on, on head?

No ei ole.
Peaaegu kõik, kuigi ega viirused küll ei ole.

Aga kas kõik on tõsi, mis Internetis kirjutatakse?

Nooo võib küll olla.
Näiteks kui sa tahad näiteks GTA-4, siis ma läksin Internetti ja see aitas mind.

Kas sul on midagi juhtunud ka Internetis?

Ei ole küll midagi.
Mõnikord on mingi asi, mis segab vahele.
Mul ka.
Mõnikord see Internet läheb ära.

Kui juhtuks midagi, näiteks sul on sõber, kes saadab mobiiliga Internetti sõnumeid, mis maksavad palju. Mis sa teeksid?

Räägin vanematele.

Ma räägin emale, sest mul isa ei ole, ta elab teises kohas.

Sõbrale ütleks ka.

Aga kui mingi võõras inimene kirjutab sulle Internetis midagi?

Mulle saatis mingi sõbrapäeva kaardi koolist keegi.

Mulle ei saatnud, aga ma sain ka mingi kaardi.

Aga kui sul on mingi mure, kelle poole sa siis pöördud tavaliselt?

Ema.

Isa.

Vanemate.

Jah.

Kui Internetis juhtuks midagi uut ootamatult, kas siis räägiksid ka vanematele?

Jaaa! (*Kõik korraga*)

Näiteks, kui ma saan ise arvuti tööle, siis ma räägin isale.

Mina oskan ise arvutit käima panna tegelikult.

Aga mõned arvutid nagu läpakad, seal peab koodi panema, see on nõme.

Kas on mingeid asju, mida sa räägid parema meelega sõpradele kui emmele-issile?

Ma räägin tavaliselt sõbraga mängukohtadest.

Mina saatsin mängulaulu sõbrale.

Ma räägin tavaliselt emale.

Ma ei ütle kellelegi. Emmele.

Kas sa oled midagi Internetist alla ka tõmmanud, näiteks muusikat, filme, pilte?

Enam ma ei tõmba.

Mul, ma kunagi mõtlesin, et mis nupp see on ja vajutasin noolega sinna nupule ja tõmbas laulu ära.

Mu isa tõmbab mulle näiteks seda kui tuleb plaadiga "Jääaeg 3".

Kas sa oled midagi üles pannud Internetti?

Ei ole (*Kõik korraga*).

Kas õpetajad on rääkinud midagi Interneti kohta?

Ei ole (*Kõik korraga*).

Aga sulle meeldiks, kui oleks mingi kodutöö Internetis?

Ei, seal peaks ise kirjutama kogu aeg.

Aga kui õpetaja seletaks midagi Interneti kohta?

Ei taha, ma ju tean juba kõike. Hahaha.

Kas sa täna kasutad ka Internetti?

Jaaa! (*Kõik korraga*)

Ja mis sa teed seal?

Mängime!!!! (*Kõik korraga*)

Mängime Sonicu mängu.

Ma panen laule seal.

Mis võiks olla Internetis veel parem?

Ma ei tea.

Kõik on hea.
Ühendus!
Mulle meeldib, et seal saab mängida.
Ja Sonicu mängud!

Intervjuu 4 tüdrukuga

Kui vana sa oled?

Ma olen seitse.
Seitse.
Seitse.
Ma olen ka seitse.

Kas sa Internetti kasutad?

Jaaa! (Kõik korraga)

Kui hästi oskate kasutada arvutit?

Väga hästi!
Päris hästi!
Mulle meeldib arvuti!

Kas oskad vanematest või õdedest-vendadest paremini kasutada arvutit?

Mul vend oskab kindlasti paremini. Kogu aeg surfab.
Mul ema oskab kõige vähem kasutada arvutit, ta ei kasuta üldse.
Mina oskan enda õest rohkem kasutada, ta on noorem.
Mul õde on kahe aastane ja vend pole veel sündinud, ta on kõhus.
Mul on õde 25 aastane.

Kas sa oskad seletada, mis on Internet?

Ei oska.
See on umbes selline asi, kus saad minna lehekülgedele ja..
Ja siis saad teha seal asju, lehte vaadata.
Ja sealt saab vaadata neid ETV asju.
Ja kui telekas on asi ära olnud, siis saab Internetis vaadata.

Kus sa tavaliselt kasutad Internetti?

Kodus.
Kodus.
Ja kodus.
Mina kasutan Tallinnas ka, neljapäeval lähen ja siis seal on see odav ka.

Kas sa oled tavaliselt üks Internetis või on keegi seal sinuga koos?

Mul istub väike õde kõrval mõnikord, kui ma vaatan.
Mul ka tavaliselt väike õde.
Mul on nii, et kui ma nagu tahan mingile leheküljele minna, siis mu õde käib kogu aeg segamas.
Mu vend ükskord mängis ka.

Aga vanemad ei ole sul tavaliselt kõrval?

Ei ole.
Aind mõnikord, kui ta tahab vaadata telekat.
Mul on neil oma telekas kõrvaltoas.

Kas sa oled kedagi aidanud ka Interneti kasutamisel?

Jaaa, ma olen seal, kui ma vanaema juures olen.

Ma olen ka, kui mu õde on mängimas Mängukoopas.
Mul vanaisa ja siis ma aitan teda.
Mul on üks sõber ka, kes ei oska nagu arvutiga teha midagi.
Mul ei olegi sõpra.

Aga mis on kõige lahedamad asjad Internetis?

Mulle meeldib Mängukoopa lehekülg.
Mulle meeldib *club penguin*.
Mulle meeldib *wizzard 1*, see on üks mäng.
Youtube'is on ka muusika!

Aga vaatame koos arvutist Lastekat, kas sa seda kohta tead?

Jaa! (Kõik korraga)
Mõnikord ma vaatan muusikaid, videoid ja pabernukut.
Ma teen ristsõnu.
Ma mängisin.
Ma mõnikord käin, ma ei taha üldse.

Miks see sulle ei meeldi?

Ma ei tea, lihtsalt ei taha seal käia.

Kas sa Jussikese multikaid ka tead?

Jaa!
Ma vaatan mõnikord multikaid, seal saab mõnikord nalja.
Mulle eriti ei meeldi need.
Mulle ka.
Mulle meeldivad vanad osad.

Näitan tüdrukutele arvutist Mängukoopa lehekülge.

Kas sa Mängukoopa lehekülge ka tead?

Jaa jaaa!
Ma pole käinud.
Aga mulle hullult meeldib.
Mul on siin oma kasutaja.
Mul on ka kasutaja, aga vahest mina ei käi, ma ei saa sisse siia.

Mis sa teed siin, mängid või?

Jaaa!
Je mängime teistega ka.
Mina ei tea, ma olen isaga vaadanud seda, aga mu vanaema on haige ja ma ei saa siin käia.

Näitan tüdrukutele Miksikese lehekülge.

Kas sa seda lehekülge tead?

Miksike.
Ma ei tea seda.
See on see, ma olen proovinud sisse minna, aga ma ei tea nagu kuhu vajutada.

Kas sa tead sellist lehekülge ka nagu rate.ee?

Eeei.
Mis asi, ei tea.
Äkä.

Aga kus sa tavaliselt kõige rohkem käid Internetis?

Mina lähen *baby Camet*'isse.

Mina lähen Mängukoopasse kõige enne.
Mina käin eee Pesukaru mängudes. Seal saab jäneseid püüda, sinna saab Mängukoopast ka minna.
Mina käin kõige essana noh Y8-s.
Ma käin ka mõnikord Y8-s.
Ma käin mõnikord MSNis ka ära.

Aaa, sul on MSN?

Jaa.
Ei mul ei ole.
Mul on üks sõber tegi mulle, aga ma ei käi seal, ma ei oska.
Mul ka ei ole.
Mul ka mitte.

Aga kas sa käid jutukates ka?

Ei käi.
Mina vaatan, aga ei käi.
Ei.
Ei.
Ei käi.

Kas sul on e-mail ka olemas?

Ei ole.
Mul ei ole.
Mul on e-mail.
Mulle tehtakse see.
Mul naaber on hästi siuke, et lähme nüüd tuppa ja ma luban ja siis ta istub terve aja arvutis.

Kas sa teed mingit koolitööd ka Internetis?

Ei. (Kõik korraga)

Kui sageli sa kasutad Interneti – kas iga päev või vähem?

Iga päev ma ei kasuta.
Ma ei tea, kui mu vanemad või vend, siis ma..siis ma noh..mõnikord kasutan jah.
Mu vend on kogu aeg arvutis.
Mul ükskord läksid silmad väsinuks, nii et ma võisin ainult pool tundi arvutis olla.
Jah, muidu sa jääd pimedaks.

Aga mitu korda nädalas sa oled Internetis?

Ma ei tea, ma käin ikka mitu korda.
Mõnikord ma ei käi üldse.
Ma käin *Miniclipis* ära mängimas ja siis ma käin enda arvutiga.
Mõnikord emme laseb mind oma arvutisse.

Kui palju sa korraga oled siis arvutis?

Ma ei tea, minul, nii kaua kui ma saan. Mõnikord mulle tundub, et arvutis on igav.
Ükskord mu vend oli terve päev arvutis.
Mu vend on lihtsalt kogu aeg arvutis. Võtab koolikoti seljast, sööb ja läheb kohe arvutisse.
Mina lähen nüüd siis arvutist ära, kui nagu mul hakkab igav. Ma olen mitu mängu proovind ja ma ei saa sinna sisse, siis mõnikord on nii.

Aga kas keegi kutsub ka sind arvutist ära või tuled alati ise?

Mul ei ole emat, ta on ju tööil siis.
Ma tulen alati ise ära.
Minul ikka mõnikord kui ma olen õhtul arvutis ja ma pean pesema minema, siis kutsuvad.

Ma tulen ise.

Kui sa Internetis oled, siis kas sa oled üksi kodus?

Ma olen üksi.

Ma olen kogu aeg üksi kodus.

Ma ei saagi üksi olla, mul on kass kogu aeg kodus, ma ei saa teda aknast välja visata.

(Tüdrukud naeravad)

Ma ei saa iga päev olla üksi kodus.

Aga ütle palun, mis on kõige nõmedamad asjad Internetis?

Mmmmm...minu meelest on see, et kui, et keegi on öelnud, et see on hea koht ja siis ei saa sisse nagu.

Mulle ei meeldi, mul on see ka arvutis nõme, et vaata mul on hästi vana arvuti vaata ja siis mul käib sinna üks mäng Internetis ja seal peab kogu aeg roheline tuli põlema, aga ta ei põle kunagi ja siis ma pean seal pusima.

Minu arust on see nõme, et kui näiteks see, see, see, kui midagi mul on nagu teha või nii ja see loeb nagu nii kaua, ma lähen hullult närvi ja mõnikord ma peksan arvutit.

Näitan uuesti Mängukoopa lehekülge, kus on pealehel vilkuvad reklaambännerid.

Kas sind häirivad ka näiteks need?

Aaaaah jah.

Mõnikord on nad nõmedad.

Kui Internetis kui ma tahan minna, siis on, et kas tahad kohtuda, kas tahad kohtuda ja see tüütab mind ära.

Jah see tüütab mind ära.

Mulle tuleb üles üks väike kastike ja seal on, et kas tahad kohtuda. Ja siis kui ma nagu nii kaua ootan, siis see ajab närvi. Ja mul on veel tuleb alla vahepeal mingi väike hall kastike ka. Ja kui mingid suured asjad tulevad ette, mul on üks koht, mis nagu ajab mind hullult närvi, et inimene nagu saadab kirja ja tuleb mingi poks ette.

Kas sa tead midagi, mida saab Internetis teha, aga mida tegelikult teha ei tohiks?

Eeee, ei.

Jaa. Ma ei tohi enam arvutiviirust teha, muidu peab isa nii palju raha maksma.

Jaa, mul on vahepeal, seal on need asjad ja issi ei luba mul neid üldse puututa ja meil läheb hästi tihti arvuti katki.

Viirusemängud!

Meie ei tohi, mina ei tohi viirusemängu mängida.

Ma ei teagi, mis see viirus on.

No mul tuli ükskord viirus.

Mis siis juhtus?

Meil oli tuli korraks üks väike viirus ja ma ei saanud noolega enam liikuda ja siis kõik kustus ära ja aga me saime korda.

Meil oli ka siuke viirus.

Kas sa tead ka mingit lehekülge, kus ei tohiks käia?

Mmmm mina ei tea.

Ma ei tohi mängida ühte mängu enam, mille nimi oli mingi *Super...*mingi.

Minu vennal ja õel on üks mäng ja meil on see arvutikeeld ja nad käivad mingis mängus noh mängivad ja siis nad peavad seal igasuguseid asju tegema.

Aga miks sa ei tohi neid mängida?

Minu oli väga palju viiruseid seal.

Kas Internetis on veel midagi halba peale selle, et see on vahepeal aeglane ja seal on viirused?

Hmm, ma ei tea küll.

Ei tea.

Ei usu.

Aga kas sa oled kuulnud, et Internetis kedagi näiteks kiusatakse kuidagi?

Eiiii.

Jaaaa!

Äkä.

Jaa.

Kuidas see kiusamine toimub?

Ma kogu aeg eee, üks sõber tahtis, et ma nagu panen ta sõbraks seal MSNis ja siis nagu ta saadab mulle nii palju pilte ja need kustutavad mul need head pildid ära.

Mul on sõbral selline arvuti, kui ta tahab veebikaamerat teha, siis see laeb nii kaua. Pead 10 minutit ootama, et sa saaks mingit mängu mängida.

Aga kas sa tead, kas on olemas mingid suurte inimeste leheküljed, kus ei tohiks käia?

Jaaa!

Jaa.

Jaaa.

Mmm ma ei tea.

Mul emal on üks.

Mul üks sõber läks ühte kohta, kus ta ei tohtinud olla.

Mis kohad need on?

Ma ei mäleta.

Ma ka ei mäleta.

Aga kas sa tead, et mis seal oli?

Mu ema käib ühel lehel, kus on nagu lastest kirjutatud, aga ma ei käi seal sellepärast, et ma ei tea seda kohta. Ja ma ei hakka käima ka seal.

Mina tean, et seal olid mõned rõvedad asjad. Aga ma ei tea mis asjad.

Mis sa arvad, kas kõik on tõsi, mis Internetis kirjas on?

Väiksenä ma avastasin Mängukoopas viirusemängu.

Vahepeal võib keegi valetada ka seal.

Mul oli niimoodi, et ma tahtsin minna Y8-sse, aga tuli mulle hoopis *Youtube* ette.

Kust sa tead neid asju Internetist – kas keegi on nendest sulle rääkinud?

Ei minul on üks sõber, kes alati igalt poolt, tal on nagu mitu lehekülge. Ja tal on üks mängukoht, kus ta käib. Üks see sõber andis mulle selle mängude lehekülje.

Mulle trennis sõbranna rääkis.

Mul üks sõbranna onju MSNis, kes elab Pärnus, ja siis mu vend ütles, et hoia tast eemale, ta võib sulle mänguviiruse saata.

Aga kuidas see sõber sai sul sinna MSNi?

Ühes mängus ta lisis mind sõbraks ja mina võtsin selle kutse vastu ja siis et anna oma e-mail ja ta andis ka enda oma. Ja siis ma vajutasin OK-i.

Kas sul on midagi juhtunud ka arvutiga?

Jaa, mul ükskord oli nii, et ma kutsusin sõbra kulla ja ta ütles, et lähme minu arvutisse. Ja siis me läksime ja siis ta ütles mulle sellise pada kokku, et kui sa vajutad kõiki nuppe, siis tuleb üks lahe lehekülg ja siis ta tegi seda ja siis tuli mulle arvutisse viirus ja ma ei saanud ühelegi

kohale minna. Aga ema tegi korda selle.

Kui juhtuks midagi, näiteks sul on sõber, kes saadab mobiiliga Internetti sõnumeid, mis maksavad palju. Mis sa teeksid?

Ma läheks teise kohta.

Ma ütleks emmele.

Ma vaataks ise ja kui ma ei saa, siis ma ütleks emmele.

Aga kui sul tekiks mingi probleem Internetis, kas sa räägiksid vanematele või pigem sõpradele?

Emmele-issile.

Jaa.

Jaaa.

Mhmmh.

Mu sõbrale saadeti Mängukoopas kiri, et sa oled nii nunnu, ma lisasin sind sõbraks.

Või kui keegi võõras saadab sulle kirja?

Ma paneks kinni ja läheks ära.

Jah.

Ütleks emmele.

Kas sa tõmbad Internetist pilte, filme või mingeid muid asju?

Ei meie ei tohi enam. Sest meil on hästi palju viiruseid.

Ei tõmba.

Muusikat olen tõmmanud.

Mu issile meeldib pokkerimäng.

Kas sulle meeldiks koolitunnis kasutada Internetti?

Jaa meeldiks!

Jaa.

Ei, mulle meeldib lugeda mitte Internetist.

Kas Internetis võiks midagi olla parem ka?

Ei teagi.

Kas sa täna kasutad ka Internetti ja mis sa seal teed siis?

Jaa.

Ma lähen Y8-sse, seal on üks lahe mäng, kus pead panema riidesse.

Ma mängin *wizzard* it.

Ma arvan, et ma lähen Baby Camezisse.

Ma arvan, et ma lähen sõbramängu leheküljele ja siis Mängukoopasse.

Lisa 3 ANKEETKÜSITLUSE NÄIDIS

Ankeetküsitlus on kättesaadav ka veebilehel:

<http://www.eformular.com/kerstikaru/internet.html>

Lp Lapsevanem,

Minu nimi on Kersti Karu ning õppisin Teie lapsega kunagi samas koolis. Praegu olen lõpetamas Tartu Ülikooli ajakirjanduse ja suhtekorralduse eriala ning kirjutan bakalaureusetööd teemal "Interneti riskide teadlikkus ja nendega toimetulek I klassi laste hulgas".

Mul on olnud juba meeldiv võimalus intervjuuerida internetikasutuse teemadel 10 esimese klassi last ning oleksin väga tänulik, kui mul oleks võimalik kaasata uurimistöösse ka lapsevanema arvamusi. Kuna lapsed usaldavad Internetiga seotud küsimustes oma vanemaid ning ühtlasi on vanematel suurem teadlikkus lapse internetikasutusest, palun Teil, lapsevanemal, võimaluse korral vastata alljärgnevale küsimustele.

Ankeedile vastamine on e-formulari keskkonnas anonüümne ning lähiajal koostatakse Teile antud teemal ka tulemuste kokkuvõte. Vastamiseks läheb aega umbes 15-20 minutit.

Lugupidamisega,
Kersti Karu

Kas Te olete internetikasutaja?

- Jah, kasutan sageli
 Jah, kasutan mõnikord
 Ei kasuta üldse

[\[kommentaar\]](#)

Kui hästi Te enda arvates Interneti kasutada oskate?

- Väga hästi
 Keskmiselt
 Väga vähe
 Ei oska üldse

[\[kommentaar\]](#)

Kas Teie laps kasutab Interneti?

- Jah, iga päev
 Jah, mitu korda nädalas
 Jah, kord nädalas
 Vahel harva
 Ei kasuta üldse

Millistes kohtades Teie laps peamiselt Interneti kasutab?

- Lapse enda toas või mõnes muus eraldi toas Teie kodus
 Elutoas või muus ühiskasutuses olevad ruumid Teie kodus
 Koolis
 Sõprade kodus
 Sugulaste kodus
 Siin ja seal

[\[kommentaar\]](#)

Millega Teie laps Internetis tegeleb?

- Mängib
 Suhtleb
 Vaatab multfilme
 Tegeleb õppetööga
 Nii üht kui teist
 Ei oska öelda

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

***Kui laps teeb midagi muud, siis palun täpsustage.**

[\[kommentaar\]](#)

Kas oskate öelda, milliseid veebilehekülgi Teie laps külastab?

- a) Miksike
 b) Lastekas
 c) Mängukoobas
 d) Y8
 e) Rate / Facebook / Orkut
 f) Ei oska öelda

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

***Kui laps külastab mingit muud veebilehekülge, siis palun täpsustage.**

Mida järgnevat teete Te mõnikord koos lapsega?

- a) Räägin lapsega sellest, mida ta Internetis teeb
- b) Istun juures, kui laps kasutab Interneti (heidan pilgu peale, mida ta teeb, aga päriselt ei sekku)
- c) Olen läheduses, kui laps Interneti kasutab
- d) Julgustan last iseseisvalt Interneti uurima ja avastama
- e) Kasutame Interneti koos lapsega, teeme asju ühiselt
- f) Mitte ühtegi nendest tegevustest

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

Märkige palun, kas Teie laps teeb Internetis mõnda järgnevat loetelust..

- a) Laeb Internetist alla muusikat või filme
- b) Vaatab Internetist videoid (näiteks Youtube)
- c) Tellib asju Internetist
- d) Jagab Internetis isiklikku informatsiooni (näiteks kodus aadressi, telefoni numbrit vms)
- e) Laeb üles fotosid, videoid või muusikat, mida teistega jagada
- f) Ei oska öelda

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

***Kui laps on loonud endale Internetis mõne kasutajaprofiili, siis täpsustage palun, kuhu.**

[\[kommentaar\]](#)

Kas Te olete kunagi teinud koos oma lapsega midagi järgnevat loetelust?

- a) Aidanud last, kui Internetis on vaja midagi keerukat teha või sealt midagi leida
- b) Rääkinud, miks mõned veebileheküljed on head või halvad
- c) Soovitanud, kuidas midagi leida
- d) Soovitanud, kuidas Interneti turvaliselt kasutada
- e) Andnud nõu, kuidas teiste inimestega Internetis käituda
- f) Aidanud, kui teatud asi on last Internetis häirinud või muretsema pannud
- g) Rääkinud üldiselt, mida võiks teha, kui miski last Internetis ärritaks või muretsema paneks
- h) Oelnud lapsele, et ta on Interneti jäänud liiga pikaks ajaks
- i) Mitte midagi neist

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

Mida Te järgnevat loetelust vahetevahel kontrollite pärast seda, kui laps on kodus Interneti kasutanud?

- a) Milliseid veebilehekülgi laps on külastanud
- b) Tema e-kirju
- c) Tema MSNi suhtlust
- d) Tema profiili suhtlusportaalil
- e) Milliseid sõpru või kontakte on laps suhtlusvõrgustikesse või MSNi lisanud
- f) Ma ei kontrolli tema internetikasutust

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

***Midagi muud (palun täpsustage).**

[\[kommentaar\]](#)

Kas Te olete piiranud lapse Internetikasutust mõne alljärgneva tarkvaralahenduse abil?

- a) Kasutan veebilehekülgi filtreerivat või blokeerivat tarkvara
- b) Kasutan tarkvara, mis jälgib lapse poolt külastatavaid veebilehekülgi
- c) Kasutan teenust, mis võimaldab piirata Internetis veedetud aega
- d) Kasutan tarkvara, mis tõrjub rämpsposti või viiruseid
- e) Ei, ma ei kasuta mitte ühtegi eelpool nimetatutest piirangutest
- f) Ei oska öelda

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

Kas Teie teadaolevalt on Teie laps Internetis kokku puutunud millegi ebameeldivaga?

Ei

[\[kommentaar\]](#)

***Jah (palun täpsustage).**

[\[kommentaar\]](#)

Palun hinnake töenäosust, et Teie laps puutub Internetis järgneva 12 kuu jooksul kokku millegi ebaseeldivaga

- Täiesti ebatöenäoline
- Mitte eriti töenäoline
- Üsna töenäoline
- Väga töenäoline
- Ei oska öelda

[\[kommentaär\]](#)

Kuivõrd teadlik on Teie laps Internetis valitsevatest ohtudest?

- Piisavalt teadlik
- Võiks olla teadlikum
- Pole üldse teadlik
- Ei oska öelda

[\[kommentaär\]](#)

Kuivõrd oluliseks peate enda kui vanema rolli (võrreldes kooliga) lapsele turvalise internetikasutuse õpetamisel?

- Minu kui lapsevanema roll on olulisem
- Nii minul kui koolil on täita võrdne roll
- Kooli roll on olulisem
- Ei oska öelda

[\[kommentaär\]](#)

Palun hinnake, mil määral on Teie laps suuteline iseseisvalt toime tulema Interneti kasutamisel esile kerkivate probleemidega.

- Pole suuteline üksi toime tulema
- Tuleb üksi toime vähesel määral
- Tuleb üsna hästi üksi toime
- Saab täielikult ise hakkama
- Ei oska öelda

[\[kommentaär\]](#)

Palun märkige, kas Teie laps on viimase aasta jooksul..

- a) Kohtunud Internetis kohatud võõrastega silmast silma
- b) Näinud Internetis seksuaalse alatooniga infosisu - näiteks pornograafilise sisuga materjali
- c) Olnud Internetis kiusamise, vägivalda või ahistamise ohver
- d) Saanud seksuaalse alatooniga sõnumeid (e-kirju, pilte, videoid)
- e) Näinud Internetis agressiivset, vihkamisele õhutatavat või vägivaldset materjali (ka multifilmid, mängud)
- f) Näinud veebilehti, kus õhutatakse inimesi ennastkahjustavatele tegudele või räägitakse nendest

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

Mis (kui üldse) alljärgnevast loetelust on Teie lapsel internetikasutamisel juhtunud?

- a) Keegi on kasutanud tema isiklikku informatsiooni talle haiget tegeval ja kahju tooval viisil
- b) Arvutisse tuli viirus
- c) Rahakaotus internetipettuse teel (silmas on peetud reaalsel raha, mitte arvutimängude virtuaalsel raha)
- d) Keegi on kasutanud tema salasõna tema infole ligipääsemiseks või esinemiseks tema nime all
- e) Mitte ühtegi ülalpool nimetatutest
- f) Ei oska öelda

Mitme variandi valimiseks hoidke palun all Ctrl klahvi

Missugused võiksid olla Teie lapse ootused Internetile?

- Laps soovib saada rohkem informatsiooni Interneti kohta
- Lapsel pole erilisi ootusi seoses Internetiga
- Ei oska öelda

[\[kommentaär\]](#)

Kuidas suhtute Interneti kui toetava abivahendi kasutamisse koolitundides?

- Arvan, et see oleks kasulik
- Arvan, et see pole vajalik
- Ei oska öelda

[\[kommentaär\]](#)

Mis soost Te olete?

- Mees
- Naine

Kui vana Te olete?

[\[kommentaär\]](#)

Missugune on Teie haridus?

- Põhiharidus
- Kesk(eri)haridus
- Kõrgharidus

[\[kommentaär\]](#)

Kui suure koormusega Te praegu töötate?

- Täisajaga
- Osalise tööajaga
- Ei tööta, olen praegu kodune

[\[kommentaär\]](#)

Juhul kui soovite uurimuse kohta lisainformatsiooni, ootan Teie kirju oma e-posti aadressile kerstikaru@yahoo.com.

Tänan Teid vastamise eest!

SAADA ANKEET